

IMUME'U WI HAW MOIZEZ IZE'EGAW PITÀI HAR

1:1-4:43

Uzypyrog Moizez mitài haw rupi uze'eg haw rehe teko wanupe

¹ Moizez uze'eg teko Izaew izuapyapyr wanupe ywyx-iguhu Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har kwarahy ihemaw kutyr har rehe waneko mehe a'e. Umuapyk uze'eg ko pape rehe. Izaew wiko ywyàpyznaw Zotàw yrykawhu iwyrykaw rehe Xupe tawhu huwake wà. Pàrà tawhu upyta wapehegwer rehe. Amo tawhu upyta inugwer wapehegwer rehe wà: Topew, Iràmà, Azerot, Ni-Zaw.
² Aze amo oho Xinaz ywytyr wi Kanéz-Maranez pe nehe, aze oho pe Enom ywy ahaw paw rupi ywytyruhu heta haw rupi nehe, umumaw putar 11 'ar wata pà nehe.

³ Teko Izaew izuapyapyr uhem Ezit ywy wi wà. Na'e umumaw 40 kwarahy ywyxiguhu rehe wata e pà wiko e pà wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo uze'eg Moizez pe. — Emume'u Izaew wanupe nehe, i'i izupe. 11 haw zahy rehe pitài haw 'ar mehe Moizez umume'u Tupàn ze'eg paw rupi Izaew wanupe kury. ⁴ Moizez uzapo amo ma'e a'e 'ar henune a'e: Weityk Xeom Amohe wanuwihawete Ezemon tawhu pe har, weityk Og Màxà wanuwihawete Atarot tawhu pe har Enezez pe har no.
⁵ Izaew Moaw ywy rehe Zotàw yrykawhu ikupe kutyr kwarahy ihemaw kutyr waneko mehe Moizez uzypyrog Tupàn ze'eg teko wanupe imume'u pà kury.

⁶ — Xinaz ywytyr ipy pe zanereko mehe Tupàn Zanezar uze'eg nezewe zanewe a'e. — Pemumaw 'ar tetea'u xe.

⁷ Pehem peho xe wi Amohe waiwy ywytyruhu hereko har

kutyr nehe. Peho amogwer ywypehegwer ywyàpyznaw Zotàw yrykawhu iwrykaw rehe har wakutyr nehe no. Peho wytyruhu kutyr nehe. Peho wytyr heta 'ymaw Zuta ywy rehe har kutyr nehe no. Peho ywypehegwer kwarahy ihemaw awyze har kutyr har kutyr nehe no. Peho Mezitehàn yryhu kutyr nehe no. Pepyhyk Kànàà ywy paw rupi nehe, ywytyr Irimano ywy rehe har pe, kwarahy heixe haw awyze har kutyr peho pà nehe, yrykawhu uhua'u ma'e Ewparat her ma'e kwarahy ihemaw kutyr peho pà nehe no. ⁸ Pexak ywy peme heremimono ràm pe pe kury. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u a'e ywy Àmàrààw pe, Izak pe no, Zako pe no. Peipy romo wanekon wà. — Amono putar ko ywy peme nehe, pezuapyapyr wanupe nehe no, a'e wanupe. A'e rupi, pepyhyk peho nehe kury.

Wexaexak Moizez upytywà àràm wà

⁹ Na'e Moizez uze'eg wi teko wanupe kury. — Xinaz wytyruhu ipy pe zanereko mehe amume'u ko ma'e peme ihe. — Ihe zutyka'i napuner kwaw penehe hezekaiw haw rehe. ¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pemueta tetea'u kar a'e. Kutàri peneta haw nuzawy kwaw zahytata ywak rehe har waneta haw kury. ¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar a'e nehe, tuwe pemueta tetea'u wera'u kar nehe. Tuwe peneko àwàm nuzawy kwaw miw peneko haw ko 'ar rehe har nehe. Tuwe umur uze'egatu penehe wemimume'u kwer rupi katete nehe. ¹² Heta tetea'u ma'e imuàgà'ym pyràm teko wainuinuromo wà. Heta tetea'u zeàmàtyry'ymaw wainuinuromo wà no. Ihe zutyka'i napuner kwaw a'e ma'e paw wamuàgà'ymaw rehe ihe nehe. ¹³ A'e rupi pitàitàigatu Izaew ta'yr wazuapyapyr uzemono'og ma'e wexaexak putar awa wà nehe. Tuwe wiko ma'e kwaw

katu har romo wà nehe. Tuwe ukwaw ma'e iapo katu haw wà nehe no. Nezewe mehe amuigo kar putar penuwihaw romo ihe wà nehe.

¹⁴ Uze'eg wiwi Moizez wanupe. — Ikatu putar neremimume'u kwer iapo àwàm nehe, peze ihewe a'e 'ar mehe.

¹⁵ A'e rupi apyhyk Izaew ta'yr wazuapyapyr wanuwihaw ma'e kwaw par ma'e iapo haw ikwaw par ihe wà, penuwihaw romo wamuigo kar pà ihe wà. Amo wiko 1.000 awa wanuwihaw romo wà. Amo wiko 100 awa wanuwihaw romo wà. Amo wiko 50 awa wanuwihaw romo wà. Amo wiko 10 awa wanuwihaw romo wà. Aexaexak amo tuwihaw peme pitàitàigatu ihe wà no.

¹⁶ A'e 'ar mehe we azapo kar ma'e tàmuz wanupe ma'e muàgà'ymar wanupe. — Pemuàgy'ygatu teko wazeàmàtyry'ymaw paw rupi nehe. Aze mokoz Izaew werur wàmàtyry'ymaw nerenataromo wà nehe, aze ru'u pitài Izaew pitài Izaew 'ym teko wainuromo wiko ma'e werur wàmàtyry'ymaw penenataromo wà nehe, pemuàgy'ygatu wazeàmàtyry'ymaw nehe. ¹⁷ Peiko imunar 'ym ma'e romo nehe. Penemimuàgà'ym imume'u mehe pekatu nehe. Tuwe teko paw uzuawygatu penenataromo wà nehe, ikàg 'ym ma'e wà nehe, upuner ma'e wà nehe no. Pekyze zo amo wi nehe. Ta'e penemimume'u ur putar Tupàn wi nehe xe. Aze amo ma'e imuàgà'ymaw zawaiw katu peme nehe, perur ihewe nehe. Ihe amuàgà'ym putar nehe, a'e wanupe.

¹⁸ Nezewe a'e 'ar rehe amume'u penemiapo rà m paw peme ihe, i'i wanupe.

Amo Izaew oho Kànàà ywy rehe ume'e pà wà

¹⁹ Uze'eg wi Moizez teko wanupe. — Xiruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg zane. Zahem zaha Xinaz ywytyruhu wi. Amohe ywy wytyruhu hereko har kutyr zaneho mehe pexak ywyxiguhu zaneremiahaw

uhua'u haw. Pexak ikatu 'ymaw no. Iahykaw rehe zahem zazuwà Kanez-Maranez tawhu pe kury. ²⁰ A'e pe zanereko mehe aze'eg peme. — Kutàri zaiko Amohe ywy ywytyruhu hereko har rehe kury. Tupàn Zanezar umur putar ko ywy zanewe nehe. ²¹ A'e rupi pepyhyk ko ywy peho nehe kury, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar ize'eg rupi katete nehe kury. Pekyze zo ma'e wi nehe. Pepytuhegatu zo ma'e wi nehe, a'e peme. ²² Na'e pehem heruwake ihewe peze'eg pà paw rupi. — Aze mo ximono kar amo awa a'e ywy rehe imume'e kar pà zane, ikatu mo nezewe mehe. Umume'u mo zanerape ràm zanewe wà. Umume'u mo tawhu a'e ywy rehe har zanewe wà no, peze ihewe. ²³ — Ikatu, a'e peme. Ame'e Izaew ta'yr wazuapyapyr wanehe pitàitàigatu. Aexak pitài awa wainuromo har pitàitàigatu ihe wà. ²⁴ A'e awa oho ywy ywytyruhu hereko har pe wà. Uhem ywyàpyznaw Exeko her ma'e pe wà. Wexak ywyàpyznaw rehe har wà. ²⁵ Hexak ire uzewyr amo ma'e'a kwer a'e pe ipyhyk pyrer herur pà wà. — Ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar zanewe hemimur ikatu a'e, i'i zanewe.

²⁶ Nezewe rehe we naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg. Napepurupyhyk wer kwaw a'e ywy rehe. ²⁷ Napepyhyk kwaw. Pepyta penàpuz pupe peze'eg zemueteahy pà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e na'iakatuwawahy kwaw zanerehe a'e, peze izupe. — Zanererur Ezit ywy wi amo zauxiapekwer wanupe zanereityk kar pà a'e. Amohe zanezuka putar wà nehe. ²⁸ Naxikwaw kwaw ko ywy zaneremipyhyk ràm. — Teko a'e ywy rehe har heta tetea'u wera'u zanewi a'e wà, i'i awa a'e ywy rehe ume'e ma'e kwer zanewe wà. — Ikàg wera'u zanewi wà no, i'i wà. — Tawhu waneko haw uhua'u wà. Heta pàrirogawtàtà ywak rehe uhem ma'e tawhu waiwyr. Uruexak awa iaiha katu ma'e a'e pe ure wà no, i'i zanewe.

Zakyze waze'eg henu mehe, i'i wà.

²⁹ Awazar waze'eg wanupe ihe. — Pepytuhegatu zo nehe. Pekyze zo a'e teko wanuwi nehe. ³⁰⁻³¹ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar oho putar zanerenataromo a'e nehe xe. Uzàmàtyry'ym putar a'e pe har zanerekuzaromo a'e nehe. Zanepytywà Ezit ywy rehe zanereko mehe a'e. Zanepytywà ywyxiguhu rehe zanereko mehe no. Pexak ikàgaw. Zanepytywà wi putar ko 'ar rehe nehe no. Pexak Zanezar ywyxiguhu rupi zanereraha awer. Nuzawy kwaw tu wa'yr heraha har zanewe. Wexak kar zanerape rà m tuweharupi zanewe no. Te zahem xe, a'e wanupe.

³² Nezewe rehe we napezeruzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe. ³³ Tuweharupi oho pene-nataromo tata upu'à m ma'e pupe pyhaw, ywàkun pupe 'aromo no. Uzapo nezewe haw tuweharupi peker àwàm peme hexak kar pà, penape rà m peme hexak kar pà no.

Tupàn uzepyk Izaew wanehe

³⁴ Uze'eg wi Moizez. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e penenu peze'egahy mehe a'e. A'e rupi wikwahy ma'e imume'uahy pà uzeupe. ³⁵ — Pe Izaew pe, peiko teko ikatu 'ym ma'e romo. A'e rupi ni amo peinuromo har tua'u ma'e nuexak kwaw ywy ikatu ma'e peipy wanupe heremimume'u kwèr wà nehe. ³⁶ Karew Zepone ta'yr wexak putar a'e ywy a'e nehe, ta'e Karew uzeruzar herehe tuweharupi a'e xe. Hereruzar tuweharupi no. Wata a'e ywy rehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. A'e rupi amono putar a'e ywy izupe nehe, izuapyapyr wanupe nehe no, i'i Tupàn a'e.

³⁷ Pezapo ikatu 'ym ma'e. A'e rupi Tupàn wikwahy ihewe a'e no, ihewe uze'eg pà a'e no. Nereixe kwaw ywy imume'u pyrer pe nehe, i'i ihewe. ³⁸ Nepytywà har Zuzue

Nun ta'yr wixe putar a'e nehe. Emurywete kar Zuzue nehe. Ta'e wiko putar teko Izaew izuapyapyr wanuwihaw romo a'e nehe xe, a'e ywy rehe har waneityk mehe a'e nehe xe.

³⁹ Na'e Tupàn uze'eg zanewe paw rupi a'e. — Pena'yr wiko kwarer romo wà. Aze wexak ikatu 'ym ma'e wà, nukwaw kwaw wà. Aze wexak ikatu ma'e wà, nukwaw kwaw wà. — Zaneàmàtyry'ymar upyhyk putar zanera'yr a'e wà nehe, peze pezeupe. Iahykaw rehe pena'yr wixe putar ywy heremimume'u kwer rehe nehe. Amono putar wanupe nehe. Wiko putar izar romo wà nehe. ⁴⁰ Peata wiwi peho peiko ywyxiguhu rehe ypawhu Akaw her ma'e kutyr nehe, i'i zanewe.

⁴¹ Na'e pewazar Tupàn ze'eg ihewe. — Moizez, uruzapo ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ure, newe ure no. Urepureruzar wer ize'eg rehe kury, zaneàmàtyry'ymar wazuka putar pà zane kury, peze ihewe. Na'e pitàitàigatu pezemuàgà'ym zeàmàtyry'ymaw rehe kury. — Nazawaiw kwaw teko ywytyruhu rehe har waneityk àwàm zanewe nehe, peze pezeupe. ⁴² Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe, i'i ihewe. — Peho zo a'e pe nehe. Pezàmàtyry'ym zo a'e teko pe wà nehe. Ta'e naha kwaw penupi ihe nehe xe. Peàmàtyry'ymar peneityk putar wà nehe, ere wanupe nehe, i'i ihewe. ⁴³ Nezewe rehe we napezekaiw kwaw herehe. Nan. — Uruiko wera'u newi ure, peze ihewe. Naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg. Peixe peho ywy ywytyruhu hereko haw rehe. ⁴⁴ Na'e Amohe a'e ywy rehe har uhem wà pekutyr wà. Nuzawy kwaw hàiru tetea'u uzemona'ogahy ma'e wà. Pezàn wanuwi. Amohe uzàn penaikweromo Enom ywy rehe wà. Peneityk Oroma tawhu pe wà. ⁴⁵ Na'e pezewyr pepytywà àwàm henoz

pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. Nezewe rehe we nuzekaiw kwaw penehe a'e. ⁴⁶ A'e re ximumaw 'ar tetea'u Kanez pe.

2

Izaew wiko teko heta 'ymaw pe wà

¹ Uze'eg wi Moizez teko wanupe. — Na'e zata wiwi zaha zaiko ywyxiguhu rupi ypawhu Akaw her ma'e kutyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rupi katete. Ximumaw 'ar tetea'u zaneata e pà Enom ywy ywytyruhu hereko har rehe. ² Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. ³ Pemumaw 'ar tetea'u peata e pà ko rupi. Peho kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe kury, i'i ihewe. ⁴ — Emume'u ko heze'eg teko wanupe kury, i'i ihewe. — Peahaw putar Enom ywy nehe. Peànàm Ezau izuapyapyr wiko izar romo wà. Ukyze putar pewi wà nehe. Nezewe rehe we peme'egatu wanehe nehe. ⁵ — Peneityk àràm romo uruiko ure nehe, peze zo wanupe nehe. Namono kwaw waiwy peme nehe, ni ipehegwera'i namono kwaw peme nehe. Ta'e amono Enom ywy Ezau izuapyapyr wanupe ihe xe. ⁶ Aze nuhyk kwaw peme nehe, pepuner penemi'u ràm ime'eg kar haw rehe wanuwi nehe. Pepuner 'y ime'eg kar haw rehe wanuwi nehe no.

⁷ Pema'enukwaw katu ko ma'e rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar omono uze'egatu penemiapo kwer nà nà n a'e. Naheharaz kwaw penehe 40 kwarahy imumaw mehe ko ywyxiguhu uhua'u ma'e rehe peata mehe a'e. Uzekaiw penehe tuweharupi. Aze nuhyk kwaw ma'e peme, umur peme a'e.

⁸ Nezewe zamàmàn Enom ywy izywyr. Zahem Erat wi Eziom-Zemer piar wi. Zemer wi Yryhu Umàno Ma'e Kwer pe iho haw wi zane. Zaha Moaw ywyxiguhu piar rupi. ⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. —

Ezàmàtyry'yim zo Moaw izuapyapyr ne wà nehe. Wiko Iro izuapyapyr romo wà. Peho zo waàmàtyry'yim pà nehe. Amono Ar tawhu wanupe ihe. Namono kwaw waiwy pehegwer peme nehe, i'i ihewe.

¹⁰ Kwehe mehe amo teko iaiha ma'e Emim her ma'e wiko Ar pupe wà. Waiha haw nuzawy kwaw Anaki waiha haw. Anaki wiko amo teko iaiha katu ma'e romo wà. ¹¹ — Hepai, i'i teko Anaki wanupe wà, Emim wanupe wà no. — Emim, i'i Moaw a'e teko wanupe wà. ¹² A'e 'ar rehe Ore izuapyapyr wiko Enom ywy rehe wà. Ezau izuapyapyr umuhem kar Ore a'e wi wà. Umumaw wà. Wiko waiwy rehe wà. Kwarahy tetea'u pawire Izaew omono kar teko ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer wi wà, hehe wixe mehe wà. Ezau uzapo nezewegatete haw a'e 'ym mehe Enom ywy rehe wà no.

¹³ Na'e xiahaw Zerez yrykaw zaha Tupàn ze'eg rupi. ¹⁴ Zahem Kanez-Maranez wi. Ximumaw 38 kwarahy zaneata pà ywyxiguhu rehe. Na'e xiahaw Zerez yrykaw. A'e kwarahy rehe uzeapo ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer. Awa tua'u ma'e zeàmàtyry'yimawhu pe oho haw rehe upuner ma'e paw umàno a'e kwarahy rehe wà. ¹⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko wamyrypar 'ym romo. Uzuka oho wanereko wà. Te ni pitài nuikuwe kwaw Izaew wanezapaw pe wà.

¹⁶ A'e awa wamàno pawire ¹⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. ¹⁸ Kutàri eho Ar tawhu Moaw ywyzaw huwake har rupi kury. ¹⁹ Amon Iro izuapyapyr waiwy pe nehem mehe ezàmàtyry'yim zo ne wà nehe. Eho zo waàmàtyry'yim pà nehe. Amono Amon ywy wanupe ihe. Namono kwaw ni pitài waiwy pehegwer peme nehe.

²⁰ — Hepai waiwy, i'i teko ko ywy wanupe wà no. Kwehe mehe teko iaiha katu ma'e wiko ko ywy rehe wà. Hepai waner romo wà. — Zàzumi, i'i Amon a'e teko wanupe wà.

²¹ Heta tetea'u wà. Iaiha katu wà. Ikàg Anaki wazàwe wà. Tupàn umumaw Zàzumi wà. Amon upyhyk waiwy wà hehe wiko pà wà no. ²² Tupàn uzapo nezewegatete haw Enom Ezau izuapyapyr wanupe no. Umumaw Orew wà. Enom upyhyk waiwy wà hehe wiko pà wà. Te ko 'ar rehe wiko hehe wà. ²³ Kereta ywy rehe har uzapo nezewegatete haw wà no. Uhem oho Kereta yrypypo'o wi wà. Wixe Awi waiwy Mezitehàn yryhu izywyr har rehe wà. Na'e oho kwarahy ihemaw awyze har kutyr Kaz tawhu pe uhem pà wà. Kereta ywy rehe har umumaw Awi wà. Wiko tawhu waiwy rehe har wapupe wà.

²⁴ Xiahaw Moaw ywy zaha. Na'e Tupàn uze'eg zanewe. — Peho wiwi peiko nehe. Peahaw Aronon yrykawhu nehe. Ta'e aityk kar putar Xeom Amohe wanuwihawete peme ihe nehe xe. Wiko Ezemon tawhu pupe a'e. Pezàmà-tyry'ym Xeom pe wà nehe. Pepyhyk iziwy nehe, i'i zanewe. ²⁵ Na'e Tupàn uze'eg ihewe. Ko 'ar henataromo amukyze kar putar teko ywy nà'nànar pewi ihe wà nehe. Teko paw ukwaw putar pekàgaw wà nehe. Penehe ze'egaw henu mehe ipytuhegatu putar paw rupi wà nehe. Uryryryryz putar ukyze pà wà nehe, i'i izupe.

Izaew upyro Xeom wakàgaw wanuwi wà

²⁶ Uze'eg wi Moizez. — A'e re Kenemot ywyxiguhu rehe zanereko mehe amono kar heze'eg tuwihawete Xeom pe. — Tuwe uruiko pemyrypar romo nehe, a'e izupe. ²⁷ — Tuwe uruahaw neywy nehe. Xo pe rupi zo uruata putar nehe. Nuruhem kwaw izuwi nehe. ²⁸ Oromono putar temetarer ureremi'u hekuzaromo ma'ywa tykwer hekuzaromo nehe, ihyk 'ym mehe urewe nehe, a'e izupe. Xo neywy ahaw paw zo uruputar uruiko. ²⁹ Urethem wer Zotàw yrykawhu pe. Na'e uruahaw putar a'e yrykawhu ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar

urewe hemimur nehe. Ezau izuapyapyr Enom ywy rehe har a'e wà, Moaw izuapyapyr Ar rehe har a'e wà no, wahaw kar uiwy urewe a'e wà, a'e izupe. ³⁰ Tuwihawete Xeom nuwahaw kar kwaw uiwy zanewe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umuàtà Xeom ipy'a a'e xe. Nuweruzar kar kwaw uze'eg izupe. Uzapo nezewe haw a'e, ta'e ipureityk kar wer tuwihawete Xeom rehe zanewe a'e xe. Ipurupyhyk kar wer iziwy zanewe no. Te kutàri zaiko a'e ywy izar romo.

³¹ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. — Exak heremiapo ràm nehe. Aityk kar putar Xeom newe nehe. Ezàmàtry'yim eho na'arewahy nehe kury. Epyhyk iziwy nehe, i'i ihewe. ³² Xeom uhem weko haw wi wemiruze'eg zauxiapekwer wanupi zaneàmàtry'yim pà Zaxa tawhu pe kury. ³³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar weityk kar zanewe wà. Xityk Xeom zane. Xityk ta'yr zane wà no. Xityk hemiruze'eg zauxiapekwer paw zane wà no. ³⁴ Ximumaw waneko haw tawhu paw no. Xiuka teko paw rupi zane wà: awa wà, kuzà wà, kwarearer wà, kuzàtàigwer wà. Ni pitài nuhem kwaw wà. ³⁵ Xipyhyk waneimaw tapi'ak zane wà. Xipyhyk wama'e hekuzar katu ma'e tawhu pupe zaneremixak kwer no. ³⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar weityk kar tawhu paw zanewe wà: Zazypyrog Aroer tawhu pe Aronon ywyàpyznaw huwake har pe. Xityk tawhu ywyàpyznaw rehe har no. Xipyhyk tawhu zaha zaiko te Zireaz ywy rehe zane wà. Xipyhyk tawhu paw rupi zane wà. Heta pàrirogawtàtà amo tawhu waiwyr. Xityk te a'e tawhu zane wà no. ³⁷ Nazaixe kwaw ywy Amon izuapyapyr waneko haw pe. Naxityk kwaw tawhu Zamok yrykawhu izywyr har zane wà. Naxityk kwaw tawhu ywy ywytyruhu hereko har rehe har wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umume'u amo ywy zanewe no. — Peityk zo tawhu a'e ywy rehe har

pe wà nehe, i'i zanewe. Naxityk kwaw tawhu a'e ywy rehe har wà.

3

Izaew upyro Og ikàgaw izuwi wà

¹ Uze'eg wi Moizez. — A'e re zaha kwarahy heixe haw awyze har kutyr Màmà ywy rehe. Og Màmà ywy rehe har wanuwihawete uhem weko haw wi wemiruze'eg zauxiapekwer wanupi zaneàmàtyry'ym pà Enezez tawhu pe kury. ² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Ekyze zo nehe. Ta'e aityk kar putar Og newe nehe xe. Ereityk putar hemiruze'eg zauxiapekwer ne wà nehe no. Erepyhyk putar iziwy nehe. Ereityk Xeom Amohe wanuwihawete Ezemon pe wiko ma'e. Ereityk putar Og nezewegatete nehe no, i'i ihewe.

³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar weityk kar Og zanewe a'e. Xityk hemiruze'eg zauxiapekwer paw zane wà no. Ni pitài nuikuwe kwaw wà. ⁴ Xityk tawhu Arakome rehe har paw rupi zane wà. Màmà ywy rehe tuz. Og wiko izar romo. Heta 60 tawhu wà. ⁵ Paw rupi heta pàrirogawtàtà uzepyro haw romo wà. Xityk tawhu pàrirogawtàtà hereko 'ymar tetea'u zane wà no. ⁶ Ximumaw paw rupi zane wà. Xiuka teko paw Xeom Ezemon wanuwihawete heityk mehe zane wà. Nezewegatete xiuka teko paw Og heityk mehe zane wà no: awa wà, kuzà wà, kwarearer wà, kuzàtàigwer wà. ⁷ Xipyhyk waneimaw tapi'ak zane wà. Xipyhyk wama'e hekuzar katu ma'e tawhu pupe zaneremixak kwer no. ⁸ Nezewe xipyhyk a'e mokoz Amohe wanuwihawete waiwy a'e 'ar mehe zane wà. Zotàw yrykawhu ikupe kutyr kwarahy ihemaw kutyr tuz. Uzypyrog Aronon yrykawhu pe Eremon ywytyruhu pe oho pà no. ⁹ — Xirion, i'i Xitom tawhu pe har Eremon ywytyruhu pe wà. Xenir, i'i Amohe izupe wà. ¹⁰ Xipyhyk

tawhu wwyapypepaw rehe har paw zane wà. Xipyhyk Zireaz ywy rehe har paw zane wà no. Xipyhyk Màxà ywy rehe har paw zane wà no. Xipyhyk amo wà no: Xawka, Enerez. Màxà rehe kwarahy ihemaw kutyr wanuz wà.

¹¹ Og Màxà wanuwihawete wiko iaiha katu ma'e Hepai her ma'e wanuwihawete iahtyhar rehe har romo a'e. Uhua'u hupaw. Heta 4 met ipuku haw pe. Heta 1,8 met ipupy uhu haw pe. Teko Hama tawhu Amon ywy rehe har omonokatu hupawer wà. Te kutàri erepuner hexakaw rehe no.

Amo Izaew kwarahy ihemaw kutyr har 'yrykaw Zotàw iwyr har wà

¹² Uze'eg wiwi Moizez a'e kury. — Xipyhyk ywy Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har kwarahy ihemaw kutyr har. Na'e amono amo ywy pehegwer Humen izuapyapyr wanupe ihe. Amono amo ywy pehegwer Kaz izuapyapyr wanupe no. A'e ywy upyta Aroer ikupe kutyr kwarahy heixe haw awyze har kutyr ywyàpyznaw Aronon yrykawhu izywyr har rehe. Omono Zireaz ywy wwytyruhu hereko har ipehegwer wanupe nehe. Omono tawhu a'e ywy rehe har wanupe wà no. ¹³ Omono Zireaz ywy ikurer Manaxe izuapyapyr wanupe. Omono Màxà ywy paw wanupe no. A'e 'ym mehe Og wiko tuwihawete romo a'e pe. Omono Arakome ywy wanupe no. — Hepai waiwy, i'i teko Màxà ywy nànàn wà. ¹⁴ Zair Manaxe izuapyr upyhyk Arakome ywy paw a'e. (Màxà her inugwer a'e.) Iziwy oho Zedur ywyzaw pe. Oho Maaka ywyzaw pe no. Omono uwer tawhu a'e ywy rehe har wanehe. — Zair tawhu wà, i'i teko a'e tawhu wanupe te ko 'ar rehe wà.

¹⁵ Amono Zireaz ywy Makir iànàm wanupe. ¹⁶ Amono wwyapehegwer Humen izuapyapyr wanupe, Kaz izuapyapyr wanupe no. Waiwy oho Zireaz ywy wi

kwarahy ihemaw awyze har kutyr ywyàpyznaw Aronon yrykawhu izywyr har pe. Kwarahy heixe haw awyze har kutyr waiwy oho Zamok yrykawhu pe. Zamok upyta Amon waiwyzaw izywyr a'e. ¹⁷ Kwarahy heixe haw kutyr waiwy oho Zotàw yrykawhu pe. Uzyppyrog Karirez yryhu pe kwarahy heixe haw awyze har kutyr. Oho Yryhu Umàno Ma'e Kwer pe kwarahy ihemaw awyze har kutyr. Oho Piziga ywytyruhu pe kwarahy ihemaw kutyr no.

¹⁸ A'e 'ar mehe amume'u ko Tupàn ze'eg a'e Izaew izuapyapyr wanupe: Humen izuapyapyr wanupe, Kaz izuapyapyr wanupe, Manaxe izuapyapyr ipehegwer kwarahy heixe ihemaw kutyr har wanupe: Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur ko ywy Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har kwarahy ihemaw kutyr har peme a'e. Peiko izar romo kury. Tuwe awakwer upyhyk upuruzuka haw wà nehe kury. Tuwe wahaw Zotàw yrykawhu wànàm wanenataromo wà nehe. Upytywà putar waiwy ràm ipyhyk pà wà nehe. ¹⁹ Kuzà wà nehe, kwarearer wà nehe no, peneimaw tapi'ak wà nehe no, (heta tetea'u wà), upyta putar tawhu peme heremimono kwer pupe wà nehe. ²⁰ Pepytywà peànàm pe wà nehe. Te upyhyk putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wanupe hemimono wà nehe. A'e ywy upyta Zotàw yrykawhu ikupe kutyr kwarahy heixe haw kutyr. Peiko katu peywy rehe kury. A'e pe nezewegatete waneko katu mehe pepuner pezewyr haw rehe nehe. Pepuner peywy heremimono kwer rehe peneko haw rehe xe Zotàw yrykawhu xe kutyr kwarahy ihemaw kutyr nehe, i'i Tupàn.

²¹ Aze'eg Zuzue pe no. — Erexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer a'e mokoz tuwihawete wanupe arer. Xeom Og waner wà. Uzapo putar nezewegatete haw ywy penemipyhyk ràm nànàgatu nehe no. ²² Ekyze zo

wanuwi nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar uzàmàtry'y m putar penekuzaromo a'e wà nehe xe.

Tupàn numuixe kar kwaw Moizez Kànàà rehe

²³ A'e 'ar mehe aze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ihe. ²⁴ O, hezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Erezypyrog nehua'u haw hexak kar pà ihewe, nepuner haw hexak kar pà ihewe no. Aiko neremiruze'eg romo ihe. Naheta kwaw amo tupàn agwer ma'e iapo har ukàgaw hexak kar har ywak rehe ywy rehe a'e. ²⁵ Aenoz ko ma'e newe. Eahaw kar Zotàw yrykawhu ihewe nehe. Tuwe aexak ywy ikatu ma'e yrykawhu ywaz har nehe. Hepurexak wer ywy wytyruhu hereko har ipuràg eteahy ma'e rehe. Hepurexak wer wytyr Irimano ywy rehe har rehe no, a'e izupe.

²⁶ Tupàn wikwahy ihewe, ta'e pezapo ikatu 'ym ma'e henataromo pe xe. Nuzapo kwaw ma'e hereminozgwer a'e. — Uhyk aipo kury ty, i'i ihewe. — Eze'eg wi zo hehe ihewe nehe. ²⁷ Ezeupir Piziga wytyr rehe nehe. A'e pe nereko mehe eme'e kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe. Eme'e kwarahy ihemaw awyze har kutyr nehe no. Eme'e kwarahy ihemaw kutyr nehe. Eme'e kwarahy heixe haw kutyr nehe no. Eme'e ywy nànnà nehe. Ta'e nereahaw kwaw Zotàw yrykawhu nehe xe. ²⁸ Eruze'eg Zuzue nehe. Emukàg kar nehe. Emukàg kar ipy'a nehe. Ta'e wiko putar teko Izaew izuapyapyr wanuwihaw romo ko ywy neremixak ipyhyk mehe a'e nehe xe, i'i ihewe.

²⁹ Na'e zapytu'u ywyàpyznaw tawhu Mete-Peor huwake har rehe kury.

¹ Na'e Moizez uze'eg teko Izaew izuapyapyr wanupe. — Peruzar Tupàn ze'eg paw nehe. Pezapo hemiapo kar paw nehe no. Amume'u ize'eg iteko peme kury. Nezewe mehe peikuwe putar nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar umur putar ko ywy peme a'e nehe. Pepyhyk putar a'e ywy nehe. ² Pemono zo amo ze'eg a'e ze'eg rehe we nehe. Pepyro zo amo ze'eg izuwi nehe. Peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiapo kar paw nehe. ³ Pexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Peor ywytyruhu huwake hemiapo kwer pe. Amo zaneànàm umuwete Ma'aw a'e pe wà. Tupàn uzuka a'e teko paw rupi a'e wà. ⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe uzeruzar wiwi ma'e wikuwe kutàri wà.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar pemu'e kar ihewe a'e, uze'eg rehe wemiapo kar rehe a'e. Apumu'e ihe. Peruzar putar a'e ze'eg ywy penemipyhyk rehe peneko mehe nehe. Peiko putar izar romo nehe. ⁶ A'e rupi peruzar tuwe ko ze'eg paw nehe. Nezewe mehe amogwer teko wexak putar ma'e kwaw katu har romo peneko haw wà nehe. Ize'eg rehe teko waze'eg mehe a'e teko uze'eg putar nezewe wà nehe. — Azeharomoete teko ikàg ma'e ko ywy rehe har ukwaw katu ma'e wà, i'i putar wà nehe.

⁷ Ni amo teko nuwereko kwaw uzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar zàwenugar wà. Zanezar upyta zaneruwake a'e. Aze xinoz ma'e izupe, zanerenu tuweharupi a'e. ⁸ Amono ize'eg peme kutàri ihe. Aipo heta amo teko agwer Tupàn ze'eg ikatuahy ma'e hereko har wà. ⁹ A'e rupi pezekaiw peneko haw rehe nehe. Pezeruzar tuwe hehe nehe. Peneharaz zo penemixak kwer wi nehe. Pemume'u pena'yr wanupe nehe, penemimino wanupe nehe no. ¹⁰ Pemume'u Xinaz ywytyruhu rehe uzeapo ma'e kwer wanupe nehe no. Peiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo a'e 'ar mehe. Uze'eg nezewe

a'e 'ar mehe. — Emono'og 'aw teko herenataromo ne wà nehe. Wenu putar heze'eg wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar ihewi ukyze haw wà nehe. Umumaw putar u'ar paw ihewi ukyze pà wà nehe. Umu'e putar wa'yr nezewe haw rehe wà nehe no, i'i ihewe.

¹¹ Na'e peho Xinaz ywytyruhu ipy pe pepyta pà. Ipy-tunahy a'e pe. Ywàkun upyk paw rupi. Heta tata ywytyr apyr. Tata heny kwer uhem ywak rehe. ¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg peme tata myter wi. Peinu ize'eg mehe. Napexak kwaw amo. Xo ize'eg zo penu. ¹³ Tupàn umume'u uze'eg penehe we wemiapo katu kwer peme. Weruzar kar a'e 10 wemiapo kar peme. A'e re umuapyk a'e 10 uze'eg itapew rehe. ¹⁴ A'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Emu'e Izaew heze'eg rehe heremiapo rehe ne wà nehe. Tuwe weruzar ywy wemipyhyk ràm rehe wiko mehe wà nehe. Wiko putar a'e ywy izar romo wà nehe.

Umumuranu teko tupàn ua'u imuwete haw 'ym rehe wà

¹⁵ Uze'eg wi Moizez. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uze'eg peme tata myter pe wiko mehe Xinaz ywytyruhu rehe. Ize'eg mehe napexak kwaw a'e teko. Nezewe rehe we pezekaiw katu peneko haw rehe nehe. ¹⁶⁻¹⁸ Pezapo zo tupàn a'ua'u penemimuwete romo pe wà nehe. Pezapo zo ma'e hagapaw tupàn a'ua'u romo nehe: ni awa, ni kuzà, ni ma'ea'yr, ni wiràmiri, ni ma'e ywy rehe wie rehe wata ma'e, ni pira. ¹⁹ Ywak rehe peme'e mehe pemuwete zo hehe har pe wà nehe: ni kwarahy, ni zahy, ni zahytata wà. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umuza'aza'ak ywak rehe har amogwer teko wanupe wamono pà wanemimuwete ràm romo a'e wà xe: kwarahy, zahy, zahytata wà. ²⁰ Peiko teko Ezit ywy wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemipyro kwer romo. Ezit nuzawy kwaw tatahu ukaz ma'e peme.

Pemuigo kar wemiruze'eg romo. Napemuigo kar kwaw amo hemiruze'eg romo. Azeharomoete wiko pezar romo.

²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy ihewe ta'e pezapo ikatu 'ym ma'e pe xe. A'e rupi umume'uahy ko ma'e ihewe. — Nereahaw pixik kwaw Zotàw yrykawhu nehe, i'i ihewe. — Nereixe pixik kwaw ywy ikatu ma'e Izaew wanupe heremimono ràm rehe ne nehe, i'i ihewe.

²² Nahaw kwaw Zotàw yrykawhu ihe nehe. Àmàno putar xe ihe nehe. Peahaw putar pe nehe. Pepyhyk putar a'e ywy ikatu ma'e nehe. ²³ Peneharaz zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg awer penehe we hemiapo katu kwer wi nehe. Peruzar ize'eg nehe. Pezapo zo ma'e hagapaw penemimuwete ràm romo nehe. ²⁴ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko tata zàwenugar romo ma'e hapy haw zàwenugar romo a'e xe. Numuawayze kwaw amo tupàn uzenataromo a'e.

²⁵ Pemumaw putar kwarahy tetea'u Kànàa ywy rehe nehe. Petua'u mehe pena'yr mehe penemimino mehe pezapo zo tupàn a'ua'u pe wà nehe. Agwer ikatu 'ym ma'e iapo haw iaiw Tupàn pe. Wikwahy putar peme nehe. ²⁶ Aenoz ywak rehe neremiapo ràm hexak àràm romo ihe kury. Aenoz ywy ihe no. Aze pemuwete tupàn a'ua'u pe wà nehe, pekàzym putar na'arewahy ywy Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har wi nehe. Napemumaw kwaw 'ar tetea'u a'e ywy rehe peneko pà nehe. Na'arewahy amo pemumaw putar wà nehe. ²⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemuhàmuhàz putar ywy nànnan nehe. Xo màràn zo wikuwe putar wà nehe. Peinuromo har tetea'u umàno putar wà nehe. ²⁸ A'e ywy rehe peneko mehe pemuwete putar tupàn ywyr a iapo pyrer pe wà nehe. Pemuwete putar tupàn ita iapo pyrer pe wà nehe no. A'e tupàn a'ua'u nuexak kwaw ma'e wà, ni ywàkun nuexak kwaw wà. Numai'u kwaw wà. Nuwetun kwaw ma'e wà. ²⁹ A'e

pe peneko mehe pekar putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar nehe. Pexak putar nehe, aze pekar tuwe pepy'a nànnàn nehe, aze pekar penekwe nànnàn nehe no. ³⁰Amo 'ar mehe nehe, aze peneko haw zawaiw katu peme nehe, aze agwer ma'e uzeapo peme nehe, aze pezewyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe, aze weruzar hemiapo kar nehe, ³¹napeneityk kwaw a'e nehe. Wiko Tupàn purupuhareko ma'e romo a'e. Napemumaw kwaw nehe. Naheharaz kwaw uze'eg zaneipy wanehe we wemiapo katu kwer wi nehe. Umume'uahy wemiapo ràm wanupe. Uzapo putar nehe.

³²Pezemu'e uzeapo ma'e kwer rehe upaw rupi nehe: ywy iapo awer rehe, teko wapo awer rehe no. Peata ywy nànnàn teko nànnàn pepuranu pà nehe. — Aipo pexak agwer ma'e, peze wanupe nehe. — Aipo peinu agwer ma'e, peze wanupe nehe. ³³ — 'Aw teko wexak Tupàn tata pupe ize'eg mehe wà. Numàno kwaw wà. Wikuwe a'e re wà. Aipo pexak agwer ma'e, peze wanupe nehe. ³⁴ — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urepyro amo teko wamyter wi a'e, wemiruze'eg romo uremuigo kar pà a'e. Wiko tuwe urezar romo a'e. Aipo pexak agwer ma'e, peze wanupe nehe. Pexak ipuner haw hexak kar awer. Pexak ikàgaw. Uzapo ma'e tetea'u pepyro pà a'e wi a'e. Omono iaiw haw Ezit ywy rehe. Uzapo purumupyтуhegatu kar haw tetea'u. Werur zeàmàtyry'ymawhu wanupe. Uzapo purumukyze kar haw. Pepyro a'e wi nezewe mehe. ³⁵ Tupàn wexak kar a'e ma'e paw a'e, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo heko haw ikwaw kar pà peme a'e. Naheta kwaw amo tupàn. Xo a'e zo. ³⁶ Tupàn pemu'e a'e. Uze'eg ywak wi. Ywy rehe wexak kar tatahu peme. A'e tata myter pe wiko mehe uze'eg peme. ³⁷ Tupàn uzamutar zaneipy wà. A'e rupi penexanexak a'e. Upuner haw uhua'u ma'e pupe pepyro Ezit ywy wi a'e. ³⁸ A'e re oho penenataromo.

Umuhem kar teko penenatar wi wà. A'e teko heta tetea'u pewi wà. Upuner wera'u pewi wà. Nezewe rehe we umuhem kar penenatar wi wà. Omono a'e teko waiwy peme. Peiko a'e ywy rehe ko 'ar rehe kury.

³⁹ Pekwaw ko ma'e kury. Peneharaz zo izuwi nehe. Xo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko Tupàn Zanezar romo a'e, ywate, xe ywy rehe no. Naheta kwaw amo tupàn. ⁴⁰ A'e rupi peruzar ize'eg paw rupi nehe. Amono putar a'e ze'eg peme kutàri kury. Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr wà nehe no, penurywete putar nehe. Pemumaw putar kwarahy tetea'u ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemimur kwer rehe peneko pà nehe. Tuweharupi peiko putar izar romo nehe.

⁴¹ Na'e Moizez wexaexak na'iruz tawhu Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har kwarahy ihemaw kutyr har wà kury. ⁴² Aze amo awa uzuka amo nehe, hehe ipuruzuka wer 'ym pà nehe, aze uzawy wemiapo izuka e pà hehe iakatuwawahy 'ym pà nehe, izuka arer upuner a'e tawhu pe uzànw rehe nehe. Wyzài a'e tawhu pupe a'e awa upuner uzepyro haw rehe nehe. Ni amo nupuner kwaw izuka haw rehe wà nehe. ⁴³ Moizez wexak Mezer tawhu Humen izuapyapyr wanupe. Upyta ywyxiguhu rehe ywyapyepaw rehe wà. Wexak Hamot tawhu Zireaz ywy rehe har Kaz izuapyapyr wanupe. Wexak Korà tawhu Mâxà ywy rehe har kwarahy ihemaw kutyr har Manaxe ipehegwer izuapyapyr wanupe.

MOKOZ HAW RUPI MOIZEZ UZE'EGAW TEKO WANUPE

4:44-28:68

⁴⁴ Moizez omono Tupàn ze'eg teko Izaew izuapyapyr wanupe. ⁴⁵ Omono hemiapo kar wanupe no. Omono hemiapo putar haw wanupe no. Omono ipurumu'e haw wanupe no. Omono a'e ma'e wanupe Izaew Ezit ywy wi

wahem ire a'e. ⁴⁶ Uhem ywyàpyznaw Mete-Peor tawhu huwake har pe wà. Upyta ywy Zotàw yrykawhu ikupe kutyr kwarahy ihemaw kutyr har rehe. Xeom wiko a'e ywy izar romo. Amohe ywy rehe har wanuwihawete romo hekon a'e. Wiko Ezemon tawhu pupe. Moizez a'e, Izaew a'e wà no, weityk Xeom a'e wà. ⁴⁷ Upyhyk iziwy wà. Na'e uzapo nezewegatete haw Og Màxà wanuwihawete pe wà no. Nezewe Izaew wixe a'e mokoz Amohe wanuwihawete waiwy rehe wà, ipyhyk pà wà. Waiwy upyta kwarahy ihemaw kutyr Zotàw yrykawhu ikupe kutyr. ⁴⁸ Waiwy oho Aroer tawhu wi. Aroer upyta ywyàpyznaw Aronon yrykawhu izywyr har huwake kwarahy ihemaw awyze har kutyr. Oho Xirion ywytyr pe kwarahy heixe haw awyze har kutyr. — Eremon ywytyr, i'i her inugwer. ⁴⁹ Waiwy upyta ywy Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har kwarahy ihemaw kutyr har rehe. Oho Yryhu Umàno Ma'e Kwer pe kwarahy ihemaw awyze har kutyr. Oho Piziga ywytyr ipy pe kwarahy ihemaw kutyr.

5

10 Tupàn hemiapo kar imuapyk pyrer

¹ Moizez omono'og teko wà. Uze'eg nezewe wanupe. — Teko Izaew izuapyapyr wà. Pezekaiw katu ze'eg kutàri peme heremimono rehe nehe. Pezemu'e a'e ze'eg rehe nehe. Pekwaw a'e ze'eg nehe. Pezeagaw tuwe heruzar pà nehe. ² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapokatu uze'eg zanerehe we Xinaz ywytyr rehe a'e. ³ Nuzapo kwaw a'e ze'eg zaneru wanehe we. Uzapo zanerehe we. Uzapo teko kutàri wikuwe ma'e nà nà no. ⁴ Uze'eg peme penuwa rupi a'e pe tata myter wi. ⁵ Pkyze a'e tata wi. A'e rupi napezeupir kwaw ywytyr rehe. A'e rupi azemono a'e pe pemytepe ihe. Uze'eg Tupàn nezewe a'e. ⁶ Heremiruze'eg wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko pezar romo

ihe. Apupyro Ezit ywy wi. Peiko uma'ereko e ma'e romo a'e pe.

⁷ Pemuwete zo amo tupàn pe wà nehe. Xo ihe zo hemuwete pe nehe.

⁸ Pezapo zo ma'e hagapaw nehe: ni 'a pe har ywate har nehe, ni xe har ko ywy rehe har nehe no, ni 'y ywy iwy pe har pupe nehe. ⁹ Pezeamumew zo tupàn a'ua'u wanenataromo nehe. Pemuwete zo pe wà nehe. Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko pezar romo ihe xe. Namuawyze kwaw amo tupàn herenataromo ihe wà. Azepyk herehe iakatuwawahy 'ym ma'e wanehe ihe. Azepyk wazuapyapyr wanehe no. Te wanemimino wanehe te wanemimino wana'yr wanehe azepyk ihe. ¹⁰ Nezewe rehe we areko katu heamutar har ihe wà. Areko katu heze'eg heruzar har ihe wà no. Amono heze'egatu wazuapyapyr wanehe ihe, wazuapyapyr wana'yr wanehe miw haw ihe no.

¹¹ Pemume'u zo herer imuawate 'ym pà nehe. Ta'e aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo ihe xe. Azepyk herer imuawate 'ymar wanehe.

¹² Pemonokatu mytu'u haw 'ar nehe. Ikatuahy a'e. Amupytu'u kar teko a'e 'ar mehe ihe wà. ¹³ Pezapo pema'ereko paw 6 'ar rehe nehe. ¹⁴ 7 haw 'ar a'e, mytu'u haw 'ar romo a'e. Emonokatu ihewe nehe. Aiko pezar romo. Ema'ereko zo a'e 'ar mehe nehe: ni ne, ni nera'yr wà, ni newe uma'ereko ma'e wà, ni nereimaw wà, ni amo ywy rehe arer neywy rehe har wiko ma'e wà. Erepytu'u putar a'e 'ar mehe nehe. Nezewegatete newe uma'ereko e ma'e upytu'u putar wà nehe no. ¹⁵ Pema'enukwaw ko ma'e rehe: Ereiko amo pe uma'ereko e ma'e romo Ezit ywy rehe nereko mehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar urupyro a'e wi hekàgaw pupe, hepuner haw pupe. A'e rupi amonokatu mytu'u haw 'ar newe.

¹⁶ Ezeruze'eg neru rehe nehe. Ezeruze'eg nehy rehe nehe no. Ta'e ihe nezar azapo kar nezewe haw newe ihe xe. Nezewe mehe eremumaw putar kwarahy tetea'u nereko pà nehe. Ywy newe heremimono rehe nereko àwàm ikatu putar nehe no.

¹⁷ — Epuruzuka zo amo nehe.

¹⁸ — Eker zo neremireko 'ym puhe nehe, nemen 'ym puhe nehe.

¹⁹ — Nemunar zo amo ima'e rehe nehe.

²⁰ — Neremu'em zo amo hemiapo rehe amo pe nehe.

²¹ — Nerewyrowyroahy zo amo rehe nehe. Eputar zo hemireko nehe. Eputar zo ima'e nehe: ni hàpuz, ni iziwy, ni izupe uma'ereko ma'e wà, ni heimaw wà, ni wyzài ima'e nehe no.

²² Na'e Moizez uze'eg kury.

— A'e ze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur teko Izaew izuapyapyr wanupe Xinaz ywytyr ipy pe waneko mehe a'e. Uze'eg tata myter wi ywàkun myter wi wahy haw rupi. Xo a'e ze'eg umur wanupe. Numur kwaw amo. A'e re umuapyk ita pew rehe ihewe imur pà.

Ukyze teko wà

²³ Moizez uze'eg wi. — A'e tata ukaz ywytyr apyr. Peinu ipytunahy haw myteromo ize'eg mehe. Na'e Izaew ta'yr izuapyapyr wanuwihaw wà, amogwer tuwihaw wà no, uhem heruwake wà. ²⁴ Uze'eg ihewe wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexak kar upuràg eteahy haw zanewe a'e. Wexak kar upuner haw zanewe no. Xinu tata mytepe ize'eg mehe zane. Kutàri xikwaw ko ma'e zane. Tupàn upuner amo teko pe uze'egaw rehe izuka 'ym pà a'e. ²⁵ Nezewe rehe we nuruputar kwaw uremàno àwàm huwake urehem wi àwàm ure. A'e tatahu upuner urezuka haw rehe. Aze urenu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg mehe urumàno putar azeharomoete

nehe. ²⁶ Ni amo nuikuwe kwaw ize'eg zanereminu kwer zàwenugar henu re wà. Xinu Tupàn wikuwe ma'e tata mytepe ize'eg mehe zane. ²⁷ Moizez, ezewyr ywytyr pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg henu pà nehe. A'e re emume'u ize'eg urewe paw rupi nehe. Uruzekaiw katu putar neze'eg mehe nehe. Ureruzar putar a'e ze'eg nehe no, i'i ihewe wà.

²⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wenu ihewe peze'eg mehe a'e. Uze'eg ihewe. — Aenu teko waze'eg mehe ihe wà. Waze'eg ikatu ihewe. ²⁹ Aze mo wiko nezewe tuweharupi wà, ikatu mo ihewe wà. Aze mo hemuwete wà, aze mo weruzar heze'eg paw wà, a'e mehe mo ikatu mo ihewe wà. Nezewe mehe waneko haw ikatu mo tuweharupi. Wazuapyapyr waneko haw ikatu mo tuweharupi wà no. ³⁰ Moizez, eho nehe kury. — Pezewyr penàpuzràn pe nehe, ere wanupe nehe. ³¹ Ne epyta xe hepyr nehe. Amume'u putar heze'eg paw newe nehe: heze'eg paw, heremiapo kar paw, heremiapo putar haw paw. Emu'e teko a'e ze'eg nànnàn nehe. Tuwe weruzar a'e heze'eg paw ywy wanupe heremimono rehe wiko mehe wà nehe, i'i ihewe.

³² Teko Izaew wà. Pezeagaw tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg peme imur pyrer paw heruzar pà nehe. Pepytu'u pixik zo hemiapo kar iapo re nehe. ³³ Pehem pixik zo penape ràm peme hemixak kar kwer wi nehe. Nezewe mehe peneko haw ikatu putar peme tuweharupi nehe. Pemumaw putar kwarahy tetea'u ywy penemipyhyk ràm rehe nehe.

6

Tupàn hemiapo kar uhu wera'u ma'e

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur a'e uze'eg ihewe. — Emu'e teko ko

heze'eg rehe nehe, i'i ihewe. Peruzar ko ze'eg ywy peneko àwàm rehe penemipyhyk ràm rehe nehe. ² Pekyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe: pe, pena'yr wà, penemimino wà. Tuweharupi peruzar ko ize'eg peme heremimur nehe: hemiapo kar paw, ize'eg paw. Nezewe mehe pemumaw putar kwarahy tetea'u peneko pà nehe. ³ Teko Izaew izuapyapyr wà, peruzar tuwe Tupàn ze'eg nehe. A'e mehe uzeapo putar ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar ize'eg rupi nehe. Peneko haw ikatu putar nehe. Peneta tetea'u putar a'e ywy ikatu ma'e ma'e imuezuz katu kar har rehe nehe.

⁴ Peinu katu ko ze'eg nehe, teko Izaew izuapyapyr wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, xo a'e zo wiko Zanezar romo a'e. ⁵ A'e mehe, pezamutar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pepy'a nànnàn nehe, penekwe nànnàn nehe no, pekàgaw nànnàn nehe no. ⁶ Pemonokatu Tupàn ze'eg kutàri peme heremimono pepy'a pupe nehe. ⁷ Pepytu'u zo pena'yr wamu'e re hehe nehe. Pemume'u ko ze'eg penàpuz me nehe, katu pe penàpuz wi peneko mehe nehe, peker mehe nehe, pepu'àm mehe nehe no. ⁸ Pezàpixi ko ze'eg pezywa rehe nehe, penehàpykàg rehe nehe no. Nezewe mehe napeneharaz kwaw izuwi nehe. ⁹ Pemuapyk penàpuz hukenaw izywyr pepokokaw rehe nehe, ukenawhu rehe nehe no.

Purumuranu haw ze'eg heruzar katu 'ymaw rehe

¹⁰ Moizez uze'eg wi. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uze'eg zaneipy wanupe: Àmàrààw pe, Izak pe, Zako pe. — Amono putar ko ywy peme ihe nehe. Peiko putar izar romo nehe, i'i wanupe pitàitàigatu. Heta tawhu uhua'u ma'e hemetarer katu ma'e hehe wà. Napezapo kwaw a'e tawhu pe wà. ¹¹ Heta tàpuz ma'e hekuzar katu ma'e pupe tynehem ma'e a'e pe wà no. Heta 'zyzgywar penemihàwykàz 'ygwer a'e pe wà. Heta ma'ywa uwà her

ma'e tyw a'e pe wà. Heta uri tyw a'e pe wà. Napezutym kwaw wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peneraha putar a'e ywy rehe nehe. Uhyk putar penemi'u ràm peme nehe. ¹² Pezekaiw katu peneko haw rehe nehe, Tupàn wi peneharaz 'ym pà nehe. Pepyro Ezit ywy wi a'e. Peiko amo pe uma'ereko e ma'e romo a'e pe. ¹³ Pekyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar wi nehe. Xo her rehe zo pemume'uahy penemiapo ràm nehe. ¹⁴ Pemuwete zo amo tupàn pe wà nehe. Pemuwete zo tupàn teko penuwake har wazar pe wà nehe. ¹⁵ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko penehe we a'e nehe xe. Numuawyze kwaw amo tupàn uzenataromo wà. Iro izupe wà. Aze pemuwete amo tupàn pe wà nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy putar peme nehe. Pemumaw putar azeharomoete nehe.

¹⁶ Pemuikwahy kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar Maxa pe. Pemuikwahy kar wi zo nezewe nehe. ¹⁷ Peruzar tuwe hemiapo kar paw nehe. Peruzar ize'eg paw nehe no. ¹⁸ Aze amo ma'e ikatu Tupàn pe nehe, pezapo a'e ma'e nehe. Nezewe mehe peneko haw ikatu putar nehe. Peixe putar a'e ywy rehe nehe, ipyhyk pà nehe. Ikatu a'e ywy. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ywy zaneipy wanupe. ¹⁹ Umume'u peàmàtyry'y mar penemixak ràm paw wamuhem kar àwàm a'e. A'e rupi umuhem kar putar paw rupi wà nehe.

²⁰ Amo 'ar mehe pena'yr upuranu putar wà nehe. — Màràzàwe tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur a'e wemiapo kar zanewe. Màràzàwe tuwe umur a'e uze'eg zanewe, i'i putar wà nehe. ²¹ Pewazar putar waze'eg wanupe nehe. — Kwehe mehe zaiko Ezit ywy rehe har wanuwihawete pe uma'ereko e ma'e romo. Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanepyro a'e wi upuner haw uhua'u ma'e pupe a'e. ²² Uzapo ma'e upuner

haw hexak kar pà teko wanupe. Uzapo purumupytuhegatu kar haw no, Ezit wanuwihawete heko haw imuaiw pà, hàpuzuhu pe har waneko haw imuaiw pà no. Xixak iapo mehe. ²³ Tupàn zanererur Ezit wi xe. Umur putar ko ywy zanewe nehe. Ta'e umume'u imur àwàm zaneipy wanupe a'e xe. ²⁴ — Peruzar ko heze'eg paw nehe, i'i zanewe. — Pekyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar wi tuweharupi nehe no, i'i zanewe. Aze xiruzar ize'eg nehe, zanepyro putar ikatu 'ym ma'e wi paw rupi nehe. Zanepyro zanerereko te ko 'ar rehe nezewe. Xo ikatu ma'e uzeapo putar zanewe nehe. ²⁵ Aze zazekaiw zanereko haw rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ze'eg zanewe imur pyrer paw heruzar pà nehe, zanereko haw ikatu putar izupe nehe.

7

Teko Tupàn hemixak kwer wà

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pemuixe kar putar ywy penemipyhyk ràm rehe nehe. A'e ae umuhem kar putar teko penemixak ràm wà nehe. Peho mehe Tupàn weityk putar teko 7 awa wazuapyapyr wà nehe. A'e teko paw heta tetea'u wera'u pewi wà. Upuner wera'u pewi wà no: Ete izuapyapyr wà, Zirikaze izuapyapyr wà, Amohe ywy rehe har wà, Kànàà izuapyapyr wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zemu izuapyapyr wà. ² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar a'e teko pepo pe wà nehe. Pezàmàtryy'ym peho pe wà nehe. Pemumaw putar pe wà nehe. Pezapokatu zo peze'egaw wanehe we waàmàtryy'ym àwàm rehe nehe. Pepuhareko zo pe wà nehe. ³ Pereko zo penemireko romo pemen romo pe wà nehe: ni pe, ni pena'yr wà, ni penazyr wà. ⁴ Nezewe mehe a'e teko weityk kar putar Tupàn pena'yr wanupe wà nehe. Umuwete

kar putar amo tupàn wanupe wà nehe no. A'e mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy putar peme nehe. Pemumaw putar tuwe a'e nehe. ⁵ Peityk tupàn a'ua'u a'e teko wazar wamuwete haw nehe. Pezuhazuhaw wazar hagapaw ita upu'àm ma'e romo iapo pyrer pe wà nehe. Pemonohok wazar hagapaw ywyrà upu'àm ma'e romo iapo pyrer pe wà nehe no. Peapy tupàn a'ua'u paw pe wà nehe no. ⁶ Ta'e peiko teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemixamixak kwer romo pe xe. Nuexak kwaw teko amo ywy rehe har wà. Penexanexak wemiruze'eg romo pemuigo kar pà.

⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peamutar katu a'e. — Heta tetea'u amo teko wanuwi wà, ni'i kwaw penexak mehe. Azeharomoete amogwer teko paw heta tetea'u wera'u pewi wà. ⁸ Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peamutar a'e. Peiko Ezit ywy rehe har wanuwihawete pe uma'ereko e ma'e romo. Pepyro izuwi. Umume'u a'e ma'e paw wemiapo rà m zaneipy wanupe. A'e rupi uzapo. ⁹ Pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko Tupàn romo a'e. Xo pitài Tupàn zo heta. Uzapo wemimume'u tuweharupi. Nuzuhaw kwaw uze'eg wemiapo katu kwer. Aze amo uzamutar Tupàn wà, aze weruzar ize'eg wà, Tupàn umumaw 1.000 teko wazuapyapyr a'e teko wamutar pà. ¹⁰ Aze amo weityk Tupàn wà nehe, Tupàn weityk a'e teko a'e 'ar mehe we wà. Numumaw kwaw kwarahy tetea'u wanehe uzepyk àwàm heàro pà wamumaw pàwàm hàro pà. ¹¹ A'e rupi, peruzar ize'eg nehe. Peruzar hemiapo kar nehe no. Kutàri amume'u a'e ze'eg teko peme ihe. Pezapo heremimume'u paw rupi nehe.

Ikatu haw ze'eg heruzar katu har pe nehe

¹² Aze pezekaiw ko ze'eg rehe nehe, aze peruzar azeharomoete nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar

nuzuhaw kwaw uze'eg wemiapo katu kwer nehe. Peamutar wiwi putar oho iko nehe. Ta'e umume'u nezewe haw zaneipy wanupe a'e xe. ¹³ Peamutar putar nehe. Umur putar uze'egatu penehe nehe no. Pemueta tetea'u kar putar tuweharupi nehe no. Umur putar pena'yr tetea'u peme wà nehe. Umur putar ma'e tetea'u penemi'u ràm romo nehe no: arozràn, ma'ywa uwà, uri, tapi'ak tetea'u wà, àràpuhàràn tetea'u wà. Tupàn umur putar agwer uze'egatu paw ywy peme wemimur ràm rehe peneko mehe nehe. Ta'e umume'u a'e ma'e iapo àwàm zaneipy wanupe a'e xe. ¹⁴ Tupàn umur wera'u putar uze'egatu penehe amogwer teko ywy rehe har nànnàn wanuwi nehe. Paw rupi pemuzàg putar pena'yr pe wà nehe. Peneimaw paw imemyr putar wà nehe no. ¹⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pepyro putar ma'eahy nànnàn nehe. Nuzepyk pixik kwaw penehe ma'eahy haw Ezit wanupe wemimono kwer pupe nehe. Pekwaw katu ko ma'e. Omono putar a'e ma'eahy haw teko peàmàtyry'ymar wanehe nehe. Ta'e na'iakatuwawahy kwaw penehe wà xe. ¹⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar amo teko pepo pe a'e wà nehe. Pemumaw a'e teko paw rupi pe wà nehe. Pepuhareko zo pe wà nehe. Pemuwete zo wazar tupàn a'ua'u pe wà nehe. Ta'e nezewe haw iapo haw peneraha mo pemumaw pàwàm pe nehe xe.

¹⁷ Peze'eg zo nezewe. — 'Aw teko heta tetea'u wera'u zanewi a'e wà. Nazapuner kwaw wanetykaw rehe nehe, peze zo nehe. ¹⁸ Pekylla zo wanuwi nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo iaiw ma'e Ezit wanuwihawete pe, hemiruze'eg wanupe no. Pema'enukwaw hemiapo kwer rehe nehe. ¹⁹ Tupàn uzapo ma'e wanupe. Pema'enukwaw hehe nehe: omono iaiw haw wanehe, uzapo purumupytuhegatu kar haw, uzapo wanemixak pixik 'ym. Pexak iapo mehe. Peneharaz zo Tupàn

Tuweharupi Wiko Ma'e ipuner haw uhua'u ma'e wi nehe. Zanepeyro a'e wi a'e upuner haw pupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo iaiw ma'e Ezit wanupe. Uzapo putar nezewegatete haw 'aw teko wanupe nehe no. Pekyllze wanuwi. Nezewe rehe we uzapo putar a'e ma'e wanupe nehe. ²⁰ Tupàn umuzàn kar putar 'aw teko a'e wà nehe, wamukylze kar pà a'e wà nehe. Umumaw putar pewi uhem ma'e kwer pewi uzeàmim ma'e kwer wà nehe no.

²¹ A'e rupi pekyze zo wanuwi nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko penehe we a'e xe. Ikàg a'e. Upurumukylze kar no. ²² Pexak putar amo teko peho peiko nehe. Tupàn umuhem kar putar a'e teko oho iko hexak mehe wà nehe. Napemumaw kwaw a'e teko pitài 'ar rehe nehe. Aze mo pezapo nezewe haw, miar hehaite ma'e heta tetea'u wera'u mo wà. Na'ikatuahy iwer mo nezewe haw peme. ²³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar peàmàtyry'y mar pepo pe a'e wà nehe. Umukylzeahy kar putar wà nehe. Umumaw putar wà nehe. ²⁴ Tupàn umur putar a'e teko wanuwihawete pepo pe wà nehe no. Pezuka putar pe wà nehe. Ni amo na'ima'enukwaw kwaw waner rehe wà nehe. Peityk putar peàmàtyry'y mar paw rupi pe wà nehe. Ni amo nupuner kwaw peme wà nehe. ²⁵ Peapy tupàn a'ua'u a'e teko wazar paw rupi pe wà nehe. Peputar zo parat a'e tupàn a'ua'u hagapaw wainuromo har nehe, ni or wainuromo har nehe. Pepyhyk zo nehe. Ta'e nezewe haw iapo haw pezuka mo xe. Tupàn a'ua'u wamuwete haw umuhuhuk kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar a'e. Iro izupe. ²⁶ Peraha zo tupàn ua'u penàpuz pupe nehe. Aze pezapo nezewe haw nehe, ze'egaiw hehe har u'ar putar penehe a'e nehe no. Tuwe tupàn a'ua'u iro peme wà nehe. Tuwe iaiw peme wà nehe. Ta'e Tupàn omono uze'egaiw wanehe a'e xe.

8

Ywy heityk pyràm

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Peruzar tuwe Tupàn ze'eg kutàri peme heremimono nehe. Nezewe mehe peikuwe putar nehe. Peneta tetea'u wera'u putar nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ywy zaneipy wanupe. Peixe putar a'e ywy rehe nehe, ipyhyk pà nehe.

² Zanezar umumaw 40 kwarahy penape ràm hexak kar pà peme tuweharupi a'e. Pema'enukwaw a'e ma'e rehe nehe. Kwarahy tetea'u pemumaw peata pà. Peata mehe Tupàn pemuigo kar ikàg 'ym ma'e romo. — Aipo weruzar putar heze'eg wà nehe. Aze ru'u nan, i'i uzeupe. A'e rupi peagaw.

³ Pemuma'uhez kar. A'e re umur mana peme penemi'u romo. Napekwaw kwaw mana. Ni peipy nukwaw kwaw wà no. Tupàn uzapo a'e ma'e ta'e ipurumu'e wer penehe ko ma'e rehe a'e xe: Nan kwaw typy'ak rehe zutyka'i teko wikuwe wà. Wikuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nànnàn wà.

⁴ Napemumaw kwaw pema'e penemimunehew a'e 40 kwarahy rehe. Pepy nahezun kwaw.

⁵ Pekwaw ko ma'e nehe: Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexak kar penemiawy kwer peme a'e. Aze mo peiko ta'yr romo, penereko mo nezewe.

⁶ Peruzar ize'eg nehe. Peiko ipurumu'e haw rupi nehe. Pekyll Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe.

⁷ Ta'e peneraha iko ywy ikatu ma'e pe a'e xe. Tynehem yrykawhu pupe, yrykaw pupe no, 'zyygwar pupe no. A'e 'zyygwar umuyryk 'y ywyàpyznaw rehe a'e, ywytyruhu rehe a'e no.

⁸ A'e ywy umuezuz ma'e tetea'u: aroznàn, aroznàn xewar her ma'e, uwà, ma'e'ywa pi her ma'e, homà, uri kawer, hàir.

⁹ Temi'u uhyk a'e pe tuweharupi. Ma'e paw uhyk putar peme nehe. Heta per ita inuromo a'e pe. Heta itazu komiri her ma'e henuhemaw ywytyruhu rehe no.

¹⁰ Aze peputar amo ma'e penemi'u ràm romo

nehe, uhyk putar peme nehe. Pemume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ikatu haw izupe nehe. Ta'e umur wyy ikatu ma'e peme a'e xe.

Purumuranu haw teko wera'u haw rehe

¹¹ Peneharaz zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe. Peruzar hemiapo kar nehe. Peruzar ize'eg kutàri peme heremimono nehe. ¹² A'e wyy rehe peneko mehe pereko putar temi'u penemimutar nehe. Pezapo putar penàpuz ikatu ma'e nehe. Peiko putar a'e tàpuz pupe nehe. ¹³ Peneimaw tapi'ak wà, peneimaw àràpuhàràn wà no, heta tetea'u wera'u putar wà nehe. Peneta tetea'u wera'u putar nehe no. Pemono'og putar parat nehe. Pemono'og putar or nehe no. Uhyk putar ma'e paw peme nehe. ¹⁴ Peiko wera'u zo nehe. Peneharaz zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe. Zanepyro Ezit wyy wi a'e. Peiko amo pe uma'ereko e ma'e romo a'e pe. ¹⁵ Peneraha a'e ywyxiguhu uhua'u ma'e iaiw ma'e rupi. Heta tetea'u mozaiw a'e pe wà. Heta tetea'u zawazyr a'e pe wà no. Naheta kwaw 'y a'e pe. Ywyxiguhu rehe Tupàn umuhem kar 'y itahu wi. Pei'u ipupe. ¹⁶ Umur mana peme penemi'u romo. Peipy nukwaw kwaw agwer temi'u wà. Uzapo a'e ma'e paw ikàg ma'e romo pemuigo kar pà. Penagaw a'e. Ta'e iporomono wer uze'egatu rehe penehe a'e re a'e xe.

¹⁷ — Xipyhyk a'e ma'e paw zane'àgaw pupe, peze zo nehe. Zama'ereko a'e temetarer paw imono'og pà, peze zo nehe. ¹⁸ Pema'enukwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar rehe nehe. A'e umur ukàgaw peme temetarer imono'ogaw rehe. Pexak ko ma'e. Nezewe haw iapo mehe uzapo ma'e uze'eg wemiapo katu kwer rupi katete a'e. Umume'uahy a'e ze'eg zaneipy wanupe. ¹⁹ Amume'u ko ma'e peme kury: aze peneharaz Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi nehe, aze pemuwete amo tupàn pe wà

nehe, aze pema'ereko wanupe nehe, a'e mehe pemàno putar azeharomoete nehe. ²⁰Aze naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nehe, pemàno putar nehe. Tupàn uzuka putar amo teko penenataromo a'e wà nehe. Pezuka putar nezewegatete a'e nehe no.

9

Teko nuweruzar kwaw Tupàn wà

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Peinu katu ko ze'eg nehe, teko Izaew izuapyapyr wà. Kutàri peahaw putar Zotàw yrykawhu peho nehe. Pepyhyk putar amo ywy nehe. Teko a'e ywy izar a'e wà, heta tetea'u wera'u pewi wà. Upuner wera'u pewi wà no. Tawhu waneko haw uhua'u azeharomoete wà. Pàrirogawtàtà numuhem kar kwaw waàmàtyry'yumar tawhu pupe wà. Wapàrirogawtàtà uhem ywak rehe. ²Amo umume'u Anak waneko haw peme wà. Iaiha katu ma'e romo ikàg ma'e romo wanekon wà. Wiko a'e ywy rehe wà. — Ni amo nupuner kwaw Anak wanetykaw rehe wà, i'i teko paw wà. ³Pekwaw ko ma'e nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar oho putar penenataromo kutàri tata ma'e paw hany haw heraha pà kutàri nehe. Weityk putar teko ko ywy rehe har wà nehe. Umumaw putar wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e wemiapo ràm a'e. Pemono kar putar a'e teko a'e ywy wi pe wà nehe. Penuhem kar putar na'arewahy pe wà nehe.

⁴Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umuhem kar putar a'e teko a'e wi penenataromo a'e wà nehe. A'e mehe peze'eg zo nezewe pezeupe nehe. — Tupàn zanererur xe ko ywy imur pà zanewe a'e, ta'e zanekatu zane xe, peze zo pezeupe nehe. Nuzapo kwaw a'e ma'e a'e rupi a'e. Tupàn umuhem kar putar a'e teko a'e wi penenataromo a'e wà nehe, ta'e na'ikatu kwaw a'e wà xe. ⁵Napepyhyk kwaw a'e

ywy pekatu haw rupi nehe, ni imunar ma'e romo peneko 'ymaw rupi nehe. Tupàn umuhem kar putar a'e teko a'e ywy wi a'e wà nehe, ta'e iaiw a'e wà xe. Umuhem kar putar a'e wà nehe, ta'e ipurapo wer ma'e wemimume'u kwer rehe a'e xe. Kwehe umume'u a'e ma'e wemiapo ràm zaneipy wanupe a'e: Àmàrààw pe, Izak pe, Zako pe. ⁶ A'e rupi pekaw ko ma'e nehe: Numur kwaw ko ywy peme pekatu haw hekuzaromo a'e. Nan. Peiko ize'eg heruzar 'ymar romo.

⁷ Peneharaz zo ko ma'e wi nehe. Peputupyk tetea'u Tupàn wyxiguhu rehe. A'e rupi wikwahy peme. Ezit ywy wi pehem awer henataromo te xe pehem mehe naperuzar katu kwaw Tupàn pe. ⁸ Te Xinaz ywytyr rehe peputupyk. Wikwahy peme. — Amumaw putar 'aw teko ihe wà nehe, i'i uzeupe. ⁹ Azeupir ywytyr rehe a'e mokoz itapew ipyhyk pà Tupàn wi ihe. Uzapokatu uze'egaw penehe we a'e. Umuapyk a'e ze'eg a'e itapew rehe. Amumaw 40 'ar a'e ywytyr rehe hereko pà. Namai'u kwaw a'e 'ar nà'nàn. Nai'u kwaw no. ¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur a'e mokoz itapew ihewe. A'e ae umuapyk uze'eg a'e itapew rehe. Umume'u a'e ze'eg peme tata pupe wiko mehe ywytyr ipy pe peneko mehe.

¹¹ A'e 40 'ar ipaw ire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur a'e mokoz itapew uze'eg hereko har ihewe. ¹² Na'e uze'eg ihewe. — Ewezyw na'arewahy xe wi teko Ezit wi nereminuhem kwer waneko haw pe kury. Ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e iaiw ma'e kwez a'e wà xe. Na'arewahy upytu'u heze'eg heruzar ire wà. Umupyràn itatàtà tupàn a'ua'u iapo pà wemimuwete ràm romo wà. ¹³ Uze'eg wi ihewe. — 'Aw teko wiko hereruzar 'ymar romo wà. Akwaw waneko haw. ¹⁴ A'e rupi ezeagaw zo hemupytu'u kar pà nehe. Amumaw putar ihe wà nehe. Nezewe mehe ni amo na'ima'enukwaw kwaw waneko awer rehe wà nehe.

Moizez. Amueta tetea'u kar putar nezuapyapyr ihe wà nehe. Amukàg kar putar ihe wà nehe no. Heta tetea'u wera'u putar ko teko wanuwi wà nehe. Upuner wera'u putar wanuwi wà nehe no, i'i ihewe.

¹⁵ Uze'eg wi Moizez. — Na'e awezyw ywytyr wi. Uhem tata a'e ywytyr wi. Arur a'e mokoz itapew Tupàn ze'eg hereko har no. ¹⁶ Penuwake hehem mehe aexak Tupàn Zanezar henataromo penemiapo ikatu 'ym ma'e ihe. Na'arewahy pepytu'u heruzar ire. Aexak tapi'aka'yr hagapaw penemimuwete romo penemiapo kwer. ¹⁷ Na'e penenataromo aityk itapew ywy rehe ika pà ihe. ¹⁸ Na'e apyk hepenàràng rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo. Amumaw 40 'ar a'e pe hepyta pà 'aromo pyhaw no, heruwa ywy rehe imuhyk pà. Azapo heremiapo kwer zàwenugar. Namai'u kwaw a'e 'ar nànàn. Nai'u kwaw no. Azapo nezewe haw ta'e pezapo ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo xe. Pezapo izupe ikatu 'ym ma'e. Pemuikwahy kar nezewe mehe. ¹⁹ Akyze Tupàn ikwahy haw wi. Wikwahy tuwe, a'e rupi ipuruzuka wer penehe. Nezewe rehe we Tupàn wenu hereminoz. Amo pitài haw we no. ²⁰ Wikwahy Àràng pe no. — Azuka putar nehe, i'i uzeupe. A'e rupi aze'eg izupe Àràng rehe no. ²¹ Na'e apyhyk tapi'aka'yr hagapaw penemiapo kwer purumuhuhuk kar ma'e tata pupe heityk pà. A'e re azukazuka pegegwer tetea'u romo. Amuku'i paw rupi ywyku'i romo. Aityk imuku'i pyrer yrykaw ywytyr ipy rehe uwyryk ma'e pupe.

²² Pemuikwahy kar wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e na'iruz taw wanupe: Tamera pe, Maxa pe, Kimorot-Atawa pe. ²³ Peputupyk Kanez-Maranez pe no. — Pepyhyk ywy peme heremimono nehe, i'i peme a'e 'ar mehe. Napezeruzar kwaw Tupàn rehe. Peityk ize'eg heruzar 'ym pà. ²⁴ Apukwaw amo 'ar mehe kwehe mehe ihe. A'e 'ar henataromo peiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heruzar

'ymar romo.

Uze'eg Moizez teko wanehe Tupàn pe

²⁵ Uze'eg wi Moizez. — Amumaw 40 'ar hepenàràg rehe hepyta pà 'aromo pyhaw no, heruwa ywy rehe imuhyk pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo. Ta'e umume'u pemumaw pàwàm a'e xe. ²⁶ Nezewe aze'eg izupe. — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Emumaw zo neremaihu ne wà nehe. Erexarexak a'e teko kwehe mehe ne wà. Ereplyro Ezit wi nepuner haw rupi ne wà no. ²⁷ Nema'enukwaw neremiruze'eg wanehe: Àmàrààw, Izak, Zako. 'Aw teko nanereruzar kwaw wà. Na'ikatu kwaw wà. Uzapo ikatu 'ym ma'e wà no. Nezewe rehe we ezekaiw zo wanemiapo kwer rehe nehe. ²⁸ Aze eremumaw neremaihu ne wà nehe, Ezit ywy rehe har uze'eg putar nezewe a'e wà nehe. — Tupàn nupuner kwaw wemaihu waneraha haw rehe ywy wemimume'u kwer pe a'e, i'i putar newe wà nehe. — Na'iakatuwawahy kwaw a'e teko wanehe a'e, i'i putar wà nehe no. — Weraha ywyxiguhu pe ta'e ipuruzuka wer wanehe a'e xe, i'i putar newe wà nehe. ²⁹ Wiko neremaihu Ezit ywy wi neremipyro kwer romo wà. Ereplyro a'e wi nekàgaw pupe nepuner haw uhua'u ma'e pupe, a'e izupe.

10

Itapew izypy mehe arer zàwenugar

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — A'e re Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Emonohok ita mokoz itapew izypy mehe arer zàwenugar iapo pà nehe. Ekixi ywyrapew ma'eryru iapo pà nehe no. A'e re ezur ywytyr rehe heruwàxi pà nehe. ² Amuapyk wi putar heze'eg inugwer itapew rehe heremimuapyk kwer ko itapew ipyahu ma'e rehe nehe. A'e re emono itapew ma'eryru pupe nehe, i'i ihewe.

³ Na'e akixikixi ywyr akaz her ma'e ma'eryru iapo pà. Amonohok ita mokoz itapew itapew izyppy mehe arer zàwenugar iapo pà. Na'e azeupir ywytyr rehe itapew heraha pà. ⁴ A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuapyk 10 uze'eg hehe izyppy mehe arer zàwe. A'e 'ym mehe umume'u a'e uze'eg peme tata pupe ywytyr apyr wiko mehe. Pezemono'og henataromo a'e 'ar mehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur a'e itapew ihewe. ⁵ Na'e azewyr ywytyr wi kury. Aruzar ize'eg itapew imonokatu pà ma'eryru heremiapo kwer pupe. Te kutàri ipupe tuz, i'i wanupe.

⁶ Izaew uhem oho Mene-Zàkà 'zygywar wi wà, Mozera pe oho pà wà. Àràw umàno a'e pe. Ta'yr Erezar upyta hekuzaromo xaxeto romo a'e. ⁷ A'e re teko oho Kunukona pe wà. A'e wi oho Zoximata pe wà. Heta tetea'u yrykaw a'e ywy rehe. ⁸ A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexaexak Erewi izuapyapyr wà. — Awa Erewi izuapyapyr weraha putar heze'eg hyru wà nehe. Wiko putar xaxeto romo herenataromo wà nehe no. Omono putar heze'egatu teko wanehe herekuzaromo a'e wà nehe no. Te ko 'ar rehe uzapo a'e ma'e oho waiko wà. ⁹ Erewi izuapyapyr nupyhyk kwaw ywy pehegwer Kànàà ywy rehe har amogwer Izaew izuapyapyr wazàwe wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ma'e awa Erewi izuapyapyr wanupe. — Peiko putar xaxeto romo herenataromo nehe, i'i wanupe.

¹⁰ Uze'eg wi Moizez. — Amumaw 40 'ar ywytyr rehe hereko pà izyppy mehe arer zàwe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wenu katu wi hereminoz. Napezuka kwaw a'e. Napemumaw kwaw no. ¹¹ — Eho waneruze'egar romo nereko pà nehe, i'i ihewe. — Wixe putar ywy waipy wanupe heremimume'u kwer rehe wà nehe. Upyhyk putar wà nehe. Eiko waneruze'egar romo a'e ma'e iapo

mehe nehe.

Tupàn zanewe hemiapo kar

¹² Teko Izaew wà. Peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peme hemiapo kar nehe. — Pekyze ihewi nehe, i'i peme. Peruzar ize'eg paw rupi nehe no. Pezamutar pepy'a nànnàn penekwe nànnàn nehe. Pezapo hemimutar nezewegatete nehe no, ta'e uputar nezewe haw a'e xe. ¹³ Peruzar Tupàn ze'eg paw rupi nehe. Amono a'e ize'eg peme kutàri ihe. Ikatu putar peme nehe. ¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko ywak ywate wera'u ma'e izar romo a'e. Wiko ywy izar romo no. Wiko ywy rehe har paw wazar romo no. ¹⁵ Uzamutar katu peipy a'e wà. A'e rupi nuexak kwaw amogwer teko wà. Penexanexak a'e. Te ko 'ar rehe peiko hemiaiuhu romo hemixamixak kwer romo. ¹⁶ A'e rupi peruzar Tupàn nehe. Pepytu'u ize'eg heruzar 'ymar romo peneko re nehe. ¹⁷ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar Tupàn ywate wera'u ma'e wiko amogwer tupàn wa'aromo upaw rupi katete a'e. Wiko tuwihaw paw wazar romo no. Uhua'u a'e. Upuner katu a'e no. Umukyze kar teko uzewi a'e wà. Teko paw uzuawygatu henataromo wà. Nupyhyk e kwaw ma'e teko wanuwi. ¹⁸ Uzekaiw katu tu 'ym ma'e wanehe. Uzekaiw katu imen umàno ma'e kwer wanehe no. Uzamutar amo ywy rehe arer zaneinuromo wiko ma'e wà. Omono temi'u wanupe. Omono kamir wanupe. Omono topoz wanupe no. ¹⁹ Pezamutar a'e teko amo ywy rehe arer pe wà nehe. Ta'e peiko amo ywy rehe arer romo Ezit ywy rehe peneko mehe pe no xe. ²⁰ Pekyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe. Xo a'e zo pezamutar nehe. Pezekaiw hehe nehe. Pemume'u penemiapo ràmm her rehe nehe. ²¹ Pemume'u Tupàn ikatu haw izupe nehe. Wiko Zanezar romo a'e. Tupàn uzapo purumupyтуhegatu kar haw pepyro pà a'e. Uhua'u a'e ma'e. Pexak iapo

mehe peneha pupe. ²² Zaneipy Ezit kutyr waho mehe xo 70 teko zo heta wà. Ko 'ar rehe peneta haw nuzawy kwaw zahytata ywak rehe har waneta haw. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur uze'egatu peneha a'e xe.

11

Tupàn puruamutar haw

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. — Pezamutar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nehe. Peruzar ize'eg tuweharupi nehe, hemiapo kar heruzar pà hemimutar iapo pà nehe. ² Pema'enukwaw Tupàn uhua'u haw rehe kutàri nehe. Pezemu'e ipuner haw rehe ikàgaw rehe. Pema'enukwaw hehe nehe. Pe pexak a'e ma'e paw pe. Pe pekaw a'e ma'e paw pe. Pena'yr nuexak kwaw wà. Nukwaw kwaw wà. ³ Pema'enukwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer nànnàn nehe, purumupytuhegatu kar haw nànnàn nehe. Uzapo a'e ma'e Ezit ywy rehe wanuwihawete pe a'e, hehe har nànnàn a'e no. ⁴ Pexak Tupàn zauxiapekwer wanupe ma'e iapo mehe, ta'e uzàn penaikweromo wà xe: zauxiapekwer Ezit ywy rehe har wanupe, waneimaw kawaru wanupe, ywyrāmawa wanupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyk kar paw rupi 'y Yryhupiràg pupe har pe wà, wazuka kar pà izupe wà. Nezewe mehe umumaw azeharomoete a'e wà. Nuzewyr pixik kwaw wà nehe. ⁵ Pexak Tupàn hemiapo kwer ywyxiguhu rehe arer xe kutyr peata mehe arer. ⁶ Pexak Nàtà pe Àmiràw pe hemiapo kwer no. Ereiaw ta'yr Humen izuapyr romo wanekon wà. Teko paw wanenataromo ywy uzepe'a a'e mokoz awa wamokon pà. Omokon wama'e wà no: waànàm wà, wanàpuzràn wà, wanupe uma'ereko ma'e wà, waneimaw wà. ⁷ Pexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer purumupytuhegatu kar haw paw no.

Ikatauhy haw ywy imume'u pyr pe har

⁸ A'e rupi, peruzar ize'eg kutàri peme heremimono paw rupi nehe. Nezewe mehe pekàg putar nehe, a'e ywy rehe peixe pà nehe ipyhyk pà nehe. ⁹ Nezewe mehe pemumaw putar kwarahy tetea'u a'e ywy ikatu ma'e rehe peneko pà nehe. Hezuz katu ma'e a'e ywy rehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ywy zaneipy wanupe a'e, wazuapyapyr wanupe a'e no. ¹⁰ A'e ywy penemipyhyk ràm uzawy Ezit ywy penemizarer a'e. Ezit ywy rehe ma'èà'yz itym ire pema'ereko tetea'u 'y ywy rehe heraha pà. Nuzawy kwaw ma'etymaw penàpuz huwake har peme. ¹¹ Heta ywytyr tetea'u ywy penemipyhyk ràm rehe. Heta ywyàpyznaw tetea'u hehe. Ukyr àmàn a'e pe tuweharupi no. ¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzekaiw a'e ywy rehe. Naheharaz pixik kwaw izuwi. Kwarahy izypyrogaw rehe te iahykaw rehe uzekaiw hehe. ¹³ A'e rupi, aze peruzar ize'eg peme kutàri heremimono nehe, aze pezamutar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pepy'a nànàn penekwe nànàn nehe, ¹⁴ a'e mehe umugyr kar putar àmàn i'ar mehe nehe. Umugyr kar putar àmàn tuwixàg 'ym mehe we nehe. Umugyr kar putar àmàn ma'etymaw 'ar mehe nehe no. Nezewe mehe pepo'o putar temi'u tetea'u nehe: aroznàn, ma'ywa uwà, uri. ¹⁵ Heta putar ka'api'i tapi'ak wanupe nehe. Uhyk putar penemi'u peme nehe no. ¹⁶ Pezekaiw penemiapo ràm rehe nehe. Tuwe ni amo nahemu'em kwaw pepy'a pe nehe. Peityk zo Tupàn nehe. Pemuwete zo amo tupàn pe wà nehe. ¹⁷ Aze pezapo nezewe haw nehe, Tupàn wikwahy putar peme nehe. Numugyr kar kwaw àmàn peywy rehe nehe. Nezewe mehe ywy numuezuz kwaw temi'u nehe. Nan kwehe tete pekàzym putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimono kwer wi nehe.

¹⁸ Pema'enukwaw ko hemiapo kar rehe nehe. Pe-

monokatu pepy'a pe nehe. Pezàpixipixi ko ze'eg pezywa rehe nehe, penehàpykàg rehe nehe no. Nezewe mehe napeneharaz kwaw izuwi nehe. ¹⁹ Pepytu'u zo pena'yr wamu'e re hehe nehe no. Pemume'u wiwi ko ze'eg penàpuz me peneko mehe nehe, peker 'ym mehe nehe, pepu'àm mehe nehe no. ²⁰ Pemuapyk ukenaw ipokokaw rehe nehe no, ukenawhu rehe nehe no. ²¹ Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr a'e wà nehe no, umumaw putar kwarahy tetea'u ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wanupe hemimume'u kwer rehe nehe. Ywy heta we mehe peiko putar a'e ywy rehe nehe.

²² A'e rupi, peruzar ize'eg peme heremimono paw rupi nehe. Pezamutar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nehe. Peruzar hemiapo paw nehe. Peiko hemiruze'eg romo tuweharupi nehe no. ²³ Aze pezapo nezewe haw nehe, Tupàn umuhem kar putar teko a'e ywy rehe har paw waiwy wi a'e wà nehe. Pepyhyk putar a'e teko waiwy nehe. Heta tetea'u wera'u pewi wà. Upuner wera'u pewi wà no. ²⁴ Aze peata amo ywy rehe nehe, peiko putar a'e ywy izar romo nehe. Uzyppyrog putar ywyxiguhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har pe nehe. Oho putar ywytyr Irimano ywy rehe har pe kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe no. Uzyppyrog putar Ewparat yrykawhu kwarahy ihemaw kutyr har pe nehe. Oho putar Mezitehàn yryhu pe kwarahy heixe haw kutyr nehe no. ²⁵ Ni amo napeneityk kwaw wà nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo putar wemimume'u kwer a'e nehe xe. Umukyze kar putar teko a'e ywy rehe har paw pewi a'e wà nehe no.

Ikatu haw, ikatu 'ymaw

²⁶ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Ma'enugar peputar kury. Aipo peputar ze'egatu penehe hemimume'u pyràm, aze ru'u aipo peputar ze'egaiw. ²⁷ Aze peruzar

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg peme kutàri heremimono nehe, umur putar ze'egatu penehe nehe. ²⁸ Aze naperuzar kwaw nehe, aze peityk hemiapo kar kutàri heremimono nehe, aze pemuwete tupàn pene-migwaw 'ym nehe, umur putar ze'egaiw penehe nehe. ²⁹ Tupàn peneraha putar ywy penemipyhyk rà m pe nehe. A'e 'ar mehe pemume'u putar ze'egatu Zerizi ywytyr rehe nehe. Pemume'u putar ze'egaiw Emaw ywytyr rehe nehe no. ³⁰ A'e mokoz ywytyr upyta Kànàà izuapyapyr waiwy rehe Zotàw yrykawhu ikupe kutyr kwarahy heixe haw kutyr ywyàpyznaw Zotàw izywyr har rehe wà. Namuite kwaw Ziwkaw tawhu wi wà. Namuite kwaw ywyr teko wanemimuwete More pe har wi wà.

³¹ Peahaw putar Zotàw yrykawhu nehe kury. Pepyhyk putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur nehe. A'e rupi, peixe putar a'e ywy rehe nehe. Pezypyrog hehe peneko pà nehe. ³² A'e 'ar mehe peruzar katu Tupàn ze'eg kutàri peme heremimono paw rupi nehe. Peruzar hemiapo kar paw rupi nehe no.

12

Tupàn imuwete haw xe

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Pemumaw putar kwarahy tetea'u ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar peme hemimur rà m rehe peneko pà nehe. Peruzar ko Tupàn ze'eg nehe. Peruzar ko hemiapo kar nehe no. ² Pemuhem kar putar teko a'e ywy rehe har waiwy wi pe wà nehe. A'e re peityk tupàn a'ua'u wazar wamuwete haw imumew pà paw rupi nehe. Umuwete tupàn a'ua'u ywytyruhu rehe wà, ywytyr rehe wà no, ywyr i'àng ma'e iwype wà no. Pemumaw paw rupi nehe. ³ Peityk ma'ea'yr hany haw paw nehe. Pezuhazuhaw izyta teko wanemimuwete paw rupi nehe no. Pemonohok

ywyrà upu'àm ma'e tupàn a'ua'u romo iapo pyrer paw rupi nehe no. Pemunyk tata tupàn wanagapaw nànnàn nehe no. Nezewe mehe ni amo na'ima'enukwaw pixik kwaw tupàn a'ua'u a'e ywy rehe har wanemimuwete kwer wanehe wà nehe.

⁴A'e teko uzapo iaiw ma'e uzar tupàn a'ua'u wamuwete mehe wà. Pezapo zo agwer ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar imuwete katu mehe nehe. ⁵Amo teko waiwy rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak putar weko àwàm a'e nehe. Wexak putar wemiaiuhu waneko àwàm nehe no. Peho putar a'e pe nehe. ⁶Pezuka putar ma'ea'yr Tupàn henataromo a'e pe wà nehe, wazuka haw rehe tata imunyk pà wanehe nehe. Ukaz putar henataromo wà nehe. Pemono putar amo ma'e izupe a'e pe nehe no. Perur putar penemimono'og ipehegwer Tupàn pe imono pyr nehe. Aze uzexak kar 10 ma'ea'yr wà nehe, pemur putar pitài a'e pe izupe nehe. Aze pemono'og 10 arozràn hyru ipor pe wà nehe, pemur putar pitài ipor a'e pe izupe nehe. Pemur putar penemetarer ipehegwer izupe nehe no. Aze pemume'u amo ma'e Tupàn pe imono pyràm nehe, pemur putar a'e ma'e a'e pe nehe. Pemono e ma'e Tupàn pe nehe no. Pemur putar tapi'ak imemyr ipy izupe wà nehe. Pemur putar àràpuhàràn imemyr ipy izupe wà nehe no. ⁷A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo pe nehe, peànàm a'e wà nehe no, pe'u putar ma'ea'yr penemimur kwer ho'o kwer ikurer nehe. Penurywete putar nehe, ta'e Tupàn omono uze'egatu pema'ereko haw rehe a'e xe.

⁸Te ko 'ar rehe teko uzapo ma'e wemimutar rupi wà. A'e ywy rehe pehem mehe napeiko kwaw nezewe nehe. ⁹Napeixe kwaw ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemimur rehe rihi. Peiko katu a'e pe pezeàmà-tyry'ym 'ym pà nehe. ¹⁰Zotàw yrykawhu hahaw mehe a'e

ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimur rehe peneko pà pezypyrog mehe nehe, pepyro putar peàmàtyry'yym nà nà nà a'e nehe. Peiko katu putar pezeàmàtyry'yym 'ym pà nehe. ¹¹ A'e mehe Tupàn Zanezar wexak putar amo taw a'e nehe. Pemuwete katu putar Tupàn a'e pe nehe. Peraha putar ma'e heremimume'u paw a'e pe nehe: ma'ea'yr ma'ea'yr hapy haw rehe hapy pyràm wà, amo ma'e Tupàn pe imono pyr, ma'ea'yr Tupàn pe imono pyràm wà, arozràn imono'og pyrer izupe imono pyràm, temetarer izupe imono pyràm, amo ma'e Tupàn pe imono pyràm imume'u pyrer paw. ¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo teko paw hurywete putar wà nehe: pe, pena'yr wà, penazyr wà, peme uma'ereko e ma'e awa wà, peme uma'ereko e ma'e kuzà wà, Erewi izuapyapyr tawhu peneko haw pe wiko ma'e wà. Nupyhyk kwaw ywy Kànàà ywy rehe amogwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wazàwe wà.

¹³ Pezuka zo ma'ea'yr Tupàn pe wyzài taw pe wyzài ywy pehegwer rehe penemimutar rupi pe wà nehe. ¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak putar amo taw a'e nehe. Upyta putar pitài Izaew ta'yr izuapyapyr waiwy rehe nehe. Pezuka putar ma'ea'yr Tupàn pe a'e pe pe wà nehe. Pezapo putar amogwer ma'e heremiapo kar a'e pe nehe no. ¹⁵ Aze pezuhez ma'ero'o kwer nehe, pepuner i'u haw rehe wyzài peneko haw pe nehe. Aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur ma'ea'yr peme nehe, pepuner i'u haw rehe nehe. Pe paw rupi nehe, Tupàn henataromo ikatu ma'e wà nehe, henataromo ikatu 'ym ma'e wà nehe no, pepuner i'u haw rehe nehe. Pe'u arapuha kazer her ma'e ho'o kwer. Pe'u arapuhaete ho'o kwer no. Pepuner peneimaw ho'o kwer i'u haw rehe nezewegatete nehe no. ¹⁶ Pe'u zo ma'ea'yr huwykwer nehe. Peityk huwykwer ywy rehe 'y ài nehe.

¹⁷ Aze pemono ma'e Tupàn pe nehe, napepuner kwaw wano'o kwer i'u haw rehe peneko àwàm pe nehe. Pemono putar a'e ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe: aroزرàn ikurer, win, uri kawer. Aze heta 10 peme, pemono pitài Tupàn pe nehe. Pemur putar tapi'ak imemyr ipy izupe wà nehe. Pemur putar àràpuhàràn imemyr ipy izupe wà nehe no. Pemono putar ma'e penemimume'u kwer izupe nehe. Pemono e putar ma'e izupe nehe no. Pemono amo ma'e izupe nehe no. Tupàn wexak kar putar a'e ma'e i'u àwàm a'e nehe. Xo a'e pe zo pe'u pe wà nehe. ¹⁸ Pe'u putar ma'ea'yr izuka pyrer ho'o kwer a'e pe henataromo nehe: pe, pena'yr wà, penazyr wà, peme uma'ereko e ma'e awa wà, peme uma'ereko e ma'e kuzà wà, Erewi izuapyapyr tawhu peneko haw pe wiko ma'e wà. Paw rupi hurywete putar wà nehe, ta'e Tupàn omono uze'egatu pema'ereko haw rehe a'e xe. ¹⁹ Pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Pezekaiw katu Erewi izuapyapyr wanehe a'e ywy rehe peneko mehe tuweharupi nehe.

²⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo putar wemimume'u kwer a'e nehe. Uhua'u putar peywy nehe. A'e mehe pepuner ma'ero'o kwer i'u haw rehe penemimutar rupi nehe. ²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak putar amo taw nehe. Pemuwete katu putar Tupàn a'e taw pe nehe. Aze peiko muite a'e wi nehe, pepuner heremiapo kar iapo haw rehe nehe. A'e pe peneko haw pe pepuner tapi'ak wazuka haw rehe àràpuhàràn wazuka haw rehe nehe. Pepuner ma'ero'o kwer i'u haw rehe penemimutar rupi nehe. ²² Teko paw wà nehe, Tupàn henataromo ikatu ma'e wà nehe, henataromo ikatu 'ym ma'e wà nehe no, upuner a'e ma'ea'yr wano'o kwer i'u haw rehe wà nehe. Nuzawy kwaw arapuha kazer her ma'e ho'o kwer wanupe nehe. Nuzawy kwaw arapuhaete ho'o kwer wanupe nehe.

²³ Pe'u zo huwykwer nehe. Wanekuwe haw wanuwykwer inuinuromo hekon. Pe'u zo ma'ero'o wikuwe ma'e nehe. ²⁴ Pe'u zo ma'e huwykwer nehe. Pezakook ywy rehe 'y ài nehe. ²⁵ Peruzar ko Tupàn ze'eg nehe. Pezapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ikatu ma'e nehe. Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr wà nehe no, penurywete putar nehe. ²⁶ Pemono putar ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe. Pemume'u putar ma'e izupe imono pyràm romo nehe. Peraha a'e ma'e taw hemixak rà m pe nehe. ²⁷ A'e pe ma'ea'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wazuka haw rehe pezuka ma'ea'yr ukaz paw ma'e rà m pe wà nehe. Pemono amo ma'ea'yr izupe pe wà nehe no. Pezakook wanuwykwer ma'ea'yr hany haw i'aromo nehe. Pe'u ho'o kwer nehe. ²⁸ Peruzar katu ko ize'eg peme heremimono paw nehe. Aze ma'e ikatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe, pezapo a'e ma'e nehe. Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr wà nehe no, penurywete putar tuweharupi nehe.

Tupàn ua'u wamuwete haw

²⁹ Uze'eg wi Moizez kury. — Peixe putar amo ywy rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzuka putar teko a'e ywy rehe har a'e wà nehe. Peiko putar a'e ywy izar romo nehe. ³⁰ A'e pe peneko mehe peiko zo a'e teko wazà we nehe. Pezapo zo wanemiapo tupàn a'ua'u wamuwete haw nehe. Pemuwete zo wazar tupàn a'ua'u pe wà nehe. Ta'e nezewe haw iapo mehe a'e xe, ikatu 'ygwer puruzuka kar haw romo a'e xe. ³¹ A'e teko uzapo iaiw ma'e wazar wamuwete mehe wà. Pezapo zo agwer ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar imuwete mehe nehe. Ta'e a'e teko wanemiapo wazemono'ogaw pe har paw iro Tupàn pe xe. Wa'yr uzuka uzar wanenataromo wà. Te wazyr uzuka wà no. Umunyk tata wanetekwer wanehe ma'ea'yr hany haw rehe tupàn a'ua'u wanenataromo wà.

³² Peruzar Tupàn ze'eg peme heremimono paw nehe. Pemono zo ni pitài ze'eg a'e ze'eg inuromo nehe. Pezo'ok zo ni pitài ze'eg a'e ze'eg wi nehe.

13

¹ Aze amo Tupàn ze'eg imume'u har zàwenugar uzexak kar peinuromo nehe, aze ru'u amo puahu haw imume'u katu har uzexak kar peinuromo nehe, — Uzeapo putar penemixak pixik 'ym nehe, uzeapo putar purumupytuhegatu kar haw nehe, aze i'i peme nehe, ² aze hemimume'u kwer uzeapo tuwe nehe, a'e mehe ipureraha wer putar penehe tupàn penemigwaw 'ym imuwete kar pà peme a'e nehe. ³ Pezekaiw zo a'e Tupàn ze'eg imume'u har zàwenugar rehe nehe. Pezekaiw zo puahu haw imume'u katu har rehe nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo putar agwer ma'e penagaw pà a'e nehe xe. — Aipo heamutar katu upy'a nà'nàn wekwe nà'nàn a'e wà, i'i putar uzeupe uzehe upuranu pà nehe, nezewe penagaw pà nehe. ⁴ Peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ze'eg nehe. Pekyllu izuwi nehe. Peruzar hemiapo kar nehe. Pezekaiw ize'eg nà'nàn nehe. Pemuwete xo Tupàn zo nehe. Peityk zo nehe. ⁵ Pezuka a'e Tupàn ze'eg imume'u har zàwenugar nehe, a'e puahu haw imume'u katu har nehe. Ta'e uzeagaw pemupytu'u kar pà Tupàn imuwete re a'e xe. Uzeagaw pemuhem kar pà penape Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemixak kar kwer wi a'e. Tupàn pepyro Ezit ywy wi a'e. Peiko amo pe uma'ereko e ma'e romo a'e pe. Pezuka a'e Tupàn ze'eg imume'u har zàwenugar hemu'em ma'e nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko wamyter wi nehe.

⁶ Aze ru'u amo uhem zàmim neruwake nehe: neryky'yr, nerywyr, nera'yr, nerazyr, neremireko neremiamutar, nemyrypar neremiamutar wera'u. — Zaha amo tupàn

imuwete pà wanupe ikwaw kar 'ym pà nehe, i'i putar ru'u newe nehe. Ni ne ni neipy napekwaw kwaw a'e tupàn. ⁷ — Ximuwete tupàn teko zanneruwake har wanemimuwete zane wà nehe, i'i putar ru'u newe wà nehe. — Ximuwete tupàn teko multe har ywy multe har rehe wiko ma'e wanemimuwete zane wà nehe, i'i putar ru'u newe wà nehe. ⁸ Eruzar zo ize'eg nehe. Einu zo hemimume'u ràm nehe. Epuhareko zo nehe. Ezeagaw zo ipyro pà hehe zepyk àwàm wi nehe. ⁹ Ezuka ita tetea'u pupe iapiapi pà nehe. Ne ràgypy ezapi ita pupe nehe. A'e re, amogwer uzapizapi putar ita pupe wà nehe no. ¹⁰ Nezewe mehe pezuka putar a'e teko nehe. Ta'e uzeagaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar heityk kar pà peme a'e xe. Tupàn zanepyro Ezit ywy wi a'e. Zaiko amo pe uma'ereko e ma'e romo a'e pe. ¹¹ Teko Izaew izuapyapyr paw ukwaw putar uzeapo ma'e kwere wà nehe. Ukyze putar paw rupi wà nehe no. A'e mehe ni amo na'ipurapo wer kwaw agwer ikatu 'ym ma'e rehe teko wainuromo wà nehe.

¹² Peiko putar tawhu ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimono ràm rehe har wapupe nehe. A'e mehe peinu putar ru'u ko ma'e nehe. ¹³ — Amo tawhu pe awa iaiw ma'e weraha teko tawhu weko haw pe har wà, amo tupàn wamuwete kar pà wanupe wà, i'i putar amo peme wà nehe. ¹⁴ Pekwaw katu a'e ma'e nehe. Aze azeharomoete waze'eg nehe, aze amo heta tuwe agwer ma'e iapo haw teko Izaew wainuromo nehe, ¹⁵ a'e mehe pezuka a'e tawhu pe har takihepuku pupe pe wà nehe. Pezuka waneimaw pe wà nehe no. Pemumaw tawhu waneko haw nehe no. ¹⁶ A'e re pepyhyk hekuzar katu ma'e penemixak paw rupi nehe. Pemonokatu pe tàpuz wamyter pe imuapyteràkwà pà nehe. Na'e pemunyk tata hehe nehe, hapu paw pà nehe. Peapy tawhu ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe imonokatu pyr

romo nehe no. Upyta putar xo heityk pyrer ukaz ma'e kwer imuapyteràkwà pyrer a'e pe nehe. Teko nuzapo pixik kwaw tawhu a'e pe wà nehe. ¹⁷ Aze pemume'u amo ma'e imumaw pàwàm nehe, pemonokatu zo a'e ma'e pezeupe nehe. Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upytu'u putar wikwahy re nehe, pepuhareko pà nehe. Umume'u peneta tetea'u wera'u àwàm zaneipy wanupe. A'e rupi pepuhareko putar pemueta tetea'u kar putar uze'eg awer rupi katete nehe. ¹⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapo putar nezewe haw nehe, aze pezekaiw hemiapo kar rehe nehe. Aze peruzar ize'eg peme kutàri heremimono paw nehe, aze pezapo izupe ikatu ma'e nehe no.

14

Pezai'oahy zo umàno ma'e kwer wanehe nehe, heremiaihu 'ym wazàwe nehe

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Peiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ta'yr romo. A'e rupi, aze pezai'o amo rehe imàno re nehe, pezekixi zo nehe. Pezupin zo peàkàg nehe. Amo teko uzapo nezewe haw wà. Pezapo zo nezewe haw nehe. ² Ta'e peiko teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemixamixak kwer romo xe. Nuexak kwaw amogwer teko ywy rehe har wà. Xo pe zo penexanexak a'e.

Ma'ea'yr katu ma'e, ikatu 'ym ma'e

³ Pe'u zo ma'e Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e nehe. ⁴ Pepuner agwer ma'ea'yr wano'o kwer i'u haw rehe nehe: tapi'ak, àràpuhàràn hawitu ma'e, àràpuhàrànete, ⁵ arapuha, arapuha kazer her ma'e, arapuha kuzà, àràpuhàrànete hehaite ma'e, arapuha àxirop her ma'e, àràpuhàràn hawitu ma'e hehaite ma'e, arapuha huwazuku ma'e. ⁶ Agwer ma'ea'yr paw ipyza'ak wà.

U'u ka'api'i wà. A'e rupi pepuner wa'u haw rehe nehe. ⁷Pe'u zo amo ma'ea'yr nehe, aze naheta kwaw ipyza'akaw izupe nehe, aze nu'u kwaw ka'api'i nehe no. Pe'u zo a'e ma'ea'yr nehe: kawaru kupewa'a, tapixihu, tapixi hehaite ma'e. U'u ka'api'i wà, wapy nuza'ak kwaw. Agwer ma'ea'yr wiko Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e romo peme wà nehe. ⁸Pe'u zo tàzàhuràn ho'o kwer nehe. Wiko Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e romo peme wà nehe. Wapyza'ak wà. Nezewe rehe we nu'u kwaw ka'api'i wà. Pe'u zo agwer ma'ea'yr pe wà nehe. Pepokok zo wanehe wamàno re nehe.

⁹Pepuner wызàì pira i'u haw rehe aze heta ipeporàna'i izupe, aze heta ipekwer izupe no. ¹⁰Pe'u zo pira ipeporàna'i hereko 'ymar nehe. Pe'u zo pira ipekwer 'ym ma'e nehe. Wiko Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e romo peme wà nehe.

¹¹Pepuner wызàì wiràmiri Tupàn henataromo ikatu ma'e i'u haw rehe nehe. ¹²Pe'u zo agwer wiràmiri pe wà nehe: wiràhu, apitaw, wiràhu yryhu pe har, ¹³wiràmiri yryhu pe har axor her ma'e, kàkà, ¹⁴zàpuun, ¹⁵wiranu, pypy, wiràmiri yryhu pe har kaiwot her ma'e, kawyre, ¹⁶hokohu, ake'e, wapehok zàwenugar ixihu ma'e, ¹⁷uruhu, zàpuun yryhu pe har, wapehok zàwenugar ixihu ma'e, ¹⁸hoko kàwànà her ma'e, hoko xig, zàpuun ikupewyahy ma'e. Pe'u zo anyra nehe no.

¹⁹Uwewe ma'e 6 hetymà ma'e paw wiko Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e romo wà. ²⁰Pepuner wызàì 6 hetymà ma'e Tupàn henataromo ikatu ma'e i'u haw rehe nehe.

²¹Amo miar, amo ma'ea'yr, aze umàno e nehe, aze amo nuzuka kwaw nehe, pe'u zo ho'o kwer nehe. Pepuner imono haw rehe amo ywy rehe har tawhu peywy rehe har pupe wiko ma'e wanupe nehe. Pepuner amo ywy rehe har

wanupe ime'egaw rehe nehe no. Pe'u zo nehe. Ta'e peiko teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemixamixak kwer romo pe xe. Àràpuhàràna'yr hawitu ma'e nehe, àràpuhàrànetea'yr nehe, aze pezuka nehe, pemupupur zo ihy kamykwer pupe nehe.

Teko wanemimono'og kwer ikurer Tupàn pe imono pyràm

²² Kwarahy nànnàn pemono'og arozhàn penemimono'og kwer ikurer nehe. Aze heta 10 hyrupor nehe, pemono pitài hyrupor Tupàn pe nehe. ²³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexak putar amo taw nehe. — Hemuwete katu pe xe nehe, i'i putar peme nehe. Peraha a'e ma'e a'e taw pe nehe. A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo pe'u a'e arozhàn ikurer nehe. Pe'u win ikurer nehe no. Pe'u uri kawer ikurer nehe no. Tapi'ak imemyr ipy pe'u a'e pe nehe. Àràpuhàràn hawitu imemyr ipy pe'u a'e pe nehe no. Pezapo nezewe haw nehe. Nezewe mehe pekyze putar Tupàn wi tuweharupi nehe. ²⁴ Aze imuwete haw multe pewi nehe, aze napepuner kwaw pema'e kurer heraha haw rehe a'e pe nehe, ²⁵ pezapo nezewe haw nehe: Peme'eg a'e ikurer nehe. Peraha hekuzar Tupàn imuwete haw pe hemixak kwer pe nehe. A'e ae umur uze'egatu peme arozhàn tetea'u imur pà peme a'e. ²⁶ Peme'eg penemi'u ràmm penemimutar paw a'e pe nehe: tapi'ak ho'o kwer, àràpuhàràn ho'o kwer, win, kàwiràn xeruwes her ma'e, wyzài ma'e penemimutar. A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo pe nehe, peànàm wà nehe no, pe'u a'e ma'e penurywete pà penemimutar rupi nehe.

²⁷ Peneharaz zo Erewi izuapyapyr tawhu peneko haw pupe wiko ma'e wanuwi nehe. Nupyhyk kwaw ywy Kànàà ywy rehe har inugwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wazàwe wà nehe. ²⁸ Na'iruz haw kwarahy nànnàn pemono'og

penemipo'o kwer kurer pitài ma'e 10 ma'e wi henuhem pyrer nehe. Pemonokatu penemimono'og kwer tawhu peneko haw pupe nehe. ²⁹ Pemono a'e temi'u Erewi izuapyapyr wanupe nehe, ta'e naheta kwaw ywy wanupe a'e wà xe. Pemono a'e temi'u amo teko ywy hereko 'ymar peinuinuromo wiko ma'e wanupe nehe: amo ywy rehe har peinuromo har wà, tu 'ym ma'e wà, kuzà imen umàno ma'e kwer wà. Nezewe mehe wanemi'u uhyk putar wanupe paw rupi nehe. Pezapo nezewe haw nehe, Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar uze'egatu pema'ereko haw nànnà nehe.

15

7 haw kwarahy

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. — 7 haw kwarahy nànnà pemunàn teko wanewer haw paw rupi nehe. ² Pezapo nezewe haw nehe: Aze amo omono wemetarer amo pe nehe, — Amo 'ar mehe emur wi ihewe imemyr rehe we nehe, aze i'i ipyhykar pe nehe, a'e kwarahy mehe imono har umunàn putar a'e inewer haw nehe. — Emur wi ihewe nehe, ni'i kwaw izupe a'e re nehe. — Nerenewer kwaw a'e temetarer rehe izupe kury, i'i putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe a'e nehe. ³ Aze amo ywy rehe har unewer temetarer rehe newe nehe, umur putar newe nehe. Aze amo neànàm Izaew izuapyr unewer newe nehe, emur kar zo a'e kwarahy rehe nehe, a'e kwarahy pawire nehe.

⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar uze'egatu penehe ywy peme wemimur ràmm rehe peneko mehe a'e nehe. ⁵ Aze teko paw uzekaiw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kar rehe wà nehe, aze weruzar ize'eg kutàri peme heremimono paw wà nehe, naheta kwaw Izaew izuapyr hemetarer 'ym ma'e a'e ywy rehe wà nehe. ⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u

uze'egatu penehe imur pyràm peme a'e. A'e rupi umur putar penehe nehe. Pemono putar temetarer teko tetea'u wanupe imemyr ipyhyk pà nehe. Napepyhyk kwaw amo wanuwi nehe. Peiko putar teko tetea'u wazar romo nehe. Ni amo nuiko kwaw pezar romo wà nehe.

⁷Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar a'e ywy peme nehe. Aze heta amo Izaew izuapyr hemetarer 'ym ma'e wyzài tawhu peneko haw Tupàn Zanezar hemimur kwer pupe nehe, pepuhareko nehe, ipytywà pà nehe. ⁸Penekyty'ym zo nehe. Aze hemetarer nuhyk kwaw izupe nehe, pemono amo izupe nehe. Te uhyk izupe nehe. Amo 'ar mehe umuzewyr putar peme nehe. ⁹Aze nezewe haw uzeapo 7 haw kwarahy huwake nehe, newer haw imunànw kwarahy huwake nehe, — Napytywà kwaw a'e hemetarer 'ym ma'e ihe nehe, ere putar ru'u izupe nehe. Eze'eg zo nezewe nezeupe nehe. Epytywà neànàm Izaew nehe. Aze nan kwaw nehe, uhapukaz putar Tupàn pe nerekyty'ymaw rehe nehe. Ereiko putar ikatu 'ym ma'e iapo har romo Tupàn henataromo nehe. ¹⁰Ezenumikahy zo izupe imono mehe nehe. Emono izupe nerurywete haw rupi nehe. Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar uze'egatu neremiapo putar haw nànnàn nehe, neremiapo ràmm nànnàn nehe no.

¹¹Tuweharupi heta putar hemetarer 'ym ma'e teko wainuinuromo wà nehe. Tuweharupi heta putar ma'e hereko 'ymar teko wainuinuromo wà nehe. A'e rupi amume'u ko penemiapo ràmm peme kury. Pemono pema'e kurer a'e teko wanupe nehe.

Uma'ereko e ma'e wà

¹²Aze amo ume'eg Izaew awa newe uma'ereko e ma'e romo nehe, aze ru'u amo ume'eg Izaew kuzà newe uma'ereko e ma'e romo nehe, ime'eg pyrer umumaw putar 6 kwarahy newe uma'ereko e ma'e romo nehe. 7

haw kwarahy rehe eremuhem kar putar nehe. Wiko putar uzeupe uma'ereko ma'e romo nehe kury. ¹³ Newi iho mehe nehe, emono ma'e izupe nehe. ¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzakook uze'egatu nerehe a'e. A'e rupi, emono nema'e ikurer izupe nehe no: àràpuhàrà hawitu ma'e wà, arozhàn, win. ¹⁵ Nema'enukwaw Ezit ywy rehe uma'ereko e ma'e romo nereko awer rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nepyro a'e wi. A'e rupi amume'u ko neremiapo rà m newe kutàri ihe kury.

¹⁶ Aze ru'u nekatuahy putar uma'ereko e ma'e pe nehe. Neànàm wà no. Aze ru'u na'iho wer kwaw newi nehe. ¹⁷ Nezewe mehe eraha neràpuz hukenaw pe nehe. Ekutuk inami rehe ma'e kutukaw pupe nehe. A'e mehe umumaw putar u'ar paw newe uma'ereko e ma'e romo nehe. Aze kuzà ipyta wer nehe, ezapo nezewegatete haw izupe nehe no. ¹⁸ Aze uhem newe uma'ereko e ma'e imuhem kar haw 'ar nehe, eikwahy zo nehe. Umumaw 6 kwarahy newe uma'ereko e ma'e romo a'e. Neremekuzar katu kwaw ima'ereko haw temetarer rupi uma'ereko ma'e ài ne. Eruzar ko heze'eg nehe. Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar uze'egatu neremiapo nà nàn nehe.

Tapi'ak àràpuhàràna'yr ipy uzexak kar ma'e kwer wà

¹⁹ Tapi'ak imemyr ipy wiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ima'e romo nehe, aze wiko awa romo nehe. Nezewegatete àràpuhàrà hawitu ma'e wà no. Pemuma'ereko kar zo a'e tapi'ak pe wà nehe. Pemonohok zo a'e àràpuhàrà hawer nehe. ²⁰ Kwarahy nà nàn peraha a'e ma'ea'yr taw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemixak kwer pe wà nehe. A'e pe Tupàn henataromo nehe, peànàm wà nehe no, pe'u wano'o kwer nehe. ²¹ Aze amo ma'ea'yr wereko ikatu 'ymaw uzehe nehe, aze nahèpyhà kwaw nehe, aze ru'u nupuner kwaw wata katu haw rehe nehe, aze ru'u heta amo iaiw haw hehe nehe,

pezuka zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo nehe. ²² Pe'u a'e ma'ea'yr ho'o kwer penàpuz me nehe. Teko Tupàn henataromo ikatu ma'e upuner i'u haw rehe wà nehe. Ikatu 'ym ma'e upuner a'e ma'ea'yr ikatu 'ym ma'e ho'o kwer i'u haw rehe wà nehe no. Pe'u arapuha kazer ho'o kwer. Pe'u arapuha ho'o kwer no. Pe'u putar ma'ea'yr ikatu 'ymaw hereko har ho'o kwer nezewegatete nehe no. ²³ Pe'u zo huwykwer nehe. Pezakook ywy rehe 'y ài nehe.

16

Mynykawhu typy'ak imuapiruru 'ym pyrer her ma'e

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Pezapo mynykawhu Zanera'yr ipy wazuka 'ym awer her ma'e nehe, zahy maim her ma'e rehe nehe, Tupàn imuwete katu pà nehe. Ta'e amo 'ar a'e zahy rehe har mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pepyro Ezit wi pyhaw a'e xe. ² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak putar amo taw umuwete àwàm romo nehe. Peho a'e taw pe nehe. Pezuka amo ma'ea'yr peneimaw àràpuhàràn wainuromo har a'e pe nehe. Pezuka amo tapi'ak a'e pe a'e mynykaw 'ar mehe nehe no. ³ Pemumaw 7 'ar a'e mynykaw iapo pà nehe. A'e 'ar rehe pe'u zo typy'ak imuapiruru kar pyrer nehe. Xo typy'ak imuapiruru 'ym pyrer zo pe'u nehe. Ta'e pe'u agwer typy'ak Ezit wi pezàn mehe xe. — Typy'ak purupe ma'erahy ipuraraw paw rehe har, i'i teko izupe wà. Pe'u a'e typy'ak a'e mynykaw mehe nehe. Nezewe mehe napenharaz pixik kwaw Ezit wi pehem awer 'ar wi nehe. ⁴ A'e 7 'ar rehe tuwe ni amo nuwereko kwaw typy'ak imupiruru kar haw wàpuz pupe wà nehe. Pezuka putar ma'ea'yr 'ar ipy mehe nehe. Pe'u ho'o kwer paw a'e 'ar mehe we pyhaw nehe. Tuwe ikurer na'iku'em kwaw nehe.

⁵⁻⁶ Ma'ea'yr a'e mynykaw pe izuka pyràm pezuka pitài taw pe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexak putar taw umuwete àwàm a'e nehe. Pezuka a'e ma'ea'yr a'e taw pe nehe. Tupàn umur a'e ywy peme nehe. Heta tetea'u tawhu. Heta tetea'u taw. Pezuka zo ma'ea'yr a'e tawhu pe nehe. Xo taw hemixak kwer pe zo pezuka nehe. Pezuka kwarahy heixe etea'i mehe pe wà nehe. Ta'e pehem peho Ezit wi kwarahy heixe etea'i mehe pe xe. ⁷ Pemupupur ho'o kwer a'e pe taw Tupàn hemixak kwer pe i'u pà nehe. Iku'egwer pe pezewyr peneko haw pe nehe. ⁸ 6 'ar rehe pe'u tpy'ak imuapiruru 'ym pyrer nehe. ⁷ haw 'ar mehe pezemono'og Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar imuwete katu pà nehe. A'e 'ar mehe pema'ereko zo nehe.

Ma'e tyàro rehe mynykaw

⁹ 49 'ar (7 xemàn) arozhàn ipo'o 'ym mehe we ¹⁰ pezapo mynykawhu arozhàn ipo'o haw her ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar imuwete katu pà nehe. Pemono ma'e penemimutar rupi nehe. Umur uze'egatu peme a'e. Aze heta tetea'u arozhàn newe nehe, emur amo Tupàn pe neremimutar rupi nehe. ¹¹ Pe, pena'yr wà no, penazyr wà no, peme uma'ereko e ma'e awa wà no, peme uma'ereko e ma'e kuzà wà no, teko tawhu peywy rehe har pupe wiko ma'e wà: Erewi izuapyapyr wà no, amo ywy rehe arer wà no, tu 'ym ma'e wà no, kuzà imen umàno ma'e kwer wà no, paw rupi uzapo putar mynykawhu urywete pà Tupàn henataromo taw umuwete haw romo hemixak kar kwer pe wà nehe. ¹² Peneharaz zo ko ma'e wi nehe: peiko uma'ereko e ma'e romo Ezit ywy rehe no. Peruzar katu ko Tupàn ze'eg nehe.

Mynykaw tàpuzhàn rehe har

¹³ Penuhem putar arozràn iapirer wi nehe. Pekamikamik putar ma'ywa uwà tykwer henuhem pà izuwi nehe. A'e ma'e iapo re nehe, pezapo mynykawhu tàpuzràn her ma'e nehe. Pemumaw 7 'ar iapo pà nehe. ¹⁴ Tuwe penurywete mynykawhu iapo mehe paw rupi nehe: Pe, pena'yr wà no, penazyr wà no, peme uma'ereko e ma'e awa wà no, peme uma'ereko e ma'e kuzà wà no, teko tawhu peywy rehe har pupe wiko ma'e wà: Erewi izuapyapyr wà no, amo ywy rehe arer wà no, tu 'ym ma'e wà no, kuzà imen umàno ma'e kwer wà no. ¹⁵ Pemumaw 7 'ar mynykawhu iapo pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar imuwete katu pà nehe, taw umuwete haw romo hemixak kwer pupe nehe. Penurywete nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar arozràn tetea'u ipo'o pyràm peme a'e nehe xe. Umur putar uze'egatu penemiapo nànnàn nehe no.

¹⁶ Na'iruz haw awa Izaew izuapyapyr paw uzexak kar Tupàn henataromo a'e wà nehe, taw imuwete haw romo hemixak kwer pe a'e wà nehe, mynykawhu pe a'e wà nehe: mynykawhu zanera'yr ipy wazuka 'ym awer pe, mynykawhu arozràn ipo'o haw pe, mynykawhu tàpuzràn pe. Tuwe ni amo noho kwaw ma'e Tupàn pe imono pyràm heraha 'ym pà wà nehe. ¹⁷ Pitàitàigatu omono putar ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe wà nehe. Aze Tupàn umur ma'e tetea'u izupe nehe, omono putar ikurer uhua'u ma'e Tupàn pe nehe no.

Ipureruze'eg ma'e wanemiapo

¹⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar tawhu peme nehe. A'e tawhu pupe peneko mehe pexaexak tàmuz zeàmàtyry'ymaw imuàgà'ymar pe wà nehe. Pexaexak tuwihaw Izaew ta'yr wazuapyapyr nànnàn pe wà nehe no. Umuàgy'ygatu ma'e paw rupi imunar 'ym pà wà nehe. ¹⁹ Na'imunar kwaw ma'e imuàgà'ym mehe wà

nehe. Teko paw uzezuawygatu wanenataromo wà nehe. Numuhem kar kwaw amo zepykaw wi temetarer rehe wà nehe. Temetarer umuigo kar awa ma'e kwaw katu har hehàpyhàgatu ma'e zàwenugar romo wà. Umuigo kar awa imunar 'ym ma'e hehàpyhàgatu ma'e zàwenugar romo wà no. Umuemu'em kar tàmuz wanenataromo wà. ²⁰ Peiko imunar 'ym ma'e romo nehe. Pekatu tuweharupi nehe. Nezewe mehe peikuwe putar nehe. Pepyhyk putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur nehe.

Tupàn ua'u wamuwete haw na'ikatu kwaw

²¹ Moizez uze'eg wiwi. — Ma'ea'yr hany haw iapo mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete haw romo nehe, pemuapyk zo tupàn ywyrà iapo pyrer a'e ma'ea'yr hany haw huwake nehe. ²² Pemupu'àm zo itapuku tupàn ua'u romo iapo pyrer ma'ea'yr hany haw huwake nehe. Agwer tupàn a'ua'u Tupàn imuwete 'ymar wanemimuwete iro Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe wà.

17

¹ Pezuka zo tapi'ak awa ikatu 'ymaw hereko har Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe. Nezewegatete perur zo àràpuhàràn hawitu ma'e ikatu 'ymaw hereko har izupe nehe. Nezewe haw iro Tupàn pe.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar tawhu peme nehe. Aze ru'u amo awa a'e tawhu pe har, aze ru'u amo kuzà a'e pe har uzapo putar ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo ze'eg hehe we iapo katu pyrer izuhaw pà nehe. ³ Aze ru'u umuwete putar amo tupàn nehe. Umuwete putar ru'u kwarahy, zahy, zahytata nehe. Nezewe iapo mehe nuweruzar kwaw Tupàn ze'eg nehe.

⁴ Aze amo umume'u agwer ma'e iapo awer peme nehe, Pepuranu katu purehe ikwaw pà nehe. Aze amo Izaew

uzapo tuwe agwer iaiw ma'e nehe, ⁵ peraha iapo arer tawhu wi katu pe nehe, izuka pà ita tetea'u pupe iapiapi pà nehe. Aze awa romo hekon a'e nehe, aze ru'u kuzà romo a'e nehe, pezuka nezewegatete nehe no. ⁶ Aze naheta kwaw mokoz teko hemiapo kwer hexak arer wà nehe, pezuka zo nehe. Aze pitài zo hemiapo kwer hexak arer nehe, pezuka zo nehe. ⁷ Hexak arer a'e wà nehe, a'e ràgypy uzapi putar iapo arer ita pupe wà nehe. A'e re amogwer uzapi putar wà nehe no. Pezuka a'e teko nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko wamyter wi nehe.

Zawaiw katu ma'e rehe zepykaw

⁸ Aze ru'u uzeapo putar amo ma'e zawaiw katu ma'e nehe. Tàmuz nupuner kwaw imuàgà'ymaw rehe nehe. Aze ru'u amo uzuka putar amo nehe. Aze ru'u mokoz uzemume'u amo ywy izar romo wà nehe. Aze ru'u amo upetek putar amo nehe. Aze ru'u wызàì ma'e uzeapo putar nehe. Izeapo mehe peho taw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuwete haw romo hemixak kwer pe nehe. ⁹ Pemume'u uzeapo ma'e kwer xaxeto Erewi izuapyapyr wanupe nehe, tàmuz agwer ma'e imuàgà'ymar a'e 'ar rehe har pe nehe no. Umuàgà'ym putar a'e ma'e wà nehe. Umume'u putar penemiapo ràm peme wà nehe. ¹⁰ Pezapo putar wanemiapo kar paw rupi nehe. Peruzar waze'eg paw rupi nehe. ¹¹ — He'e, peze wanupe nehe. Peruzar waze'eg nehe. Pezapo tuwe wanemiapo kar nehe. ¹² Aze amo wiko wera'u ma'e na'ipureruzar wer kwaw xaxeto ze'eg rehe tàmuz ze'eg rehe nehe, pezuka a'e teko nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko Izaew wamyter wi nehe. ¹³ Teko ukyze putar uzeapo ma'e kwer henu re wà nehe. Ni amo nuzapo wi kwaw agwer ma'e wà nehe kury.

Tuwihawete wanemiapo wà

¹⁴ Peixe putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur rehe nehe. Pepyhyk putar nehe. Amo kwarahy pawire a'e pe peneko mehe peputar putar amo awa penuwihawete romo nehe. Ta'e heta tuwihawete ywy penuwake har rehe har wanupe wà xe. ¹⁵ Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak penuwihawete nehe. Nupuner kwaw amo ywy rehe arer romo weko haw rehe nehe. Xo Izaew izuapyr zo upuner penuwihawete romo weko haw rehe nehe. Tupàn wexak putar Izaew penuwihawete romo nehe. ¹⁶ Tuwe penuwihawete nuwereco kwaw kawaru tetea'u wemiruze'eg za-xuiapekwer wanupe wà nehe. — Peho Ezit ywy rehe kawaru wame'eg kar pà nehe, ni'i kwaw wemiruze'eg awa wanupe nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe peme a'e xe. — Napezewyr pixik kwaw Ezit ywy rehe nehe, i'i peme. ¹⁷ Tuwe tuwihawete nuwereco kwaw wemireko tetea'u wà nehe. Ta'e nezewe haw umunryk kar putar Tupàn wi a'e nehe xe. Nomono'og kwaw parat tetea'u uzeupe nehe. Ni or nehe no.

¹⁸ Xaxeto Erewi izuapyapyr omonokatu Tupàn ze'eg pape rehe imuapyk pyrer a'e wà. A'e awa uzyppyrog putar penuwihawete romo wiko pà nehe. A'e 'ar mehe umuapyk kar wi putar a'e Tupàn ze'eg pape rehe amo pe nehe. ¹⁹ Tuwihawete wereko putar a'e Tupàn ze'eg pape rehe imuapyk wi pyrer nehe. Wikuwe mehe 'ar nànnàn umugeta putar a'e Tupàn ze'eg a'e nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi ukyze haw nehe. Nezewe mehe weruzar katu putar ize'eg paw nehe, hemiapo kar paw nehe no. ²⁰ Aze uzapo nezewe haw nehe, nuiko wera'u kwaw amo wanuwi nehe. Weruzar katu putar Tupàn ze'eg paw rupi nehe. Nezewe mehe umumaw putar kwarahy tetea'u tuwihawete romo wiko

pà nehe. Izuapyapyr wiko putar Izaew wanuwihawete romo kwarahy tetea'u imumaw pà wà nehe.

18

Ma'e Erewi izuapyapyr wanupe, xaxeto wanupe imono pyr

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. — Erewi izuapyapyr nupyhyk kwaw ywy Kànàà ywy rehe amogwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wazàwe wà nehe. Nezewe rehe we xaxeto Erewi izuapyapyr upyhyk putar ma'e Tupàn pe imono pyr ikurer wà nehe. ² Nuwereko kwaw ywy wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ma'e wanupe. Umuigo kar putar awa Erewi izuapyapyr xaxeto romo uzenataromo wà nehe.

³ Aze amo uzuka tapi'ak Tupàn henataromo nehe, aze ru'u uzuka àràpuhàràn nehe, xaxeto upyhyk putar ipehegwer izywa kwer rehe har wà nehe. Upyhyk putar hazywer hie kwer rehe we wà nehe no. ⁴ Upyhyk putar temi'u imono'og pyr izypy mehe har wà nehe no: arozràn, win, uri kawer, àràpuhàràn hawitu ma'e hawer imonohok pyrer. ⁵ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexaexak Erewi izuapyapyr amogwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wanuwi a'e wà xe. — Pe nehe, pezuapyapyr wà nehe no, wiko putar xaxeto romo tuweharupi wà nehe, i'i wanupe.

⁶ Amo Erewi izuapyr amo tawhu Izaew ywy rehe har pe wiko ma'e a'e nehe, aze iho wer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete haw hemixak kwer pe nehe, upuner oho haw rehe iputar mehe a'e nehe. ⁷ Wiko putar xaxeto romo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo nehe, amogwer Erewi izuapyapyr a'e pe har wazàwe nehe. ⁸ Upyhyk putar temi'u amo xaxeto wazàwe nehe no. Aze iànàm omono kar ma'e izupe wà nehe, upuner a'e ma'e ipyhykaw rehe a'e nehe no.

Peiko zo amogwer teko wazàwe nehe, i'i Moizez teko wanupe

⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur ywy iko peme. Ipyhyk mehe pezapo zo ma'e teko a'e ywy rehe har wanemiapo purumuhuhuk ma'e zàwenugar nehe. ¹⁰ Pezuka zo pena'yr ma'ea'yr hapy haw rehe wanapy pà tupàn a'ua'u wanupe wamono pà nehe. Tuwe naheta kwaw teko ma'e temigwaw 'ym imume'u har wà nehe. Tuwe naheta kwaw uzeapo ma'e ràm imume'u har peinuinuromo wà nehe. Pemuigo kar zo paze ma'e peinuinuromo pe wà nehe. ¹¹ Tuwe naheta kwaw nezewe haw iapo har peinuinuromo wà nehe: tekwe ikatu 'ym ma'e pe zemuawzyze haw iapo har wà, umàno ma'e kwer wanekwe pe uze'eg ma'e wà. ¹² Agwer ma'e purumuhuhuk ma'e iapo har iro Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà. A'e rupi omono kar putar a'e teko a'e ywy wi a'e wà nehe. Pepyhyk putar a'e ywy peho peiko wamuhem kar mehe nehe. ¹³ Ma'e paw iapo mehe pezeruzar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar rehe nehe.

Tupàn umume'u amo uze'eg imume'u àràw tur àwàm

¹⁴ Moizez uze'eg teko wanupe. — Teko ywy peneko àwàm rehe har weruze'eg temigwaw 'ym imume'u har waze'eg wà. Weruzar uzeapo ma'e ràm imume'u har waze'eg wà no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nuzapo kar kwaw nezewe haw peme a'e. ¹⁵ Tupàn wexak putar amo uze'eg imume'u har teko wanuwi a'e nehe. Wiko putar hezàwe a'e nehe. Peruzar putar ize'eg nehe. ¹⁶ Pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Pezemono'og Xinaz ywytyr ipy pe. A'e 'ar mehe peze'eg nezewe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. — O Tupàn, einu kar wi zo neze'eg urewe nehe. Exak kar zo a'e tatahu urewe nehe. Nezewe mehe nurumàno kwaw nehe, peze izupe a'e pe. ¹⁷ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. —

Teko waneminoz ikatu ihewe. ¹⁸ Aexak putar amo awa wainuromo har ihe nehe. Wiko putar nezàwe a'e nehe. Amume'u putar heze'eg a'e ze'eg imume'u har pe nehe. Umume'u putar heze'eg teko wanupe nehe. ¹⁹ A'e awa umume'u putar heze'eg purupe herer rehe nehe. Aze amo nuweruzar kwaw a'e heze'eg nehe, azepyk putar hehe nehe, i'i Tupàn ihewe a'e 'ar mehe.

Tupàn ze'eg imume'u mua'u har wà

²⁰ Uze'eg wi Moizez teko wanupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ma'e ihewe no. — Aze namono kwaw heze'eg amo heze'eg imume'u har pe nehe, aze a'e re umume'u mua'u heze'eg teko wanupe nehe, aze ru'u umume'u amo tupàn waze'eg nehe, pezuka nehe. ²¹ Pepuranu putar pezehe nezewe nehe. — Aze amo umume'u amo ze'eg zanewe nehe, ma'e rupi xikwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg imume'u awer nehe, peze putar nehe. ²² Pekwaw ko ma'e nehe. — Amume'u putar Tupàn ze'eg peme ihe nehe kury, aze i'i amo peme nehe, aze hemimume'u kwer nuzeapo kwaw nehe, a'e mehe numume'u kwaw Tupàn ze'eg a'e. Upuner haw rupi uze'eg ma'e romo hekon a'e. Pekyze zo izuwi nehe.

19

Upuruzuka e ma'e upuner amo tawhu pe uzeàmimaw rehe wà

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umumaw putar teko ywy peme wemimono ràm rehe har a'e wà nehe. Pemuhem kar putar a'e wi pe wà nehe. Peiko putar tawhu waneko awer pupe tàpuz waneko awer pupe nehe. ²⁻³ Pemuza'aza'ak a'e ywy na'iruz pehegweruhu romo nehe. Ipehegwer nà'nàn pexaexak amo tawhu nehe. Tuwe nazawaiw kwaw a'e

tawhu pe teko wazànwaw nehe. Nezewe mehe wызài awa amo teko izuka arer upuner a'e tawhu pe oho haw rehe nehe. Ni amo nupuner kwaw izuka haw rehe a'e pe wà nehe.

⁴ Aze awa uzuka amo hehe ipuruzuka wer 'ym pà nehe, aze nuiko kwaw iàmàtyry'yymar romo nehe, izuka arer upuner amo a'e tawhu pe uzàwehemaw rehe a'e nehe. Ni amo nupuner kwaw izuka haw rehe a'e pe wà nehe.

⁵ Amo awa wixe ka'a pe umyrypar rupi zepe'aw imonohok pà. Ywyrwa imonohok mehe itazy ita per iapo pyrer uhem putar u'yw wi inugwer izuka pà nehe. A'e mehe a'e awa oho putar a'e tawhu pe nehe. Ni amo nupuner kwaw izuka haw rehe a'e pe wà nehe. ⁶ Aze mo heta xo pitài tawhu zo uzàn ma'e wanupe nehe, multe mo ru'u izuwi. A'e mehe mo umàno ma'e kwer iànàm uzepyk ma'e ràm upuner mo wànàm izuka arer ipyhykaw rehe wà. Iànàm wikwahy mo wà. A'e rupi uzuka mo wà. Na'ipuruzuka wer iwer mo hehe. Nezewe rehe we mo hemizuka kwer iànàm uzuka mo wà. ⁷ A'e rupi aexaexak kar na'iruz tawhu uzàn ma'e wazepyro àwàm peme ihe.

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar amo ywy peme a'e nehe, ta'e umume'u imur àwàm zaneipy wanupe a'e xe. Aze umur a'e ywy paw peme nehe, ⁹ a'e mehe, pexaexak amo na'iruz tawhu uzàn ma'e wazepyro àwàm romo wà nehe. Tupàn umur putar amo ywy peme nehe, aze peruzar ize'eg peme kutàri heremimono paw rupi nehe, aze pezamutar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pepy'a nànàn nehe, aze napehem pixik kwaw penape ràm peme hemixak kar wi nehe no. ¹⁰ Aze pexaexak a'e tawhu uzàn ma'e uzepyro àwàm romo wà nehe, a'e mehe teko nuzuka e kwaw awa ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peme imur pyràm rehe wà nehe. Nezewe mehe napeiko kwaw awa ikatu

ma'e izuka e har romo nehe.

¹¹ Aze ru'u amo awa na'iakatuwawahy kwaw amo rehe nehe. Uzeàmim tukaz pupe hàro pà. Na'e uzàmàtyry'ym wàmàtyry'yymar izuka pà. Na'e uzàn oho amo a'e tawhu pe uzepyro pà uzuka haw wi. ¹² Nezewe mehe tuwihaw a'e tawhu pe har wenz putar imuwà ezenataromo wà nehe. Omono putar izuka arer izuka pyrer iànàm pe wà nehe, hehe uzepyk ma'e rà m pe wà nehe. Hehe uzepyk ma'e rà m uzuka putar wànàm izuka arer nehe. ¹³ Pepuhareko zo nehe. Pezo'ok izuka arer Izaew wamyter wi nehe. Nezewe mehe peneko haw ikatu wera'u putar peme nehe.

Ywyzaw

¹⁴ Heta ita peywyzaw hexak kar haw romo. Pemunryk kar zo a'e ita nehe. Kwehe mehe amo umuapyk a'e ita ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur rà m rehe wà.

Ikatu 'ym ma'e iapo haw hexakar wà

¹⁵ — 'Aw awa uzuka amo, aze amo i'i tàmuz wanupe amo rehe nehe, aze xo pitài zo umume'u hemiapo kwer nehe, nuhyk kwaw nehe. Aze mokoz teko umume'u hemiapo kwer wà nehe, xo a'e mehe zo uhyk putar wà nehe. ¹⁶ Aze amo hemu'em amo hemiapo kwer imume'u mehe nehe, ¹⁷ imume'u har weraha putar wemimume'u Tupàn imuwete haw pe. A'e pe uze'eg putar xaxeto wanupe tàmuz wanupe wà nehe. ¹⁸ A'e tuwihaw wenu katu putar paw rupi wà nehe, a'e ma'e imuàgà'ym pà wà nehe. Aze a'e awa hemu'em ma'e romo wiko tuwe nehe, ¹⁹ tuwihaw umume'u putar hehe uzepyk àwàm wà nehe. A'e 'ym mehe hemu'em ma'e wenz inugwer rehe zepyk àwàm tuwihaw wanupe. Tuwihaw umume'u putar hehe zepyk àwàm hemimutar kwer zàwenugar izupe wà nehe kury. Uzepyk putar hehe wà nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko wamyter wi nehe. ²⁰ Izaew paw ukwaw

putar uzeapo ma'e kwer wà nehe. Ukyze putar paw rupi wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw agwer ikatu 'ym ma'e teko wamyteromo wà nehe. ²¹ Pepuhareko zo ikatu 'ym ma'e iapo har pe wà nehe. Nezewe pezepyk wanehe nehe: aze amo uzuka amo nehe, pezuka izuka arer nehe. Aze amo ozo'ok amo heha izuwi nehe, pezo'ok izo'ok arer heha izuwi nehe no. Aze amo ozo'ok amo hàu izuwi nehe, pezo'ok izo'ok arer hàu izuwi nehe no. Aze amo omonohok amo ipy izuwi nehe, pemonohok imonohok arer ipy izuwi nehe no.

20

Zeàmàtyry'ymawhu

¹ Moizez uze'eg teko wanupe kury. — Pehem putar peho peàmàtyry'ymar waàmàtyry'ym pà nehe. Aze ru'u heta tetea'u putar wà nehe. Aze ru'u heta putar ma'e tetea'u wanupe wà nehe: kawaru wà, ywyrāmawa wanupe. Nezewe mehe pekyze zo wanuwi nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar Ezit ywy wi zanepyro arer wiko penehe we a'e xe. ² Waàmàtyry'ym 'ym mehe we xaxeto upyta zauxiapekwer wanenataromo wanupe uze'eg pà a'e nehe. ³ Izaew wà. Penu katu heremimume'u ràm nehe. Peiko xe peàmàtyry'ymar waneityk pà nehe. Pepytuhegatu zo nehe. Pkyzeahy zo nehe. Pkyze zo nehe. ⁴ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko penehe we a'e xe. Uzàmàtyry'ym putar penehe we a'e wà nehe, peàmàtyry'ymar wanuwi pepyro pà nehe, i'i putar wanupe nehe. ⁵ A'e re tuwihaw uze'eg wi putar wà nehe. — Aze heta awa wàpuz iapo haw imumaw romo har xe nehe, aze nuiko kwaw ipupe a'e rihi, tuwe uzewyr wàpuz me nehe. Aze mo nan, umàno mo zeàmàtyry'ymaw pe nehe. Nezewe mehe amo awa wiko mo hàpuz pupe a'e kury. ⁶ Aze heta awa ma'ywa

uwà itym arer xe nehe, aze nomono'og kwaw i'a kwer a'e rihi, tuwe uzewyr weko haw pe nehe. Aze mo nan, umàno mo zeàmàtyry'ymaw pe a'e nehe. Nezewe mehe amo awa omono'og putar hemitygwer a'e nehe kury. ⁷ Aze heta awa uzereko àwàm imume'u arer xe nehe, aze nahemireko kwaw a'e rihi, tuwe uzewyr weko haw pe nehe. Aze mo nan, umàno mo zeàmàtyry'ymaw pe nehe. Nezewe mehe amo awa wereko putar hemireko rà m a'e nehe.

⁸ Uze'eg wi tuwihaw teko wanupe kury. — Aze heta amo awa ukyze ma'e xe nehe, tuwe uzewyr weko haw pe nehe. Aze mo nan, amogwer zauxiapekwer ukyze mo a'e wà nehe no. ⁹ Tuwihaw waze'eg pawire wexaexak putar zauxiapekwer wanuwihaw wà nehe. Weruze'eg putar zauxiapekwer wà nehe.

¹⁰ Amo tawhu iàmàtyry'ym 'ym mehe we pemume'u zeàmàtyry'ym 'ymaw tawhu pupe har wanupe nehe. ¹¹ Aze ipupe wiko ma'e umuawyze peze'eg nehe, aze uzemono peme wà nehe, a'e mehe wiko putar peme uma'ereko e ma'e romo wà nehe. Uzapo putar ma'ereko haw ipuhuz ma'e peme wà nehe. ¹² Aze nuzemono kwaw peme wà nehe, aze uzypyrog peàmàtyry'ym pà wà nehe, a'e mehe pemàmàn tawhu izywyr nehe. ¹³ Tupàn umur putar tawhu pepo pe a'e nehe. Pezuka awa paw takihepuku pupe pe wà nehe. ¹⁴ Pezar amogwer pe wà nehe: kuzà wà, kwarearer wà, kuzàtàigwer wà, ma'ea'yr wà, ma'e hekuzar katu ma'e tawhu pupe penemixak kwer wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar peàmàtyry'ymar wama'e kwer paw peme a'e wà nehe. Peiko putar wazar romo nehe. Ikatu putar peme nehe. ¹⁵ Pezapo nezewe haw tawhu katu pe har ywy peneko àwàm 'ym wanupe nehe.

¹⁶ Pepyhyk putar tawhu ywy peneko àwàm rehe har

pe wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar a'e ywy peme nehe. A'e tawhu wapyhyk mehe pezuka wapupe wiko ma'e paw rupi pe wà nehe. ¹⁷ Tupàn uzapo kar nezewe haw peme a'e: pemumaw 'aw teko paw pe wà nehe. Ete izuapyapyr wà, Amohe ywy rehe har wà, Kànàà izuapyapyr wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zepu izuapyapyr wà. ¹⁸ Pezuka paw rupi katete pe wà nehe. Nezewe mehe napemu'e kwaw wemiapo rehe a'e wà nehe. Wazar tupàn a'ua'u wamuwete mehe uzapo iaiw ma'e purumuhuhuk ma'e wà. Aze mo pezapo agwer ma'e, ikatu 'ym ma'e iaiw ma'e mo pezapo Tupàn henataromo.

¹⁹ Aze ru'u pemumaw putar 'ar tetea'u amo tawhu izywyr pemàmàn pà nehe. Aze ru'u napepyhyk kwaw na'arewahy nehe. Aze uzeapo nezewe haw nehe, pemonohok zo ma'ywa'yw a'e pe har nehe. Pe'u i'a kwer nehe. Pemonohok zo i'yw nehe. Aipo a'e ma'ywa'yw wiko peàmàtry'ymar romo wà. Mâràzàwe tuwe pemonohok pe wà. ²⁰ Pepuner amogwer ywyr ma'ywa'yw 'ym wanetykaw rehe nehe. Pemonohok a'e ywyr tawhu pupe pezeupir àwàm iapo pà nehe. Te pepyhyk putar nehe.

21

Ikatu 'ym ma'e iapo haw purumumàno haw

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. — Peiko putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemimur kwer rehe nehe. Amo 'ar mehe pexak putar ru'u awa izuka pyrer hetekwer nehe. Aze ru'u napekwaw kwaw izuapyapyr izuka arer nehe. ² Aze uzeapo nezewe haw nehe, tuwihaw a'e wà nehe, tàmuz a'e wà nehe no, wexak multe haw wà nehe. Uzypyrog hetekwer hexak awer pe wà. Oho putar tawhu hexak awer huwake har wanupe pitàitàigatu wà nehe, multe haw pitàitàigatu hexak pà wà nehe.

³ A'e mehe tuwihaw tawhu huwakea'i wera'u ma'e pe har upyhyk putar tapi'aka'yr uma'ereko pixik 'ym ma'e kwer a'e wà nehe. ⁴ Na'e weraha putar a'e ma'ea'yr ywyàpyznaw yrykaw typaw pixik 'ym ma'e hereko har pe wà nehe, ywy iwykawyka pixik 'ym pyrer hereko har pe wà nehe, ma'èà'yz izutym pixik 'ym awer pe wà nehe. A'e pe wahem mehe uzuhaw putar ma'ea'yr iazu'yw izuwi wà nehe. ⁵ Xaxeto Erewi izuapyapyr oho putar a'e pe wà nehe no. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wexaexak wemiruze'eg romo a'e wà xe. Omono Tupàn ze'egatu purehe a'e wà. Aze amo uzuka amo, xaxeto umuàgà'ym a'e ma'e wà. ⁶ Izuka awer huwake wera'u ma'e wanuwihaw upyta uzuhez putar opo ma'ea'yr izuka pyrer i'aromo wà nehe. Uze'eg putar nezewe wà nehe. ⁷ — Ure nuruzuka kwaw 'aw awa ure. Nurukwaw kwaw izuka arer ure no. ⁸ A'e rupi, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, emunàn ko ma'e neremaihu Izaew wanuwi nehe. Erepuro Ezit wi ne wà. Ezepyk zo neremaihu wanehe 'aw awa ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar izuka awer rehe nehe, i'i putar izupe wà nehe. ⁹ Amo ma'e ikatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. Aze pezapo a'e ma'e nehe, a'e mehe pezo'ok putar awa ikatu ma'e izuka arer romo waneko haw nehe, teko wanuwi nehe.

Teko zeàmàtyry'ymawhu rehe ipyhyk pyr wà

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar weityk kar putar peàmàtyry'ymar peme a'e wà nehe. Pepyhyk putar amo peme uma'ereko e ma'e romo pe wà nehe. ¹¹ A'e 'ar mehe aze ru'u erexak putar amo kuzà ipuràg eteahy ma'e peme uma'ereko e ma'e wainuromo nehe. Aze ikatu newe nehe, aze nepurereko wer hehe neremireko romo nehe, ¹² eraha neràpuz me nehe. A'e pe upin putar wàkàg uzemumikahy haw hexak kar pà nehe. Omonohok putar opoàpe nehe no. ¹³ Umunehew putar amo opoz nehe.

Wiko putar neràpuz pupe nehe. Umumaw putar pitài zahy u imàno haw rehe uhy imàno haw rehe uzai'o pà nehe. A'e re erepuner hereko haw rehe neremireko romo nehe. ¹⁴ Aze amo 'ar mehe na'ikatu kwaw newe nehe, emuhem kar nehe. Nuiko kwaw newe uma'ereko ma'e romo a'e 'ar mehe nehe. Nerepuner kwaw ime'egaw rehe nehe. Nerepuner kwaw ma'erahy ipuraraw kar haw rehe izupe nehe. Ta'e eremuigo kar neremireko romo ne xe. Nupuner kwaw neremireko romo weko haw wi uhemaw rehe a'e 'ar mehe xe.

Ta'yr ipy pe imur pyr rà

¹⁵ Aze ru'u amo awa wereko mokoz kuzà wemireko romo wà. Pitài ikatu wera'u izupe inugwer wi. Mokoz umur ta'yr izupe wà. Izypy mehe uzexak kar ma'e kwer wiko kuzà ikatu 'ym wewer ma'e imemyr romo a'e. ¹⁶ Amo 'ar mehe a'e awa umuza'aza'ak putar uma'e nehe, ipegegwer wamono pà wa'yr wanupe nehe. A'e 'ar mehe nupuner kwaw wa'yr ipy hemipyhyk rà imono haw rehe wa'yr kuzà wemiamutar imemyr pe nehe. ¹⁷ Tu omono putar wa'yr ipy hemipyhyk rà wa'yr kuzà wemiamutar wewer imemyr pe nehe. Ta'e ta'yr ipy romo hekon a'e xe. Uzeruze'eg putar wa'yr ipy romo heko haw rehe nehe. Hemipyhyk uhua'u wera'u putar amogwer ta'yr wanemipyhyk wanuwi mokoz haw nehe. Aze amo ta'yr upyhyk pitài ma'e wà nehe, ta'yr ipy upyhyk putar mokoz ma'e nehe.

Ta'yr u heruzar 'ymar wà

¹⁸ Aze ru'u amo awa ta'yr nuweruzar kwaw u ze'eg a'e. Uzàmàtyry'ym u a'e. Nuweruzar kwaw uhy ze'eg a'e no. Aze tu upetek, nezewe rehe we nuweruzar kwaw. ¹⁹ Aze uzeapo nezewe haw nehe, tu a'e, ihy a'e no, weraha putar kwarer tawhu pe har wanuwihaw wanupe wà nehe. Wanenataromo katu pe nahu rupi uze'eg putar nezewe wà

nehe. ²⁰ Urera'yr ureàmàtyry'ym ureze'eg heruzar 'ym pà a'e. Umuhàmuhàz e ureremetarer oho iko a'e. Uka'u tuweharupi no, i'i putar a'e pe wanupe wà nehe. ²¹ Na'e awakwer a'e taw pe har uzuka putar ta'yr ita tetea'u pupe iapiapi pà wà nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar katu 'ymaw teko wamyter wi nehe. Teko paw ukwaw putar uzeapo ma'e kwere wà nehe. A'e rupi ukyze putar wà nehe.

Amo ze'eg purupe heruzar kar pyr

²² Moizez uze'eg teko wanupe. — Aze amo uzapo iaiw ma'e nehe, aze a'e re tàmuz uzuka kar wà nehe, aze umuzaiko hetekwer ywyrà izyta zàwenugar rehe wà nehe, peityk hetekwer a'e pe 'aromo nehe. ²³ Pezutym kwarahy heixe 'ym mehe we nehe. Aze hetekwer upyta a'e pe pyhaw nehe, Tupàn ze'egaiw u'ar putar ywy rehe nehe. Pezutym hetekwer nehe. Nezewe mehe ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur ràm nuzeapo kwaw iaiw ma'e romo henataromo nehe.

22

¹ Tapi'ak nehe, àràpuhàràn nehe, aze uzàn oho uzar wi nehe, aze erexak a'e ma'ea'yr iata e mehe nehe, — Naexak kwaw ihe, ere zo nehe. Emuzewyr heraha izar pe nehe. ² Aze izar wiko multe newi nehe, aze ru'u nerekwaw kwaw izar nehe, eraha a'e ma'ea'yr nereko haw pe nehe. Upyta putar a'e pe nehe. Te ur putar izar hekar pà nehe. A'e mehe emono izupe nehe. ³ Aze zumen uhem uzar wi nehe, nezewegatete nehe. Aze erexak wazài ma'e nehe, aze erexak amo kamir nehe, aze ru'u amo topoz nehe, aze amo Izaew wiko izar romo nehe, nezewegatete nehe no. — Nakwaw kwaw aipo ihe, ere zo nehe.

⁴ Zumen amo Izaew heimaw a'e, aze ru'u tapi'ak awa Izaew heimaw nehe, aze u'ar pe rupi nehe, aze erexak ma'ea'yr u'ar ma'e kwere a'e pe nehe, — Naexak kwaw ihe,

ere zo nehe. Epytywà izar heimaw imupu'àm kar mehe nehe.

⁵ Kuzà numunehew kwaw awa ma'e wà nehe. Awa numunehew kwaw kuzà ma'e wà nehe. Agwer ma'e iapo har iro Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe wà.

⁶ Aze erexak amo wiràmiri haity ywyrà rehe nehe, aze ru'u ywy rehe nehe, aze wahy wiko a'e pe umemyr wanehe we nehe, aze ru'u upi'a wanehe we nehe, epyhyk zo wahy nehe. ⁷ Eراها imemyr ne wà nehe. Tuwe wahy uwewe oho a'e wi nehe. Nezewe mehe nereko haw ikatu putar newe nehe. Eremumaw putar kwarahy tetea'u nereko pà nehe.

⁸ Neràpuz iapo mehe emono ywyrà imupari pari pyrer katu pe izywyr nehe. Nezewe mehe, aze amo u'ar neràpuz wi ywy rehe nehe, nereiko kwaw imu'ar kar arer romo nehe.

⁹ Ezutym zo amo ae ma'e ma'ywa uwà tyw rehe nehe. Aze erezapo nezewe haw nehe, nerepuner kwaw i'a kwer i'u haw rehe nehe. Nerepuner kwaw a'e ma'e i'a kwer i'u haw rehe nehe no. Eremono putar neremimono'og kwer paw xaxeto wanupe nehe.

¹⁰ Ezàpixi zo zumen tapi'ak awa rehe we ywy iwykawyka haw imutyk kar pà wanupe nehe.

¹¹ Aze amo omono àràpuhàràn hawer amanezu irin her ma'e inuromo kamir iapo mehe nehe, emunehew zo a'e kamir nehe.

¹² Emomog imuzaiko pyr nekamir i'aromo har rehe 4 àpixipixi haw wanehe nehe.

Wemireko 'ym puhe umen 'ym puhe iho haw; zereko haw

¹³ Aze ru'u amo awa wereko putar amo kuzà wemireko romo nehe. Uker putar oho ipuhe nehe. Aze ru'u a'e re nuputar kwaw nehe kury. ¹⁴ Na'e uzypyrog putar hehe uze'eg zemueteahy pà nehe. Hemu'em putar amo wanupe

hehe nehe. — Nuiko kwaw awa puhe oho 'ym ma'e romo ihewe imur mehe a'e, i'i mua'u putar teko wanupe nehe. ¹⁵ Aze uzeapo nezewe haw nehe, kuzàtài tu a'e nehe, ihy a'e nehe no, uze'eg putar tawhu pe har wanuwihaw wanupe wà nehe. Taw myteromo katu pe wexak kar putar pànuhu waker haw rehe arer teko wanupe wà nehe. Wexak kar putar huwykwer zewàwànwaw rehe har teko wanupe wà nehe. — Hereko mehe wiko kuzà awa puhe oho 'ym ma'e romo a'e, i'i putar wanupe nehe. ¹⁶ Na'e tu uze'eg putar tuwihaw wanupe nehe. — Amono herazyr 'aw awa pe hemireko romo ihe. Nuputar kwaw. ¹⁷ A'e rupi uzyropyrog hehe uze'eg zemueteahy pà. — Nuiko kwaw awa puhe oho 'ym ma'e romo urezereko mehe a'e, i'i. Pexak huwykwer xe. Wiko awa puhe oho 'ym ma'e romo azeharomoete a'e 'ar mehe a'e, i'i putar tu nehe, tuwihaw wanupe nehe. Upupirar putar pànuhu tuwihaw wanenataromo wà nehe. ¹⁸ Na'e tuwihaw upyhyk putar imen wà nehe. Upetepetek putar wà nehe. ¹⁹ Umekuzar kar putar hemiapo kwer izupe wà nehe. Umur putar pitài kir 140 kàrà m parat wanupe nehe. Kuzàtài tu upyhyk putar a'e temetarer nehe. Pezepyk putar a'e awa rehe nehe, ta'e uze'eg zemueteahy amo kuzà Izaew awa puhe oho 'ym ma'e rehe a'e xe. Wiko wiwi putar hemireko romo nehe. Nupuner pixik kwaw imuhem kar haw rehe uzewi nehe.

²⁰ Aze azeharomoete a'e kuzà nuiko kwaw awa puhe oho 'ym ma'e romo nehe, ²¹ a'e mehe tuwihaw weraha putar tu hàpuz hukenaw huwake wà nehe. Na'e awa a'e tawhu pe har uzuka putar a'e kuzà ita tetea'u pupe iapiapi pà wà nehe. Ta'e uzapo purumumaranager kar haw teko Izaew wamyteromo a'e. Imen 'ym mehe we u hàpuz pupe wiko mehe we uker amo awa puhe a'e. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko Izaew wamyter wi nehe.

²² Aze amo wexak awa hemireko ma'e amo hemireko puhe heko mehe wà nehe, pezuka mokoz harupi pe wà nehe: awa, kuzà no. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko wamyter wi nehe.

²³ Aze teko wexak amo awa amo kuzàwaza puhe heko mehe wà nehe, aze a'e kuzàwaza wiko amo awa pe imume'u pyrer romo nehe, ²⁴ peraha a'e mokoz tawhu wi katu pe pe wà nehe. Pezuka ita tetea'u pupe wapiapi pà pe wà nehe. Pezuka kuzàwaza nehe, ta'e nuhapukaz kwaw upytywà àwàm henoz pà a'e xe. Pezuka awa nehe, ta'e werur maranugar haw kuzàwaza amo pe imume'u pyrer pe a'e xe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko wamyter wi nehe. ²⁵ Aze kaiwer pe muite taw wi awa uzapo a'e ma'e a'e kuzàwaza pe, xo awa zo pezuka nehe. ²⁶ Pezapo zo ma'e kuzàwaza pe nehe. Nuzapo kwaw ma'e uezuka kar pà peme a'e. Nuzawy kwaw awa amo awa hemizuka kwer. A'e ae nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e. Inugwer uzapo ikatu 'ym ma'e izupe a'e. ²⁷ A'e awa uzapo a'e ma'e a'e kuzàwaza pe kaiwer pe a'e. Uhapukaz upytywà àwàm henoz pà. Naheta kwaw ipytywà har a'e pe wà.

²⁸ Aze awa uzapo a'e ma'e kuzàwaza amo awa pe imume'u pyr 'ym pe nehe, aze teko ukwaw wà nehe, ²⁹ a'e mehe awa umekuzar putar wemiapo kwer tu pe nehe. Omono putar 570 kàràm parat izupe nehe. Ta'e nezewe kuzà awa puhe oho 'ym ma'e hekuzaromo a'e xe. A'e awa uzapo kar izupe. A'e rupi wereko putar wemireko romo nehe. Nupuner pixik kwaw imuhem kar haw rehe uzewi nehe.

³⁰ Awa nuker pixik kwaw u hemireko wapuhe nehe. Ta'e nezewe haw werur mo maranugar haw tu pe xe.

23

Teko Tupàn hemiaihu romo wiko haw rehe upuner 'ym ma'e wà

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Aze amo o'ok amo awa hapi'a izuwi nehe, aze ru'u uzaikaw ima'e izuwi nehe, a'e awa nupuner kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo weko haw rehe nehe.

² Ni amo ta'yragaw nupuner kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo weko haw rehe nehe. Izuapyapyr nupuner kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo weko haw rehe wà nehe no. Xo 10 haw teko wazuapyapyr pawire zo upuner putar wà nehe.

³ Ni amo Amon izuapyapyr wà, ni amo Moaw izuapyapyr wà, te 10 haw teko wazuapyr nupuner kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo weko haw rehe nehe. Wiko putar hemiaihu 'ym romo wà nehe.

⁴ Ta'e Ezit wi pehem mehe numur kwaw temi'u peme wà xe. Numur kwaw 'y peme wà no. Omono temetarer Màrààw Meor ta'yr Petor Mezopotàm ywy rehe har pe wà. — Emono ze'egaiw Izaew wanehe nehe, i'i izupe wà.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nuzekaiw kwaw Màrààw heminozgwer rehe a'e. Tupàn uzapo ze'egaiw ze'egatu romo a'e, ta'e peamutar katu a'e xe. ⁶ Pezapo pixik zo ikatu ma'e a'e teko wanupe nehe. Pepytywà pixik zo pe wà nehe.

⁷ — Ikàg 'ym ma'e, peze zo Enom ywy rehe har wanupe nehe. Ta'e wiko peànàm romo a'e wà xe. — Ikàg 'ym ma'e, peze zo Ezit ywy rehe har wanupe nehe. Ta'e peiko amo ywy rehe arer romo wainuinuromo pe xe.

⁸ Enom wanemimino peinuinuromo wiko ma'e wà nehe, Ezit wanemimino peinuinuromo wiko ma'e wà nehe no, upuner Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo weko haw rehe wà nehe no.

Waneko haw imukatu haw

⁹ Zeàmàtyry'yimawhu pe peho mehe pemuapyk penàpuzràn peker haw romo. A'e 'ar mehe petyryk ikatu 'ym ma'e wi nehe. ¹⁰ Aze pyhaw amo awa wiko ikatu 'ym ma'e romo Tupàn henataromo wa'yrrer imuhem e awer rehe nehe, ku'em mehe uhem putar zauxiapekwer waker haw wi nehe. ¹¹ Karuk mehe uzahak putar nehe. Karuketea'i mehe uzewyr putar uker haw pe nehe.

¹² Pekar ywypehegwer katu pe peker haw wi nehe, ka'apaw romo karukaw romo nehe. ¹³ Petakihe rehe we peywyrapar rehe we peraha kuzehu ywy imomor haw nehe. Pezapo ywykwar nehe. A'e re pezupyk penepuxi kwer nehe.

¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko peker haw pe penehe uzekaiw pà a'e. Weityk kar putar peàmàtyry'yimar peme wà nehe. A'e rupi pemukatu peker haw nehe. Nezewe mehe Tupàn nuexak kwaw iro ma'e a'e pe nehe. Nezewe mehe nuhem kwaw pewi peneityk pà nehe.

Amo Tupàn hemiapo kar no

¹⁵ Aze amo pe uma'ereko e ma'e uzàn uzar wi nehe, — Hepyro pe nehe, aze i'i newe nehe, emono zo izar pe nehe.

¹⁶ Tuwe wiko wyzài tawhu Izaew waneko haw pupe nehe, aze ikatu a'e tawhu pe har wanupe nehe. Ni amo nupuner kwaw ma'erahy ipuraraw kar pà izupe wà nehe.

¹⁷ Kuzà Izaew nuiko pixik kwaw kuzà wyzài romo tupàn a'ua'u wanàpuzuhu pe wà nehe. Awa Izaew nuiko pixik kwaw awa wyzài romo tupàn a'ua'u wanàpuzuhu pe wà nehe. ¹⁸ Aze amo omono'og temetarer agwer ma'e iapo pà nehe, nupuner kwaw heraha haw rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hàpuzuhu pe nehe. Nupuner kwaw wemimono rà m wemimume'u kwer imekuzar haw rehe nezewe nehe. A'e temetarer iroahy Tupàn pe. Na'iakatuwawahy kwaw hehe a'e.

¹⁹ Aze eremono ma'e amo Izaew pe nehe: temetarer, temi'u wyzài ma'e, — Emuzewyr ihewe amo 'ar mehe nehe, aze ere izupe nehe, — Emur imemyr ihewe a'e 'ar mehe nehe, ere zo izupe nehe. ²⁰ Pepuner temetarer imemyr henoz taw rehe amo ywy rehe har pe nehe. Penoz zo wyzài Izaew pe nehe. Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar omono putar uze'egatu neremiapo nànnà nehe, ywy penemipyhyk ràm rehe peneko mehe nehe.

²¹ Aze eremume'u neremiapo ràm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe, tuwe na'jàrew kwaw iapo àwàm nehe. Tupàn uputar iapo àwàm a'e. Uzapo kar imume'u arer pe. Aze nerezapo kwaw neremimume'u kwer nehe, ikatu 'ym ma'e iapo har romo ereiko Tupàn henataromo nehe. ²² Aze neremume'u kwaw neremiapo ràm Tupàn henataromo nehe, nereiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo. ²³ Aze eremume'u nehe, aze amo numume'u kar kwaw newe nehe, a'e mehe ezapo tuwe a'e ma'e nehe.

²⁴ Aze ereata amo pe rupi nehe, aze a'e pe ereahaw amo ma'ywa uwà tyw nehe, aze amo Izaew wiko izar romo a'e nehe, erepuner uwà i'u haw rehe neremimutar rupi nehe. Eraha zo amo a'e wi kok pupe nehe. ²⁵ Aze ereahaw ko arozhàn tupaw nehe, aze ru'u arozhàn xewar her ma'e tupaw nehe, aze amo Izaew wiko izar romo nehe, erepuner haryw i'u haw rehe neremimutar rupi nepo pupe nehe. Emonohok zo takiheapar pupe nehe.

24

Awa wemireko wi upuir haw

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Aze ru'u uzeapo putar nezewe haw nehe. Awa hemireko putar nehe. Amo 'ar pawire hemireko na'ikatu kwaw izupe kury. Ta'e amo

ma'e hemireko rehe har na'ikatu kwaw izupe xe. A'e mehe uzapo putar pape wemireko wi upuir haw imume'u haw nehe. Omono putar a'e pape wemireko pe uzewi imono kar pà nehe. ²⁻³ Oho putar izuwi nehe. Aze ru'u wereko putar amo awa umen romo nehe. Nan kwehe tete na'ikatu kwaw a'e umen pe nehe. Imen omono kar putar uzewi nehe no. Aze ru'u imen umàno izuwi. ⁴ Wyzài agwer ma'e izeapo mehe imen ipy nupuner kwaw ipyhyk wi haw rehe wemireko romo nehe. Ikatu 'ym ma'e romo wiko umener pe. Aze mo wereko wi no, iro mo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. Pezapo kar zo agwer ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar iziwy peme hemimur rà m rehe nehe.

Amo ze'eg purupe heruzar kar pyr

⁵ Aze awa hemireko nehe, umumaw putar pitài kwarahy zauxiapekwer romo wiko 'ym pà nehe. Tuwihaw nupuner kwaw imuma'ereko kar haw rehe a'e kwarahy rehe wà nehe. Upuner a'e kwarahy imumaw haw rehe weko haw pe nehe, wemireko imurywete kar pà nehe.

⁶ Aze eremono ma'e amo pe nehe, — Emuzewyr ihewe amo 'ar mehe nehe, aze ere izupe nehe, umur putar ma'e newe a'e ma'e hekuzaromo nehe. Eremonokatu putar a'e ma'e nehe. Enoz zo mokoz ita iapu'a ma'e arozràn imuku'iku'i haw izupe hemiraha hekuzaromo nehe. Epyhyk zo ni pitài ita inugwer ita i'aromo har nehe. Aze nuwereko kwaw mokoz ita nehe, nupuner kwaw arozràn imuku'iku'i haw rehe nehe. Umàno putar temi'u heta 'ymaw wi nehe.

⁷ Aze amo upyhyk amo Izaew heraha pà nehe, uma'ereko e ma'e romo imuigo kar pà nehe, aze ru'u wemime'eg rà m romo nehe, pezuka ipyhyk arer nehe. Nezewe mehe pezo'ok putar ikatu 'ymaw teko Izaew wamyter wi nehe.

⁸ Aze neperew nehe, aze a'e neperew upuner amo teko wanehe oho haw rehe nehe, ezapo ma'e xaxeto Erewi izuapyapyr waze'eg rupi upaw rupi katete nehe. Amume'u Tupàn ze'eg wanupe ihe. Eruzar a'e ze'eg paw nehe. ⁹ Peneharaz zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar Mirià pe hemiapo kwer Ezit ywy wi zanehem mehe arer wi nehe.

¹⁰ Aze eremono ma'e amo pe nehe, — Emuzewyr ihewe amo 'ar mehe nehe, aze ere izupe nehe, umume'u putar ru'u àmàn wi uzepykaw newe a'e ma'e hekuzaromo nehe. Aze uzeapo nezewe haw nehe, eixe zo hàpuz me izewànw ipyhyk pà nehe. ¹¹ Epyta katu pe nehe. Werur putar newe nehe. ¹² Aze wiko hemetarer 'ym ma'e romo nehe, emonokatu zo izewànw neràpuz me pyhaw nehe. ¹³ Emuzewyr izar pe kwarahy heixe 'ym mehe we nehe. Nezewe mehe heta putar izewànw izupe pyhaw nehe. Umume'u putar nekatu haw nehe. Neremiapo kwer ikatu putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo nehe no.

¹⁴ Amo Izaew uma'ereko ma'e hemetarer 'ym ma'e wiko putar ru'u tawhu nereko haw pupe a'e. Aze ru'u amo ywy rehe arer wiko putar ru'u a'e pe nehe. Nemunar zo wanemetarer rehe nehe. Tuweharupi upyhyk uma'ereko haw a'e 'ar rehe har a'e wà. ¹⁵ Aze uma'ereko newe amo 'ar mehe nehe, emekuzar ima'ereko awer a'e 'ar mehe we kwarahy heixe 'ym mehe we nehe. Ta'e nahemetarer katu kwaw a'e xe. Wàrogatu a'e temetarer ipyhyk àwàm. Aze neremono kwaw izupe nehe, uhapukaz putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà nehe. Ikatu 'ym ma'e iapo har romo ereiko putar Tupàn henataromo nehe.

¹⁶ Aze amo uzapo iaiw ma'e nehe, pezuka zo tu a'e awa hemiapo kwer rehe nehe. Aze amo uzapo iaiw ma'e nehe,

pezuka zo ta'yr a'e awa hemiapo kwer rehe nehe. Aze amo uzapo iaiw ma'e nehe, xo iapo arer zo pezuka nehe.

¹⁷ Pezekaiw tu 'ym ma'e wanehe nehe. Pezekaiw tawhu peneko haw pupe wiko ma'e wanehe nehe no. Aze eremono ma'e amo kuzà imen umàno ma'e kwer pe nehe, — Emuzewyr ihewe amo 'ar mehe nehe, aze ere izupe nehe, umume'u putar ru'u wopoz newe a'e ma'e hekuzaromo nehe. Aze uzeapo nezewe haw nehe, epyhyk zo izuwi nehe. ¹⁸ Pema'enukwaw Ezit ywy rehe uma'ereko e ma'e romo peneko awer rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pepyro a'e wi a'e. A'e rupi aruzar kar ko ize'eg peme.

¹⁹ Arozràn ipo'o mehe xewar ipo'o mehe nereharaz putar ru'u amo haryw wi nehe. Ezewyr zo ipyhyk pà nehe. Tuwe upyta ko pe nehe. Amo upyhyk putar wà nehe: amo ywy rehe arer neywy rehe har wà, tu 'ym ma'e wà, imen umàno ma'e kwer wà. Nezewe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar uze'egatu neremiapo nànan nehe. ²⁰ Uri imono'og mehe eremutuhug putar i'yw nehe. U'ar uri ywy rehe. Ezewyr zo uri i'yw rehe upyta ma'e kwer ipyhyk pà nehe. Tuwe amo upyhyk wà nehe: amo ywy rehe arer neywy rehe har wà, tu 'ym ma'e wà, imen umàno ma'e kwer wà. ²¹ Xo pitài haw zo epo'o ma'ywa uwà ityw rehe nehe. Amo upyhyk putar i'yw rehe nehe. Tuwe amo upyhyk wà nehe: amo ywy rehe arer neywy rehe har wà, tu 'ym ma'e wà, imen umàno ma'e kwer wà. ²² Pema'enukwaw Ezit ywy rehe uma'ereko e ma'e romo peneko awer rehe nehe. A'e rupi aruzar kar ko ize'eg peme.

25

¹ Aze mokoz Izaew uzeàmàtyry'ym wà nehe, peraha tàmuz wanenataromo pe wà nehe. Tàmuz umuàgà'ym

putar wà nehe. — Ikatu ma'e neremiapo ne ty, i'i putar pitài pe wà nehe. — Na'ikatu kwaw neremiapo ne ty, i'i putar inugwer pe wà nehe. ² — Zauxiapekwer nepetek putar wà nehe, i'i putar ru'u amo pe nehe. Aze uze'eg nezewe nehe, umuzerew kar putar awa ywy rehe uzenataromo nehe. Zauxiapekwer upetek putar wà nehe. Aze iaiw tuwe hemiapo kwer nehe, upetekahy putar wà nehe. Aze iaiw wewer hemiapo kwer nehe, upetek wewer putar wà nehe. ³ Te 40 haw upuner ipetekaw rehe wà. A'e re nupuner kwaw wà nehe. Aze mo upetek wiwi mo wà, umumaranugar kar mo a'e Izaew teko wanenataromo wà.

⁴ Pezàpixi zo tapi'ak awa izuru rehe arozràn imuku'i mehe we nehe.

Tuwe awa wereko wyky'yr umàno ma'e kwer hemireko kwer wemireko romo, i'i Moizez

⁵ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Aze amo wiko wywyr ipyr nehe, aze pitài umàno wa'yr 'ym pà nehe, aze hemireko kwer wikuwe imemyr 'ym ma'e romo nehe, hemireko wereko putar umàno ma'e kwer iànàm umen romo nehe. Nuwereko kwaw amo nehe. Umàno ma'e kwer tywyr a'e nehe, aze ru'u tyky'yr a'e nehe, wereko putar hemireko kwer wemireko romo nehe. Ta'e awa uzapo nezewe haw wyky'yraty kwer pe xe, wywyraty kwer pe xe. ⁶ Heryky'yr ta'yr, ere putar imemyr ipy nerehe we har pe nehe. Nezewe mehe her nukàzym kwaw Izaew wanuwi nehe. ⁷ Aze tywyr nuputar kwaw wyky'yr hemireko kwer nehe, a'e kuzà oho putar tàmuz wanenataromo tawhu pe har wanuwihaw wanupe uze'eg pà nehe. Hemen tywyr na'ipurapo wer kwaw wemiapo rehe a'e. Naheputar kwaw wemireko romo, i'i putar wanupe nehe. — Na'ipurumuigo kar wer kwaw hemen umàno ma'e kwer her rehe Izaew wainuinuromo a'e, i'i putar wanupe nehe. ⁸ Na'e tuwihaw wenz putar a'e awa

a'e wà nehe. — Ereko nehe ty, i'i putar izupe wà nehe. — Naputar kwaw heryky'yr hemireko kwer heremireko romo ihe, aze i'i wiwi nehe, ⁹ a'e mehe a'e kuzà uhem putar huwake tuwihaw wanenataromo nehe. Wenuhem putar pitài ixapat izuwi nehe. Uzenymon putar huwa rehe nehe. Uze'eg putar nezewe izupe nehe. — Nezewe haw teko uzapo awa pe wà, aze na'iporomono wer kwaw izuapyapyr wyky'yr pe a'e wà, i'i putar izupe nehe. ¹⁰ A'e 'ar henataromo teko uze'eg putar a'e awa iànàm wanupe wà nehe. — Awa xapat 'ym ma'e wà, i'i putar wanupe wà nehe.

Amo ze'eg purupe heruzar kar pyr

¹¹ Aze mokoz awa ukwaukwar uzehe uzeàmàtyry'ym pà wà nehe, pitài hemireko nuhem kwaw inugwer hapi'a ipyhyk pà umen ipytywà pà nehe. ¹² Pepuhareko zo a'e kuzà nehe. Pemonohok ipo izuwi nehe.

¹³ Eraha zo mokoz ma'e puhuz haw hagapaw nema'eryru pixik pupe nehe, aze pitài ipuhuz wera'u inugwer wi nehe. ¹⁴ Ereko zo mokoz zutahyky'a neràpuz me nehe, aze pitài uhu haw uzawy inugwer uhu haw nehe. ¹⁵ Ema'ereko puhuz haw hagapaw ikatu ma'e rehe nehe, zutahyky'a ma'e heta haw imuagapaw ikatu ma'e rehe nehe. Nezewe mehe pemumaw putar kwarahy tetea'u ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimono rehe peneko pà nehe. ¹⁶ Wyzài imunar ma'e wyzài hemu'em ma'e iro Tupàn pe wà.

— Pemumaw Amarek izuapyapyr paw rupi pe wà nehe, i'i Moizez

¹⁷ Ezit wi pehem mehe Amarek izuapyapyr uzapo ikatu 'ym ma'e peme a'e wà. Pema'enukwaw a'e ma'e rehe nehe. ¹⁸ Nukyze kwaw Tupàn wi wà. Pekene'o mehe pezemumikahy mehe peàmàtyry'ym wà wà. Uzuka ikàg 'ym wera'u ma'e amogwer wanaikweromo ur ma'e wà.

¹⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar a'e ywy peme nehe. Peiko putar izar romo nehe. Peityk putar peàmàtyry'ymar peiwyr har paw rupi nehe. A'e 'ar mehe pemumaw Amarek izuapyapyr pe wà nehe. Pezuka paw rupi nehe. Nezewe mehe ni amo na'ima'enukwaw pixik kwaw wanehe wà nehe. Peneharaz zo ko heremiapo kar wi nehe.

26

— *Pemono penemi'u ipo'o pyrer ipy Tupàn pe nehe, i'i Moizez*

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Pepyhyk putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimur nehe. Pemumaw putar amo kwarahy a'e pe peneko pà nehe. ² A'e 'ar mehe pepyhyk penemi'u ràm imono'og pyrer ipy nehe, a'e ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peme hemimur kwer hemimuezuz kwer ipy nehe. Emono kok pupe nehe. Tupàn wexak putar amo tawhu nehe. — Hemuwete katu 'aw tawhu pe nehe, i'i putar peme nehe. Eraha a'e temi'u ikurer a'e tawhu pe nehe. ³ Eze'eg nezewe xaxeto a'e 'ar mehe uma'ereko ma'e pe nehe. — Amume'u ko ma'e ihe kury. Aiko ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar zaneipy wanupe hemimume'u kwer rehe ihe kury, ere izupe nehe. ⁴ Na'e xaxeto upyhyk putar kok Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo ma'ea'yr hapy haw henataromo imono pà nehe. ⁵ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo umume'u putar ko ma'e nehe. — Ureipy wiko Aramew izuapyr romo a'e. Naheta kwaw heko haw ikatu ma'e izupe. Oho Ezit pe wànàm wanupi. Wiko a'e ywy rehe amo ywy rehe har ài wà. A'e pe wahem mehe naheta tete kwaw wà. Upurumuzàmuzàg wera'u wà. Te heta tetea'u wà. Ikàg wà no. ⁶ Ezit ywy rehe upuraraw kar ma'erahy zanewe

wà. Uzapo kar ma'ereko haw ipuhuz katu ma'e zaneve wà. ⁷ Na'e zaze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar pe zanepyro àwàm henoz pà izupe. Zanerenu zaneze'eg mehe a'e. Wexak ma'erahy zaneremipuraw. Wexak zaneahy haw. Wexak ikatu 'ym ma'e zaneve iapo mehe wà. ⁸ Uzapo ma'e ukàgaw rupi upuner haw rupi: purumupyтуhegatu kar haw, temixak pixik 'ym no. Teko nupuner kwaw agwer ma'e iapo haw rehe wà. ⁹ Na'e zanererur xe ko ywy rehe. Umur ko ywy zaneve a'e no. Ikatu a'e. Hezuz katu ma'e hehe no. ¹⁰ A'e rupi kutàri, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, amono temi'u izypy ko ywy hemimuezuz kwer newe kury, ere putar izupe nehe. Neze'eg pawire emono a'e temi'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo nehe. Eapyk nepenàràng rehe henataromo nehe. ¹¹ Nerurywete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e newe hemimur kwer rehe nehe, neànàm wanupe hemimur kwer rehe nehe. Ezapo mynykaw Erewi izuapyapyr wanehe we nehe, amo ywy rehe arer peywy rehe wiko ma'e wanehe we nehe.

— *Pemuza'aza'ak temi'u penemipo'o kwer 10 ipegwer romo nehe, pitài pegwer imono e pà Tupàn pe nehe, i'i Moizez*

¹² Na'iruz kwarahy nànn emono'og temi'u neremimono'og kwer ikurer nehe. Aze heta hyru ipor nehe, emono pitài nehe. Emono hereko 'ymar tawhu nereko haw pupe har wanupe nehe: Erewi izuapyapyr wanupe, amo ywy rehe arer peywy rehe wiko ma'e wanupe, tu 'ym ma'e wanupe, kuzà imen umàno ma'e kwer wanupe. Nezewe mehe heta putar wanemi'u ràm wanupe nehe. Uhyk putar wanupe nehe. ¹³ A'e re Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo eremume'u putar ko ze'eg nehe. — Temi'u heremimono'og kwer newe imono pyr amono hereko 'ymar wanupe ihe: Erewi izuapyapyr wanupe, amo ywy rehe arer peywy rehe wiko ma'e

wanupe, tu 'ym ma'e wanupe, kuzà imen umàno ma'e kwer wanupe. Aruzar neze'eg paw rupi ihe. Azapo paw rupi. — Emur pitài ma'e 10 ma'e wanuwi henuhem pyrer ihewe nehe, ere teko wanupe. Amono pitài ma'e 10 nema'e wanuwi henuhem pyrer kwez newe. ¹⁴ Na'u kwaw pitài ma'e 10 ma'e wanuwi henuhem pyrer inuromo har umàno ma'e kwer rehe hezai'o mehe ihe. Naraha kwaw pitài ma'e 10 ma'e wanuwi henuhem pyrer ikurer nere-nataromo ikatu 'ym ma'e katu pe tawhu wi ihe. Namono kwaw ikurer umàno ma'e kwer wanupe. Azapo neremi-
apo karer paw rupi ihe, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar. Aruzar neze'eg. ¹⁵ Eme'e herehe ywak wi nereko haw wi nehe, o Tupàn. Emur neze'egatu urerehe nehe. Uruiko Izaew neremaihu romo ure. Emur neze'egatu ko ywy ikatu ma'e ma'e imuezuz katu har rehe nehe. Eremur ko ywy urewe ureipy wanupe neremimume'u kwer rupi ne, ere izupe nehe.

Izaew izuapyapyr wiko Tupàn hemiai hu romo wà

¹⁶ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Kutàri Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar weruzar kar ko wemiapo kar peme a'e kury. Peruzar ize'eg pepy'a nànan nehe, penekwe nànan nehe no. ¹⁷ — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko Zanezar romo a'e, peze izupe kutàri. — Zata putar hape rupi tuweharupi nehe, peze izupe. — Xiruzar ize'eg nehe. Xiruzar hemiapo kar nehe. Aze uzapo kar ma'e zanewe nehe, xiapo putar a'e ma'e nehe, peze izupe. ¹⁸ Kutàri Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e a'e kury. — Kwehe mehe amume'u ko ma'e peme ihe. Peiko heremaihu romo. Naheta kwaw amo tupàn pezar a'e. Peruzar heremiapo kar paw nehe, i'i iko peme. ¹⁹ Nezewe mehe umur putar uze'egatu peme a'e nehe. Pekwaw katu kar amo ywy rehe har nànan nehe. Umur putar ukàgaw peme nehe. — Ikatu ma'e, i'i putar

teko peme wà nehe. Pekàg wera'u putar amo teko nànnà nehe. Peiko putar hemiaiuhu hemixamixak kwer romo nehe. Naheta kwaw amo tupàn peme nehe.

27

— *Pezapo amo ma'e Kànàà ywy rehe peneixe 'ym mehe we nehe*

¹ Moizez a'e, Izaew wanuwihaw a'e wà no, uzapo kar ma'e teko wanupe kury. — Peruzar ko Tupàn ze'eg kutàri peme heremimono paw rupi nehe. ² Peahaw putar Zotàw yrykawhu nehe. Peixe putar ywy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peme hemimono rehe nehe. A'e 'ar mehe pemupu'àm itahu nehe. Pemupinim a'e itahu tàpuz imuxigaw pupe wamuxig kar pà nehe. ³ Pemuapyk ko Tupàn ze'eg a'e itahu wanehe nehe. Pemuapyk ko hemiapo kar wanehe nehe. Peixe putar ywy ikatu ma'e ma'e imuezuz katu kar ma'e rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneipy wazar umur putar a'e ywy peme nehe. Ta'e umume'u imur àwàm a'e xe. ⁴ A'e ma'e izeapo mehe nehe, Zotàw yrykawhu ikupe kutyr peneko mehe nehe, peupir a'e itahu Emaw ywytyr rehe heze'eg kutàri har heruzar pà nehe. Pemuxig tàpuz imuxigaw pupe nehe. ⁵ Pezapo ma'ea'yr hapy haw a'e pe Tupàn Zanezar henataromo nehe, ita ikaika pyrer 'ym pupe iapo pà nehe. ⁶ Pexaexak ita ihym 'ym ma'e ma'ea'yr hapy haw romo iapo pà nehe. Pezuka ma'ea'yr ukaz paw ma'e rà m a'e ma'ea'yr hapy haw rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wà nehe. ⁷ Pemono ma'e Tupàn pe pezemuawyze kar haw nehe no. Pe'u a'e ma'ea'yr ikurer nehe. Penurywete a'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo nehe. ⁸ Itahu imuxig pyrer rehe pemuapyk Tupàn ze'eg paw rupi nehe.

⁹ Na'e Moizez a'e, xaxeto Erewi izuapyapyr wà no, uze'eg Izaew nànnàn wà kury. — Teko Izaew izuapyapyr wà. Peze'eg zo kury. Pezekaiw ureze'eg rehe nehe kury. Kutàri pezeapo kwez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiaiuhu romo kury. ¹⁰ — Peruzar hemiapo kar paw nehe. Pezapo hemiapo kar paw nehe, peruzar ize'eg paw nehe no. Amume'u a'e ize'eg peme kutàri ihe kury.

Tupàn omono uze'egaiw paw ikatu 'ym ma'e wanehe

¹¹ A'e 'ar mehe Moizez uze'eg teko Izaew wanupe.

¹² — Zotàw yrykawhu hahaw pawire amo Izaew ta'yr wazuapyapyr upyta putar Zerizi ywytyr apyr wà nehe. Omono putar uze'egatu teko wanehe a'e pe wà nehe: Ximeàw izuapyapyr wà, Erewi izuapyapyr wà, Zuta izuapyapyr wà, Ixakar izuapyapyr wà, Zuze izuapyapyr wà, Mezàmi izuapyapyr wà. ¹³ — Amo Izaew ta'yr wazuapyapyr upyta putar Emaw ywytyr apyr wà nehe. Omono putar uze'egaiw teko wanehe a'e pe wà nehe: Humen izuapyapyr wà, Kaz izuapyapyr wà, Azer izuapyapyr wà, Zemuròm izuapyapyr wà, Nà izuapyapyr wà, Napitari izuapyapyr wà no. ¹⁴ Erewi izuapyapyr uze'eg wahyhaw rupi teko nànnàn nezewe wà nehe.

¹⁵ — Aze amo teko uma'e ita ma'e hagapaw iapo pà nehe, aze umuwete amo teko wanupe hexak kar 'ym pà nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. Aze amo teko uma'e ywyrà ma'e hagapaw iapo pà nehe, nezewegatete nehe no. Aze amo teko uma'e itatàtà ma'e hagapaw iapo pà nehe, nezewegatete nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e na'iakatuwawahy kwaw amo tupàn imuwete haw rehe a'e, i'i putar wanupe wà nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

¹⁶ — Aze amo teko nuzeruze'eg kwaw u rehe nehe, aze nuzeruze'eg kwaw uhy rehe nehe, Tupàn omono putar

uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

¹⁷ — Aze amo teko umunyryk uwake har ywyzaw hexak kar haw nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

¹⁸ — Aze amo teko hehàpyhà 'ym ma'e hape uzawy kar izupe nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

¹⁹ — Aze amo teko nuzekaiw kwaw amo ywy rehe arer uivy rehe wiko ma'e wanehe wà nehe, kuzà imen umàno ma'e kwer wanehe wà nehe no, tu 'ym ma'e wanehe wà nehe no, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²⁰ — Aze amo awa uker oho u hemireko puhe nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e awa rehe a'e nehe. Ta'e umumaranugar kar putar u nezewe mehe a'e nehe xe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²¹ — Aze amo teko uker oho amo ma'ea'yr puhe nehe, a'e ma'e iapo pà ipuhe nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²² — Aze amo awa uker oho weinyr u tazyr uhy imemyr ipuhe nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e awa rehe a'e nehe. Aze uker oho u tazyr uhy imemyr 'ym ipuhe nehe, nezewegatete nehe no. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²³ — Aze awa uker oho waiho puhe nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e awa rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²⁴ — Aze amo uzuka amo Izaew ikwaw kar 'ym pà nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²⁵ — Aze amo upyhyk temetarer amo teko ikatu 'ym ma'e iapo har 'ym izuka àwàm hekuzaromo nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

²⁶ — Aze amo nuweruzar kwaw ko Tupàn ze'eg nehe, Tupàn omono putar uze'egaiw a'e teko rehe a'e nehe. — Azeharomoete, i'i putar teko wanupe wà no.

28

— *Tupàn uzapo putar ikatu ma'e teko wanupe nehe, aze a'e teko weruzar ize'eg a'e wà nehe, i'i Moizez*

¹ Moizez uze'eg teko wanupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uze'eg iko peme a'e. Aze pezekaiw ize'eg nànnàn nehe, aze peruzar tuwe a'e ze'eg kutàri peme heremimono paw rupi nehe, Tupàn pemuigo kar putar amo teko ywy rehe har wanuwi upuner wera'u ma'e romo a'e nehe. ² Peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e no. A'e mehe uzapo putar ko ikatu ma'e peme nehe:

³ Tupàn umur putar uze'egatu penehe tawhu pupe nehe, ko pe kaiwer pe nehe no.

⁴ Tupàn umur putar uze'egatu penehe nehe. Pemuzàg putar pena'yr tetea'u pe wà nehe. Pemono'og putar temi'u tetea'u nehe no. Peneimaw tapi'ak imemyr tetea'u putar wà nehe. Peneimaw àràpuhàràn imemyr tetea'u putar wà nehe no.

⁵ Tupàn umur putar uze'egatu penehe nehe. A'e rupi arozràn penemitygwer i'a tetea'u putar nehe. Xewar nezewegatete nehe no. Amo temi'u nezewegatete nehe no.

⁶ Tupàn umur putar uze'egatu penehe penemiapo nànnàn nehe.

⁷ Peàmàtyry'ym mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umumaw putar peàmàtyry'yamar penenataromo a'e wà

nehe. Uzemono'og putar wà pekutyr wenaenaw pe wà. Nezewe rehe we uzàn putar uhàuhàz pà wenaenaw wi wà nehe.

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur putar uze'egatu penehe penemiapo nànan nehe. Umur putar arozràn tetea'u peme nehe. Te imonokatu haw tynehem putar nehe. Tupàn umur putar uze'egatu penehe azeharomoete nehe, ywy peme hemimono rehe peneko mehe nehe.

⁹ Aze peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ze'eg paw nehe, aze pezapo hemiapo kar paw nehe, pemuigo kar putar wemiailu hexak pyrer romo nehe. Naha heta kwaw amo teko hemiailu romo wà nehe. Umume'u a'e ma'e peme a'e. ¹⁰ Amogwer teko ywy rehe har paw wexak putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiailu romo peneko haw wà nehe. ¹¹ Umuzàg kar putar pena'yr tetea'u peme a'e wà nehe. Pereko putar ma'ea'yr tetea'u pe wà nehe. Heta tetea'u putar arozràn ywy peme imono pyr rehe nehe. Umume'uahy a'e ma'e paw zaneipy wanupe a'e. ¹² Tupàn uwàpytymawok putar ywak a'e nehe. Omonokatu ikatu ma'e tetea'u a'e pe. Umugyr kar putar àmàn i'ar katu rehe nehe. Nezewe umur putar uze'egatu pema'ereko haw rehe nehe. Pemono putar ma'e teko amo ywy rehe har tetea'u wanupe nehe, imekuzar wi pà wanupe nehe. Ni amo numur kwaw ma'e peme nezewe wà nehe. Ta'e pema'e heta tetea'u wera'u wama'e wi nehe xe. ¹³ Aze peruzar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kar kutàri peme heremimono paw rupi nehe, pemuigo kar putar amo teko wanuwi upuner wera'u ma'e romo a'e nehe. Napeiko kwaw ikàg 'ym ma'e romo nehe. Tuweharupi amo teko ukwaw putar penemiapo kwer wà nehe. ¹⁴ Pepytu'u zo ko hemiapo kar peme heremimono iapo re nehe. Pemuwete zo amo tupàn

pe wà nehe. Pema'ereko zo wanupe nehe.

Tupàn uzepyk putar ize'eg heruzar 'ymar wà nehe, i'i Moizez

¹⁵ Aze napezekaiw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiapo kar rehe nehe, aze naperuzar kwaw ize'eg nehe, aze naperuzar kwaw hemiapo kar kutàri peme heremimono rehe nehe, Tupàn uzepyk putar penehe ko ze'egaiw imur pà penehe nehe.

¹⁶ Tupàn umur putar uze'egaiw penehe tawhu wapupe nehe, ko pe kaiwer pe nehe no.

¹⁷ Tupàn umur putar uze'egaiw penehe nehe, arozràn pixik imur pà peme nehe, xewar pixik imur pà peme nehe no. Numur kwaw temi'u tetea'u peme nehe.

¹⁸ Tupàn umur putar uze'egaiw penehe nehe. Numur kwaw pena'yr tetea'u peme wà nehe. Napemono'og kwaw temi'u tetea'u nehe. Peneimaw tapi'ak na'imemyr tetea'u kwaw wà nehe. Peneimaw àràpuhàràn na'imemyr tetea'u kwaw wà nehe no.

¹⁹ Tupàn umur putar uze'egaiw penehe penemiapo nànnàn nehe.

²⁰ Aze peityk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nehe, aze pezyproyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, Umu'ar putar uze'egaiw penehe nehe. Napezapo kwaw ma'e iapo katu haw rehe nehe. Uzepyk putar penehe nehe. Tupàn umur putar uze'egaiw penehe penemiapo nànnàn nehe. Pemumaw putar na'arewahy nehe. ²¹ Uzepyk putar penehe ma'eahy haw tetea'u pupe nehe. Te pemàno putar paw rupi ywy peme hemimur kwer wi nehe. ²² Uzepyk putar penehe ma'eahy uhàz katu ma'e pupe nehe. Hezun putar peperew nehe. Hahy putar penetekwer nehe. Penaku putar nehe. Umur putar àmàn ikyr 'ymaw peme nehe. Umur putar ywytu hakuahy ma'e penehe nehe no. U'u kar putar penemitygwer tukur zàwenugar wanupe nehe.

Agwer iaiw haw nuhem kwaw pewi nehe. Xo pemàno re zo upaw putar nehe. ²³ Àmàn nukyr kwaw nehe. Ywy tâtàahy putar itaper ài nehe. ²⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar ywy imuku'i pyrer àmàn hekuzaromo nehe. Umur putar ywyxig ywy rehe nehe. Pemu-maw putar nehe. ²⁵ Peneityk kar putar peàmàtyry'y-mar wanupe nehe. Pezemono'og putar waàmàtyry'y-m pà w-nenaw pe nehe. Pezàn putar wanuwi pehàpehàz pà nehe. Teko ywy rehe har paw ipytuhegatu putar peme uzeapo ma'e kwer ikwaw mehe wà nehe. ²⁶ Pemàno putar nehe. Penetekwer wiko putar wiràmiri wanemi'u romo nehe. Wiko putar miar hehaite ma'e wanemi'u romo nehe. Naheta kwaw wamuhem kar har nehe. ²⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk putar penehe tezunaw pupe nehe. Uzapo nezewe haw Ezit wanupe kwehe mehe a'e. Pepuraraw putar ma'eahy haw nehe: perew uzepupirar ma'e, kixi awer uzemunàn 'ym ma'e, zuhazuhar. Ni amo napemukatu kwaw izuwi wà nehe. ²⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk putar penehe nehe: pemue'o kar putar nehe, napenehàpyhà kwaw nehe, napekwaw katu kwaw ma'e nehe. ²⁹ Kwarahy wapyter pe hin mehe peata e putar hehàpyhà 'ym ma'e ài nehe, penape ràm rehe pepokok pà nehe. Aze pepurapo wer ma'e rehe nehe, napepuner kwaw nehe. Peàmàtyry'y-mar oho putar penaikweromo tuweharupi pema'e rehe wemu'em pà wà nehe. Naheta kwaw pepyro har wà nehe.

³⁰ — Eiko heremireko romo nehe, ere putar amo kuzàwaza pe nehe. Nezewe rehe we amo awa uker putar ipuhe nehe. Erezapo putar neràpuz ràm nehe. Nezewe rehe we nereiko kwaw ipupe nehe. Erezutym putar uwà 'yw nehe. Neremono'og kwaw i'a kwer nehe. ³¹ Amo uzuka putar nereimaw tapi'ak wà nehe. Erexak putar wazuka mehe ne wà nehe. Nezewe rehe we nere'u kwaw

wano'o kwer nehe. Amo weraha putar nereimaw zumen newi a'e wà nehe. Erexak putar waneraha mehe ne wà nehe. Numuzewyr kwaw newe wà nehe. Neàmà-tyry'yamar weraha putar nereimaw àràpuhàràn hawitu ma'e wà nehe. Naheta kwaw nepytywà har wà nehe.

³² Penenataromo amo ywy rehe har ume'eg putar pena'yr wà nehe. Ume'eg putar penazyr wà nehe no. Weraha putar uma'ereko e ma'e romo wà nehe. Pemàno putar peneha imonokatu pà wanehe nehe. Napepuner kwaw ma'e iapo haw rehe wamuzewyr kar pà nehe.

³³ Amo ywy rehe har ur putar wà nehe, arozràn penemitygatu kwer penemipo'o katu kwer heraha pà wà nehe. Tuweharupi uzapo putar ikatu 'ym ma'e peme wà nehe. Tuweharupi uzeagaw putar ikatu 'ym ma'e iapo pà peme wà nehe no. ³⁴ Pene'o putar nehe, ta'e amo teko uzapo putar ikatu 'ym ma'e tetea'u peme a'e wà nehe xe. ³⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk putar penehe tezunaw imukatu pyr 'ym penetymà rehe har pupe nehe. Pepy wi te peàkàg rehe peperew ikatu pixik 'ym ma'e rà m upyk putar penetekwer nehe.

³⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peneraha putar amo ywy rehe a'e nehe, penuwihawete penemixak kwer rupi a'e nehe. Pe, peipy wà no, napekwaw kwaw a'e ywy. A'e ywy rehe peneko mehe pemuwete putar tupàn a'ua'u ywya iapo pyrer pe wà nehe. Pemuwete putar tupàn a'ua'u ita iapo pyrer pe wà nehe. ³⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peneraha putar amo ywy rehe nehe. A'e ywy rehe har ipytuhegatu putar peme uzeapo ma'e kwer henu mehe wà nehe. Uze'eg zemueteahy putar penehe wà nehe. Uze'eg urywahyahy putar penehe wà nehe no.

³⁸ Pezutym putar ma'eà'yz tetea'u nehe. Naheta tetea'u kwaw penemipo'o rà m peme nehe. Ta'e tukur umumaw putar paw rupi wà nehe xe. ³⁹ Pezapo putar uwà tyw

nehe. Pezekaiw putar hehe nehe. Nezewe rehe we napemono'og kwaw i'a nehe. Nape'u kwaw tykwer nehe. Ta'e ma'e u'u putar i'yw a'e wà nehe xe. ⁴⁰ Heta tetea'u putar zepe uri 'yw a'e ywy rehe nehe. Nezewe rehe we naheta kwaw ikawer nehe. A'e rupi napepuner kwaw hakookaw rehe pezehezehe nehe. Ta'e uri u'ar putar u'yw wi tyàro 'ym mehe we a'e nehe xe. ⁴¹ Pena'yr putar nehe. Penazyr putar nehe no. Nezewe rehe we amo ywy rehe har weraha putar wemipyhyk kwer romo wà nehe. ⁴² Tukur umumaw putar ywyrà paw wà nehe. Umumaw putar peywy rehe hezuz ma'e kwer paw wà nehe no.

⁴³ Amo ywy rehe arer peinuinuromo wiko ma'e upuner wiwi wera'u putar oho waiko pewi wà nehe. Tuweharupi pekàgaw uhem wiwi putar oho iko pewi nehe. ⁴⁴ Umur putar ma'e peme wà nehe, imekuzar kar pà peme wà nehe. Napemono kwaw ma'e wanupe nehe. Wiko putar teko upuner wera'u ma'e romo ywy rehe wà nehe. Peiko putar teko ikàg 'ym wera'u ma'e romo ywy rehe nehe no.

Upaw Moizez uze'egaw mokoz haw a'e kury

⁴⁵ Moizez uze'eg teko wanupe. — Agwer ze'egaiw paw u'ar putar penehe nehe. Tupàn pemumaw putar azeharomoete nehe. Ta'e napezekaiw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ize'eg awer rehe xe. Naperuzar kwaw ize'eg. Naperuzar kwaw hemiapo kar peme hemimur kwer. ⁴⁶ Tuweharupi nehe, aze amo ukwaw a'e iaiw haw penehe imur awer wà nehe, ukwaw putar Tupàn penehe izepyk awer wà nehe. Ukwaw putar pezuapyapyr wanehe izepyk awer wà nehe no. ⁴⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar ikatu ma'e paw rupi a'e nehe. Aze napezapo kwaw ma'e izupe nerurywete haw rupi nehe, aze napemume'u kwaw ikatu haw nehe, ⁴⁸ peiko putar peàmàtyry'ymar wanupe uma'ereko e ma'e romo

nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur kar putar a'e teko pekutyur a'e wà nehe. Pema'ereko putar wanupe pema'uhez pà peiwez pà nehe. Naheta kwaw kamir peme nehe. Naheta kwaw topoz peme nehe. Ma'e paw nuhyk kwaw peme nehe. Tupàn pemuahy kar putar nehe. Te pemumaw putar nehe.

⁴⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur kar putar amo teko pekutyur a'e wà nehe. Ur putar muite wi amo ywy wi wà nehe. Napekwaw kwaw waze'eg nehe. Peàmàtry'y'm putar wiràhu ài wà nehe. ⁵⁰ Teko ikatu 'y'm ma'e romo wanekon wà, purupe ma'erahy ipuraraw kar har romo wanekon wà no. Nuzeruze'eg kwaw tua'u ma'e wanehe wà, ni kwàkwàmo wanehe wà. ⁵¹ U'u putar peneimaw tapi'ak paw wà nehe. U'u putar penemi'u penemi-mono'og paw wà nehe no. Pemànò putar pema'uhez haw pupe nehe. Nuezar kwaw ma'e peme wà nehe: ni arozràn, ni win, ni uri kawer, ni tapi'aka'yr wà, ni àràpuhàràna'yr hawitu ma'e wà no. ⁵² Umàmàn putar tawhu peneko haw waiwyr wà nehe. Te weityk kar putar pàrirogawtàtà iaiha ma'e ikàg ma'e wà nehe, tawhu wanuwi wà nehe. Pezeruzar zepe a'e pàrirogawtàtà ma'e wanehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umur a'e ywy peme. Peàmàtry'y'mar umàmàn putar tawhu a'e ywy rehe har paw waiwyr wà nehe. ⁵³ Iaiw putar wamàmànaw nehe. Tawhu pupe har ima'uhez tuwe wà nehe. U'u putar wa'yr Tupàn hemimur kwer wà nehe. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iaiw putar waneko haw azeharomoete nehe. Naheta kwaw wanemi'u ràm wanupe nehe. Te awa ipuruzukaiw 'y'm wera'u ma'e a'e nehe, awa wànàm wamutar katu wera'u har a'e nehe, ima'uhez tetea'u putar a'e nehe. A'e rupi u'u putar wa'yr wà nehe. Iaiw putar nehe. Numuza'ak kwaw ho'o kwer nehe. Nomono kwaw ipehegwer uiwyr wanupe nehe. Nomono kwaw wemireko pe nehe. Nomono kwaw

amogwer wa'yr wanupe nehe. ⁵⁶⁻⁵⁷ Iaiw putar nehe. Te kuzà ipuruzukaiw 'ym wera'u ma'e a'e nehe, wànàm wamutar katu wera'u har a'e nehe, wàpuz wi uhem mehe upy rehe wata pixik 'ym ma'e, ima'uhez tetea'u putar a'e nehe. A'e rupi u'u putar umemyr uzexak kar romo ma'e kwer teko wanupe ikwaw kar 'ym pà a'e nehe. U'u putar ikyhawer nehe no. Iaiw putar nehe. Numuza'ak kwaw ho'o kwer nehe. Nomono kwaw ipehegwer umen wemiamutar pe nehe. Nomono kwaw amogwer umemyr wanupe nehe.

⁵⁸ Aze naperuzar kwaw Tupàn ze'eg ko pape rehe imuapyk pyrer paw nehe, aze napemuwete kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar her upuner ma'e purumukyze kar ma'e nehe, ⁵⁹ a'e mehe uzepyk putar penehe nehe. Uzepyk putar pezuapyapyr wanehe nehe no, ma'eahy wyzàizài imur kar pà penehe nehe, ma'eahy haw iaiw ma'e imur pà penehe nehe. Napekatu kwaw na'arewahy a'e ma'eahy haw wi nehe. ⁶⁰ Kwehe uzepyk Ezit ywy rehe har wanehe a'e ma'eahy haw pupe a'e. Uzepyk putar penehe nezewegatete nehe no. Teko na'ikatu kwaw a'e ma'eahy haw wi wà. Pemukyze kar a'e ma'eahy haw a'e. ⁶¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur putar amo ma'eahy haw penehe nehe no. Umur kar putar amo ma'eahy wyzàizài penehe nehe no. Namuapyk kwaw waner xe ko pape rehe ihe wà. Pemumaw putar wà nehe. ⁶² Peneta haw nuzawy kwaw zahytata waneta haw. Peneko haw pixika'i putar nehe. Ta'e naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiapo kar pe xe. ⁶³ Penehe uze'egatu imur haw ikatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. Pemueta tetea'u haw ikatu izupe. Nezewegatete penehe izepykaw ikatu putar izupe nehe no. Pemumaw paw ikatu putar izupe nehe no. Amo pezo'ok putar ko ywy wi wà nehe. Peixe putar a'e ywy

rehe ko 'ar rehe kury. Peiko putar izar romo nehe no.

⁶⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemuhàmuhàz putar ywy nànnàn nehe. Uzyppyrog putar pe pe nehe, te oho 'a pe pemuhàmuhàz pà nehe. A'e ywy rehe peneko mehe pemuwete putar tupàn a'ua'u wywra iapo pyrer pe wà nehe. Pemuwete putar tupàn a'ua'u ita iapo pyrer pe wà nehe. Ni pe ni peipy napekwaw kwaw a'e tupàn pe wà. ⁶⁵ Napeiko katu kwaw a'e ywy rehe nehe. Napeiko kwaw pekyze 'ym pà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemynehem putar ma'erahy pupe nehe. Napexak kwaw katu haw nehe. Pekyze putar tuweharupi nehe. ⁶⁶ Tuweharupi ma'e na'ikatuahy kwaw peme nehe. Pekyze haw wiko putar penehe we 'ar nànnàn nehe, 'aromo nehe, pyhaw nehe no. — Zamàno putar kury, peze putar pezeupe nehe. ⁶⁷ Pekyzeahy putar nehe. Pexak putar iaiw wera'u ma'e nehe. A'e rupi ku'em mehe peze'eg putar nezewe nehe. — Ikatu wera'u mo aze mo ipytunaw uhem a'e, peze putar nehe. — Aze mo zaneku'em zane ikatu wera'u mo zanewe, peze putar pyhaw nehe. ⁶⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemuzewyr kar putar Ezit ywy rehe kanuhu pupe a'e nehe. — Napezewyr pixik kwaw a'e pe nehe, i'i peme kwehe mehe a'e. Nezewe rehe we pemuzewyr kar putar a'e pe nehe. A'e pe pezeagaw pezeme'eg pà uma'ereko e ma'e romo peàmàtyry'yamar wanupe nehe. — Hemuigo kar pe uma'ereko e ma'e awa romo nehe, i'i putar awa wà nehe. — Hemuigo kar pe uma'ereko e ma'e kuzà romo nehe, i'i putar kuzà wà nehe. Peze'eg putar peàmàtyry'yamar Ezit ywy rehe har wanupe nehe. Nezewe rehe we ni amo na'ipurume'eg kar wer kwaw penehe wà nehe.

**NA'IRUZ HAW RUPI MOIZEZ UZE'EG TEKÓ
WANUPE**

29

29:1–30:20

Tupàn uzapokatu uze'egaw Izaew wanehe we a'e

¹ Moaw ywy rehe Izaew waneko mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe Moizez pe. — Ezapokatu heze'egaw Izaew wanehe we nehe, i'i izupe. Uzapokatu amo uze'egaw wanehe we Xinaz ywytyr rehe wiko mehe a'e no. Amume'u putar a'e ze'egaw xe ihe kury.

² — Pemono'og teko paw pe wà nehe, i'i Moizez tuwihaw wanupe. Na'e uze'eg wanupe. — Ezit ywy rehe peneko mehe pexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer tuwihawete pe arer, tuwihaw tuwihawete rehe we har wanupe arer, teko nànnàn arer. ³ Pexak hemiapo kwer ma'eahy wyzàizài no. Pexak hemiapo kwer ma'e temixak pixik 'ym no. Pexak hemiapo kwer purumupy-tuhegatu kar haw no. ⁴ Te ko 'ar rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuexak kar kwaw a'e ma'e paw peme. Nuenu kar kwaw a'e ma'e paw peme. Nukwaw katu kar kwaw a'e ma'e paw peme. ⁵ Umumaw 40 kwarahy peneraha pà ywyxiguhu rupi. A'e kwarahy rehe pema'e penemimunehew nupaw kwaw. Ni pexapat nupaw kwaw no. ⁶ Naheta kwaw typy'ak penemi'u ràm romo. Naheta kwaw kàwiràn xeruwes penemi'u ràm romo. Nezewe rehe we Tupàn umur ma'e penemimutar paw peme. Nezewe mehe pekaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar romo heko haw. ⁷ Xe Moaw ywy rehe zanehem mehe mokoz tuwihawete uhem zanekutyw wemiruze'eg zauxiapekwer wanupi wà, zaneàmàtyry'ym pà wà: Xeom Ezemon pe har wanuwihawete, Og Màmà pe har wanuwihawete. Xityk zane wà. ⁸ Xipyhyk waiwy. Ximuza'aza'ak na'iruz Izaew ta'yr wazuapyapyr wanupe imono pà: Humen wanupe, Kaz wanupe, Manaxe ipehewer wanupe. ⁹ A'e rupi,

peruzar ko ze'eg paw rupi nehe. Nezewe mehe penemiapo ràm paw ikatu putar nehe.

¹⁰ Peiko xe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo paw rupi: Izaew ta'yr wazuapyapyr wà, wanuwi-haw wà, wanàmuz wà, awakwer paw wà. ¹¹ Kwarearer wà, kuzàtàigwer wà, kuzàgwer wà, amo ywy rehe arer peinuromo wiko ma'e paw wà, te zepe'aw imonohokar wà, 'y herur har wà no. ¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapokatu putar uze'egaw penehe we nehe. Umume'u iapo àwàm a'e. Peiko xe heruzar àwàm imume'u pà nehe. Uzapokatu putar a'e uze'eg penehe we kutàri a'e kury. ¹³ Nezewe mehe peiko putar hemiaiuhu hemixamixak kwer romo nehe. Wiko putar pezar romo nehe. Ta'e umume'u nezewe haw zaneipy wanupe xe: Àmàrààw pe, Izak pe, Zako pe. ¹⁴ Pezemono'og xe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henataromo kutàri. Tupàn uzapokatu putar uze'egaw penehe we kutàri a'e nehe. ¹⁵ Uzapokatu putar uze'egaw pezuapyapyr uzexak kar ma'e ràm nànnàn nehe no.

¹⁶ Pema'enukwaw zanereko awer Ezit ywy rehe arer rehe. Pema'enukwaw ywy zaneremiahaw kwer wanehe no. ¹⁷ Pexak tupàn a'ua'u purumuhuhuk kar ma'e a'e ywy rehe har wanemimuwete pe wà no: ywyrà iapo pyrer wà, ita iapo pyrer wà, parat iapo pyrer wà, or iapo pyrer wà no. ¹⁸ Pe nehe, awa, kuzà, uzeànànnàm ma'e wà, Izaew ta'yr izuapyapyr wà. Tuwe ni amo nuityk kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar tupàn a'ua'u a'e ywy rehe har wazar wamuwete pà wà nehe. Nezewe penemiapo nuzawy kwaw ma'eà'yz. Hezuz a'e. I'a no. I'a kwer iro. Upuruzuka no. ¹⁹ Tuwe amo nuenu kwaw ko temimume'uahy nehe, tuwe nuze'eg kwaw nezewe uzeupe nehe. — Oho katu ma'e paw rupi a'e. Aze aikuwe hekatu 'ymaw rehe nehe, ni amo ikatu 'ym ma'e nuzeapo

kwaw ihewe nehe, tuwe ni'i kwaw uzeupe nehe. Nezewe haw pemumaw mo, ikatu ma'e mo wà, ikatu 'ym ma'e mo wà no. ²⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e numunàn kwaw agwer ikatu 'ym ma'e iapo arer wi nehe. Uzakook putar wekwahy haw hehe nehe. Wikwahy putar izupe nehe. Uzepyk putar hehe uze'egaiw ko pape rehe imuapyk pyrer nànnàn nehe. Ni amo na'ima'enukwaw kwaw hehe wà nehe. ²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umunyryk putar Izaew ta'yr wazuapyapyr wanuwi nehe. Uzepyk putar hehe uze'egaiw pupe nehe. Amuapyk a'e ize'egaiw paw ko pape Tupàn ze'eg hereko har rehe ihe. ²² Amo 'ar mehe nehe, pezuapyapyr wà nehe, amo ywy muitea'u har wi ur ma'e kwer wà nehe, wexak putar iaiw haw peme uzeapo ma'e kwer wà nehe. Wexak putar ma'eahy haw penehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimur kwer wà nehe no. ²³ Peywy uzeapo putar ywyxiguhu romo nehe. Ywyzu ukaz ma'e upyk putar nehe. Xa upyk putar nehe no. Naheta kwaw ma'etymaw nehe. Napemono'og kwaw arozràn nehe. Ni amo ka'akyr nahezuz kwaw a'e pe nehe. A'e ywy nuzawy kwaw tawhu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimumaw kwer nehe. Wikwahy wanupe a'e, a'e rupi umumaw wà. Na'aw waner xe wà: Xotom, Komor, Anima, Zemoim. ²⁴ Amo 'ar mehe teko upuranu putar wà nehe. — Mâràzàwe tuwe Tupàn uzapo nezewe haw ko ywy rehe a'e, i'i putar izupe wà nehe. — Mâràzàwe tuwe wikwahy nezewe. Mâràzàwe tuwe uhua'u ikwahy haw nezewe, i'i putar wà nehe. ²⁵ Amo uwazar putar waze'eg wanupe nehe. — Tupàn uzapo nezewe haw a'e, ta'e 'aw teko uzuhaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e waipy wazar ize'eg awer a'e wà xe. Uzapokatu a'e uze'eg a'e, Ezit ywy wi wamuhem kar mehe a'e. ²⁶ Uzeamumew upenàràg rehe amo tupàn wanenataromo wamuwete pà wà. A'e tupàn nuzamutar kwaw Izaew wà. — Pemuwete

'aw tupàn pe wà nehe, ni'i pixik kwaw Tupànete Izaew wanupe. ²⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy 'aw teko wanupe. A'e rupi uzepyk waiwy rehe. Umur uze'egaiw ko pape rehe imuapyk pyrer paw wanehe a'e. ²⁸ Wikwahy a'e. Wikwahy tuwe wanupe a'e. A'e rupi ozo'ok Izaew ywy waneko haw wi wà. Weityk amo ywy rehe wà. Wiko a'e ywy rehe wà kury, i'i putar nehe.

²⁹ Heta ma'e zaneremigwaw 'ym. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wiko a'e ma'e izar romo a'e. Ukwaw kar amo ma'e zanewe. Ukwaw kar uze'eg zanewe. Xiruzar a'e ze'eg tuweharupi nehe. Tuwe zanezuapyapyr weruzar a'e ze'eg tuweharupi wà nehe no. Uzapo a'e ma'e uze'eg paw heruzar kar pà zanewe.

30

Tupàn ize'egatu teko wanehe har

¹ Uze'eg Moizez teko wanupe. — Amume'u Tupàn ize'egatu kwez peme. Amume'u Tupàn ize'egaiw kwez peme no. Tupàn umume'u imur àwàm peme a'e. Ze'egaiw penehe imu'ar mehe nehe, ywy nànnàn pehàpehàz re nehe, pema'enukwaw putar a'e ze'egatu rehe nehe, a'e ze'egaiw rehe nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemomor putar ywy nànnàn a'e nehe. ² Nezewe rehe we pezuapyapyr wà nehe no, aze pezewyr Tupàn pe penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi nehe, aze peruzar hemiapo kar kutàri peme heremimono pepy'a nànnàn penekwe nànnàn nehe, ³ a'e mehe Tupàn Zanezar pepuhareko putar a'e nehe. Pemuhàmuhàz ywy nànnàn a'e. Pemono'og wi putar a'e ywy wi nehe, peywy pe penerur pà nehe no. ⁴ Aze pemuhàmuhàz ywy multe wera'u ma'e nànnàn nehe, nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pemono'og putar pemuzewyr kar pà nehe. ⁵ Penerur putar ywy peipy waiwy rehe nehe. Peiko putar izar

romo nehe. Tupàn omono uze'egatu peipy wanehe. Omono wera'u putar uze'egatu penehe a'e 'ar mehe nehe. ⁶Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uma'ereko putar pepy'a pupe nehe. A'e mehe pepureruzar wer putar hehe nehe. Nezewe mehe pezamutar katu putar pepy'a nà'nàn penekwe nà'nàn nehe. Nezewe mehe peiko wiwi putar a'e ywy rehe nehe. ⁷Peàmàtyry'yamar na'iakatuwawahy kwaw penehe wà. Ur ma'erahy ipuraraw kar pà peme tuweharupi wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk putar a'e teko nà'nàn a'e uze'egaiw pupe nehe. ⁸Peruzar wi putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nehe. Pezapo putar hemiapo kar peme heremimono paw nehe no. ⁹A'e mehe Tupàn umur putar uze'egatu penemiapo nà'nàn nehe. Umuzàg kar putar pena'yr tetea'u peme wà nehe. Heta putar ma'ea'yr tetea'u peme wà nehe. Heta putar temi'u penemipo'o tetea'u peme nehe no. Tupàn umuigo kar peipy hemetarer katu ma'e romo wà. Pemuigo kar putar hemetarer katu ma'e romo nehe no. Hurywete putar nezewe mehe nehe. ¹⁰Uzapo putar nezewe haw nehe, aze peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar nehe, aze peruzar ize'eg paw nehe, aze pezapo hemiapo kar paw nehe no. Amuapyk a'e ize'eg ko pape rehe. — Tupàn ze'eg, za'e izupe. Aze pezewyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe pepy'a nà'nàn penekwe nà'nàn nehe, umur putar uze'egatu penehe nehe.

¹¹Nazawaiw kwaw hemiapo kar kutàri peme heremimono ikwaw paw. Nazawaiw kwaw iapo haw no.

¹²Nupyta kwaw ywate ywak rehe. — Mo uzeupir putar ywak rehe Tupàn hemiapo kar herur pà zanewe nehe, napeze kwaw. — Xo nezewe mehe zo xinu putar nehe. Xo nezewe mehe zo xiruzar putar nehe, napeze kwaw.

¹³Napeiko kwaw yryhu ikupe kutyr. — Mo wahaw putar yryhu Tupàn hemiapo kar herur pà zanewe nehe, napeze

kwaw. — Xo nezewe mehe zo xinu putar nehe. Xo nezewe mehe zo xiruzar putar nehe, napeze kwaw. ¹⁴Nan. Hemiapo kar xe pepyr tuz a'e. Pemonokatu pepy'a pe nehe. Pepuner imume'u wi haw no. A'e rupi peruzar nehe.

¹⁵ Kutàri azapo kar penemimutar teko peme ihe. Pepuner ikatu ma'e iapo haw rehe nehe, aze ru'u ikatu 'ygywer iapo haw rehe nehe. Pepuner peneko àwàm ipyhykaw rehe nehe, aze ru'u pemàno àwàm ipyhykaw rehe nehe. ¹⁶Aze peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiapo kar kutàri peme heremimono nehe, aze pezamutar katu nehe, aze peata pe hemixak kar rupi nehe, aze peruzar ize'eg paw nehe, aze pezapo hemiapo kar paw nehe, pemumaw putar kwarahy tetea'u peneko pà ywy penemipyhyk ràm rehe nehe. Peiko putar izar romo nehe. Tupàn umur putar uze'egatu penehe nehe. Umur putar pezuapyapyr tetea'u peme a'e wà nehe no. ¹⁷⁻¹⁸Nezewe rehe we amume'u ko ma'e peme kutàri ihe kury. Aze peityk Tupàn nehe, aze napepureruzar wer kwaw hehe nehe, aze pemuwete amo tupàn pe wà nehe, aze pema'ereko wanupe nehe, a'e mehe Tupàn pemumaw putar a'e nehe. Napemumaw kwaw kwarahy tetea'u ywy penemipyhyk ràm Zotàw yrykawhu ikupe kuty har rehe nehe. ¹⁹Kutàri ainoz ywak rehe neremiapo ràm hexak àràno romo kury. Aeno z ywy penemiapo ràm hexak àràno romo no. Kutàri azapo kar penemimutar teko peme ihe. Pepuner peneko àwàm ipyhykaw rehe nehe, aze ru'u pemàno àwàm ipyhykaw rehe nehe. Pepuner ze'egatu ipyhykaw rehe nehe. Aze ru'u pepuner ze'egaiw ipyhykaw rehe nehe. Pepyhyk penekuwe àwàm nehe. Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr a'e wà nehe no, pemumaw putar kwarahy tetea'u penekuwe pà nehe. ²⁰Pezamutar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar

nehe. Peruzar hemiapo kar nehe. Petyryk zo izuwi nehe. Nezewe mehe pemumaw putar kwarahy tetea'u a'e ywy rehe peneko pà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ywy zaneipy wanupe a'e: Àmàrààw pe, Izak pe, Zako pe.

31

Zuzue upyta Moizez hekuzaromo

¹ Uze'eg wiwi Moizez teko wanupe.

² — Areko 120 kwarahy ihe. Napuner kwaw hema'ereko haw iapo katu haw rehe ihe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u nezewe haw ihewe a'e. — Nereahaw kwaw Zotàw yrykawhu nehe, i'i ihewe. ³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar oho putar penenataromo nehe. Umumaw putar teko penemiàwàxi a'e wà nehe. Pepyhyk putar ywy nehe. Peiko putar izar romo nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar Zuzue penuwihaw romo a'e. ⁴ Tupàn umumaw Amohe wanuwihawete Xeom a'e. Umumaw Amohe wanuwihawete Og a'e no. Umumaw waiwy no. Umumaw putar teko peywy rehe har nezewegatete a'e wà nehe no. ⁵ Tupàn umur putar a'e teko pepo pe wà nehe. Amume'u wanupe penemiapo ràw peme ihe. Pezapo a'e ma'e heze'eg rupi katete nehe. ⁶ Pepytuhegatu zo wanexak mehe nehe. Pekyllze zo wanuwi nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar oho putar penupi a'e nehe xe. Nupuir kwaw pewi nehe. Napeneityk kwaw nehe no.

⁷ Na'e Moizez wenz Zuzue imuwà kury. Uze'eg izupe teko wanenataromo. — Nekkàg nehe. Ekyze zo nehe. Ta'e ereiko putar 'aw teko wanuwihaw romo nehe xe. Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ywy zaneipy wanupe. Pepyhyk putar nehe kury, teko hehe har waneityk pà nehe kury. Zuzue wiko putar penuwihaw

romo ipyhyk mehe a'e nehe. ⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e oho putar penenataromo a'e nehe. A'e ae wiko putar penehe we nehe. Nupuir kwaw pewi nehe. Napeneityk kwaw nehe. Pepyтуhegatu zo nehe. Pekyze zo nehe.

— *Pemugeta ko ze'eg nehe, i'i Moizez*

⁹ Moizez umuapyk ko ze'eg pape rehe a'e xaxeto Erewi izuapyapyr wanupe imono pà. A'e xaxeto wiko Tupàn Ze'eg Hyru heraha har romo wà. Omono a'e ze'eg amogwer tuwihaw wanupe no. ¹⁰ Moizez uzapo kar ko ma'e wanupe. — 7 haw kwarahy nànnàn, penewer haw imunànwaw rehe pemugeta ko ze'eg mynykawhu tàpuzràn her ma'e i'ar nànnàn nehe. ¹¹ Tuwe Izaew paw wiko a'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu pà tawhu hemixak kwer pupe wà nehe. A'e pe teko wanenataromo pemugeta ko Tupàn ze'eg penahy haw rupi nehe. ¹² Pemono'og teko paw rupi nehe: awa wà, kuzà wà, kwarearer wà, kuzàtàigwer wà, amo ywy rehe arer tawhu peneko haw pe wiko ma'e wà. Nezewe mehe wenu putar Tupàn ze'eg imugeta mehe wà nehe. A'e rupi uzemu'e putar hehe wà nehe. Ukyze putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi wà nehe no. Weruzar putar ize'eg paw rupi wà nehe no. ¹³ Nezewe mehe pezuapyapyr Tupàn ze'eg ikwaw par 'ym wenu putar imugeta mehe wà nehe no. Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi ukyze haw wà nehe. Zotàw yrykawhu ikupe kutyr ywy Izaew wemipyhyk ràmm rehe waneko mehe kwarahy nànnàn ukwaw putar izuwi ukyze haw wà nehe.

Tupàn ze'eg Moizez pe har Zuzue pe har iahykaw rehe har

¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe. — Nemàno haw 'ar uhem wà iko. Enoz Zuzue imuwà kury. Eho hupi tàpuzràn Tupàn pe imonokatu pyrer pe nehe. A'e pe amume'u putar heremiapo kar Zuzue pe

nehe, i'i izupe. Na'e Moizez oho a'e pe Zuzue rupi kury. ¹⁵ A'e pe tàpuzràn Tupàn pe imonokatu pyrer pupe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzexak kar ywàkun upu'àm ma'e pupe. Upytu'u tàpuzràn pupe teixe haw huwake. ¹⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe. — Eremàno putar na'arewahy nehe kury. A'e re 'aw teko upytu'u putar herehe uzeruzar ire wà nehe. Wixe putar a'e ywy rehe wà nehe. Umuwete putar tupàn a'e ywy rehe har wà nehe no. Upuir putar ihewi wà nehe. Nezewe mehe uzuhaw putar ze'egaw herehe we wemiapo katu kwer wà nehe. ¹⁷ A'e ma'e iapo mehe aikwahy putar wanupe nehe. Apuir putar wanuwi nehe. Napytywà kwaw ihe wà nehe, a'e rupi amo umumaw putar Izaew a'e wà nehe. Iaiw haw tetea'u ur putar wanehe nehe. Zawaiw katu haw tetea'u ur putar wanehe nehe no. A'e rupi uze'eg putar nezewe wà nehe. — Ko ma'erahy xipuraraw zaiko zane, ta'e Tupàn Zanezar nuiko kwaw zaneinuinuromo a'e xe, i'i putar wà nehe. ¹⁸ A'e 'ar mehe aityk putar azeharomoete ihe wà nehe. Ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u a'e wà xe. Umuwete amo tupàn a'e wà.

¹⁹ Emuapyk ko zegar haw pape rehe nehe kury. Emu'e Izaew hehe ne wà nehe. — Pezegar pape rehe peme'e 'ym pà nehe. Xo a'e re zo pepytu'u hehe pezemu'e re nehe, ere wanupe nehe. Ta'e ko zegar haw umume'u putar wanemiapo ikatu 'ym ma'e wanupe a'e nehe xe. ²⁰ Araha putar heremiaihu a'e ywy rehe ihe wà nehe. Ikatu a'e. Umuezuz katu ma'e no. Amume'u a'e ywy waipy wanupe. Uhyk putar ma'e paw a'e pe wanupe nehe, a'e wanupe. Wiko putar hemetarer katu ma'e romo a'e pe wà nehe, a'e wanupe. A'e mehe hereityk putar wà nehe, amo tupàn wamuwete pà wà nehe. Nezewe mehe uzuhaw putar ze'egaw wanehe we heremiapo katu kwer wà nehe. ²¹ A'e rupi azepyk putar wanehe nehe, iaiw haw wamono

pà wanehe nehe, zawaiw haw wamono pà wanehe nehe. Ko zegar haw umume'u putar wanemiapo ikatu 'ym ma'e nehe. Ta'e wazuapyapyr umuzàg wiwi putar oho waiko wà nehe xe. Akwaw katu 'aw teko wama'enukwaw paw ihe. Naraha kwaw ywy heremimume'u kwer rehe ihe wà rihi. Akwaw kateteahy a'e pe har wanemiapo ràm ihe.

²² A'e 'ar mehe we Moizez umuapyk a'e zegar haw pape rehe a'e. Umu'e teko Izaew izuapyapyr hehe wà no.

²³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zuzue Nun ta'yr pe. — Nekàg nehe. Ekyze zo nehe. Ereiko putar teko wanuwihaw romo ywy wanupe heremimume'u kwer ipyhyk mehe nehe. Aiko putar nerehe we ihe nehe.

Moizez umuapyk Tupàn ze'eg pape rehe a'e kury

²⁴ Moizez umuapyk Tupàn ze'eg paw pape rehe a'e.

²⁵ A'e re omono a'e pape Erewi izuapyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ze'eg Hyru heraha har wanupe. Uze'eg Moizez wanupe.

²⁶ Pemono ko pape Tupàn ze'eg hereko har Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg hyru izywyr nehe. Up- yta putar a'e pe teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u har romo nehe. ²⁷ Akwaw 'aw teko waneko haw ihe. Heàmàtyry'y-mar romo wanekon wà. Nuweruzar katu kwaw heze'eg wà. Uzàmàtyry'ym Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herekuwe mehe a'e wà. Uzàmàtyry'ym wera'u putar Tupàn hemàno re wà nehe no. ²⁸ Pemono'og Izaew ta'yr wazuapyapyr wanuwihaw paw xe herenataromo pe wà nehe. Pemono'og amogwer tuwihaw pe wà nehe no. Nezewe mehe apuner ko ma'e paw imume'u haw rehe wanupe nehe. Aenoz putar ywak ywy rehe we wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hexak àràm romo ihe wà nehe. ²⁹ Akwaw ko ma'e ihe. Hemàno re teko uzemono putar ikatu 'ymaw pe wà nehe. Nuweruzar kwaw heremiapo kar wà nehe. A'e mehe uhem putar wanehe zepykaw 'ar

nehe. Ta'e wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e umuikwahy kar putar Tupàn a'e nehe xe. Wikwahy putar wanupe nehe.

Moizez uzegar a'e kury

³⁰ Na'e teko Izaew izuapyapyr paw wanenataromo Moizez umume'u ko zegar haw wahyhaw rupi kury. Uzypyrog imuzàg pà te iahtkaw rehe.

32

¹ Penukatu nehe, ywak ywy.

Pezekaiw heze'eg rehe nehe.

² Tuwe hepurumu'e haw nuzawy kwaw àmàn nehe.

Àmàn ywy rehe ukyr katu ma'e nehe.

Tuwe heze'eg nuzawy kwaw zuwiri hezuz ma'e rehe uhàz ma'e nehe.

³ Amume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e her ikatu haw nehe.

Pemume'u Tupàn Zanezar uhua'u haw nehe.

⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko zanepyro har romo. Ikatuahy a'e. Hemiapo ikatuahy no.

Nuityk kwaw umyrypar wà. Hemiapo ikatu a'e.

Umuàgy'ygatu ikatu 'ymaw. Na'imunar kwaw imuàgà'ym mehe.

⁵ Nezewe rehe we hemiaiuhu uzemono ikatu 'ymaw pe wà. A'e rupi, — Tupàn ta'yr wà, ni'i kwaw teko a'e teko wanupe wà.

Teko ikatu 'ym ma'e iapo har romo wanekon wà. Na'ikatu kwaw wà.

⁶ Teko ma'e kwaw katu 'ymar romo wanekon wà.

Nukwaw kwaw ma'e wà.

Nezewe a'e teko wereko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e wà. Wiko wanu romo a'e.
Tupàn umugakwaw katu a'e teko a'e wà.
A'e peapo teko tetea'u romo a'e. Pemugakwaw a'e no.

⁷ Pema'enukwaw uzeapo ma'e kwer rehe nehe.
Pema'enukwaw kwehe arer rehe nehe.
— Ma'e uzeapo kwehe mehe, peze penu wanupe nehe.
— Pemume'u uzeapo ma'e kwer kwehe arer nehe,
peze tua'uhez ma'e wanupe nehe.

⁸ Tupàn ywate wera'u ma'e umuhàmuhàz teko paw a'e wà.
Omono ywy wanupe pitàitàigatu no.
Umuapyk ma'e ywyzaw nànnàn.
Omono amo tupàn wanupe wazar romo pitàitàigatu wà no.

⁹ Wexaexak Izaew wemiaiuhu romo wà.
Zako izuapyapyr wiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiruze'eg romo wà.

¹⁰ Tupàn wexak a'e teko ywyxiguhu rehe. Ukàzym a'e pe wà.
Miar ipuruzukaiwahy ma'e wiko a'e ywyxiguhu rehe wà.
Tupàn uhem wanuwake.

Uzekaiw wanehe wazyra'i wemiamutar katu wera'u zàwe.
¹¹ Wiràhu umu'e umemyr wawewe haw rehe a'e wà.
Upupirar upepo umemyr wapyhyk pà wa'ar mehe.
Nezewegatete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzekaiw wemiaiuhu wanehe.

¹² A'e zutyka'i wexak kar wape ràm wanupe.
Ni amo tupàn nupytywà kwaw wà.

¹³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyhyk kar ywytyruhu wemiaiuhu wanupe.
U'u ma'e ko pe har wà. Umur hàir itahu wamyteromo waneko mehe.

Umu'a kar uri 'yw ywy ita tetea'u hereko har rehe.

¹⁴ Omono tapi'ak kamykwer wanupe wanemi'u romo.

Omono àràpuhàrànete kamykwer wanupe no.

Omono ho'o kwer ikatu wera'u ma'e wanupe:

àràpuhàràna'yr hawitu ma'e awa ho'o kwer,

àràpuhàràn hawitu ma'e awa ho'o kwer, àràpuhàrànete
awa ho'o kwer.

Omono aroزرàn ikatu wera'u ma'e wanupe.

Omono win ikatu wera'u ma'e wanupe no.

¹⁵ Teko Tupàn hemixak kwer wiko hemetarer katu ma'e
romo wà.

Nezewe rehe we uzàmàtyry'ym Tupàn wà.

Hemetarer katu wà. Waneko haw ikatu. Hurywete wà no.

Nezewe rehe we weityk wapo arer Tupàn wà.

Upuir uzehe uzekaiw ma'e omonokatu har wi wà.

Weityk upyro har wà.

¹⁶ Umuwete tupàn a'ua'u wà. A'e rupi umuikwahy kar
Tupàn wà.

Umuwete katu tupàn a'ua'u purumuhuhuk ma'e wà.

A'e rupi wikwahy wanupe.

¹⁷ Uzuka ma'ea'yr tekwe ikatu 'ym ma'e wanupe wà.

Uzuka ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo wà.

Numuwete pixik kwaw a'e tupàn a'e 'ym mehe wà.

Ipyahu a'e tupàn Izaew wanupe wà.

Waipy nukwaw kwaw wà.

¹⁸ Heharaz omonokatu har wi wà.

Weityk u wà. Upuir wapo arer wi wà.

¹⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak a'e ma'e iapo
mehe wà.

Wikwahy wanupe.

A'e rupi weityk wa'yr wà. Weityk wazyr wà no.

²⁰ — Aityk kwez ihe wà. Aexak putar wanupe uzeapo ma'e ràm nehe kury.

Ta'e wiko teko hereruzar 'ymar romo wà xe.

Wiko hera'yr heze'eg heruzar 'ymar romo wà, i'i wanupe.

²¹ Umuwete tupàn a'ua'u wanagapaw hemuikwahy kar pà wà.

Herewyrowyroahy wazar tupàn a'ua'u wanehe ihe.

Amono kar putar teko ma'e kwaw par 'ym wanupe ihe wà nehe.

A'e teko umuikwahy kar putar Izaew a'e wà nehe.

Hewyrowyroahy putar amo teko ikàg 'ym ma'e wanehe wà nehe.

²² Hekwahy haw ukaz putar tata zàwe nehe.

Umumaw putar ywy rehe har paw rupi nehe.

Te umàno ma'e kwer wapyta haw wapy putar nehe.

Wapy putar ywytyruhu iwy pe har nehe.

²³ Amu'ar kar putar iaiw haw wanehe imupytu'u kar 'ym pà nehe.

Akutuk putar ma'erahy tetea'u pupe ihe wà nehe.

²⁴ Ma'uhez haw uzuka putar a'e wà nehe.

Taku haw umumaw putar wà nehe.

Ma'eahy haw umumaw putar wà nehe.

Ni amo numukatu kwaw a'e ma'eahy haw wi wà nehe.

Amono kar putar miar hehaite ma'e wakutyr ihe wà nehe.

Uzàmàtyry'ym putar oho wà nehe.

Amono kar putar mozaiw wakutyr ihe wà nehe no. Uxi'u putar wà nehe.

²⁵ Katu pe wàpuz wi umàno putar oho zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe.

Umàno putar wàpuz me ukyze haw wi wà nehe.

Zauxiapekwer uzuka putar kwàkwàmo wà.

Uzuka putar kuzàwaza wà nehe no.

Uzuka putar kwarearer wà nehe no.

Uzuka putar kuzàtàigwer wà nehe no.

Uzuka putar tua'uhez kwer wà nehe no. Uzuka putar
ihya'uhez kwer wà nehe no.

²⁶ Apuner mo ywy nànnàn wamuhàmuhàz haw rehe ihe.

Nezewe mehe teko paw heharaz mo wanuwi wà.

²⁷ Aze mo azapo nezewe haw, waàmàtyry'yamar uze'eg
urywahyaly mo wanehe wà.

Naputar kwaw nezewe haw ihe.

Hemu'em mo uzeupeupe wanehe wà no.

— Uruityk Tupàn hemiai hu ure wà, i'i mua'u mo wà.

Naputar kwaw nezewe haw ihe.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e numumaw kwaw a'e wà,
i'i mua'u mo wà.

Naputar kwaw nezewe haw ihe.

²⁸ Izaew wiko teko ma'e kwaw par 'ym romo wà.

Nukwaw pixik kwaw ma'e wà.

²⁹ Aze mo wiko ma'e kwaw par romo wà,

— Tupàn zanereityk zaneremiapo kwer rehe a'e, i'i
mo wà.

— Uzepyk zanerehe zaneremiapo kwer ikatu 'ygwer ma'e
hekuzaromo a'e, i'i mo wà.

³⁰ Màràzàwe tuwe miw uzàn oho pitài wàmàtyry'yamar wi
wà.

Mokoz umuzàn kar 10.000 wà.

Uzàn wanuwi wà, ta'e wanehe uzekaiw ma'e weityk a'e wà
xe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ume'eg wemiai hu waàmà-
tyry'yamar wanupe wà.

³¹ Zaneàmàtyry'yamar wazar tupàn wà,

na'ikàg kwaw Tupàn Zanezar zàwe wà.

Te zaneàmàtyry'yamar umume'u ikàg wera'u haw wà.

³² Iaiw Xotom tawhu pe har wazàwe wà, Komor tawhu pe har wazàwe wà.

Nuzawy kwaw uwà 'yw i'a ma'e wà. I'a kwer na'ikatu kwaw.

Iro. Upuruzuka no.

³³ Nuzawy kwaw win mozaiw ipuruzuka haw iapo pyrer wà.

Wenuhem puruzuka haw mozaiw wanuwi win romo iapo pà wà.

³⁴ Tupàn ima'enukwaw ma'e wàmàtyry'ymar wanemiapo kwer rehe a'e.

Wàro 'ar ikatu ma'e iko. A'e 'ar mehe uzepyk putar wanehe nehe.

³⁵ Tupàn uzepyk putar nehe. Umekuzar putar nehe.

Ur putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe iàmàtyry'ymar u'ar putar wà nehe.

Iaiw haw wanehe i'ar haw 'ar uhem iko na'arewahy a'e.

³⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuhareko putar wemi-aihu wà nehe,

Wakàg 'ymaw hexak mehe wà nehe.

Upyro putar izupe uma'ereko ma'e wà nehe.

Paw rupi weityk a'e 'ym mehe wà.

³⁷ Na'e upuranu putar wemiaihu wanehe nehe.

— Ma'e pe tupàn a'ua'u pezar wanekon wà kury, i'i putar wanupe nehe.

Pezeruzar amo penehe uzekaiw ma'e rehe. Ma'e pe hekon kury.

³⁸ Pezuka ma'ea'yr henataromo pe wà.

Pemono ma'ea'yr wanupe pe wà. Pemono win wanupe.

Tuwe pepytywà ko 'ar rehe a'e wà nehe kury.

Tuwe ur pepyro pà wà nehe no.

³⁹ Pe paw rupi nehe, pekwaw ko ma'e nehe. Xo ihe zo aiko
Tupàn romo ihe.

Naheta kwaw amo tupàn wà.

Apuruzuka ihe. Apurumuigo kar ihe no.

Apurukutuk no. Apurumukatu no.

Aze hepurapo wer amo ma'e rehe nehe,

ni amo nupuner kwaw hemupytu'u kar haw rehe
iapo re wà nehe.

⁴⁰ Aupir hepo ywak kutyry kury.

Amume'uahy ko ma'e hereko haw rehe ihe kury.

Azapo putar ko ma'e ihe nehe.

⁴¹ Amuaima katu putar hetakihe puku heny katu ma'e ihe
nehe.

Azypyrog putar ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe hezepyk
pà nehe.

Azepyk putar heàmàtyry'yymar wanehe nehe.

Azepyk putar herehe iakatuwawahy 'ym ma'e wanehe
nehe no.

⁴² Teko wanuwykwer umupinipinim putar heru'yw nehe.

Hetakihe puku uzuka putar heàmàtyry'yymar a'e wà nehe.

Ni pitài heàmàtyry'yymar nuhem kwaw umàno haw wi wà
nehe.

Te heremipyhyk kwer azuka putar ihe wà nehe,

i'i Tupàn.

⁴³ Tuwe teko paw umume'u Tupàn hemiaiuhu wakatu haw
wà nehe.

Tupàn uzepyk putar wemiruze'eg wazuka arer wanehe
nehe.

Uzepyk putar wàmàtyry'yymar wanehe nehe.

Umunàn putar wemiaiuhu wanemiapo kwer ikatu 'ym
ma'e nehe.

⁴⁴ Moizez a'e, Zuzue Nu ta'yr a'e no, umuzàg a'e zegar haw paw teko wanenataromo a'e wà.

Upaw etea'i Moizez ze'eg awer kury

⁴⁵ Moizez umumaw Tupàn ze'eg nànnàn teko wamu'e haw. ⁴⁶ Na'e uze'eg wanupe. — Pema'enukwaw katu ma'e nànnàn pemu'e awer rehe nehe. — Peruzar Tupàn ze'eg pape rehe imuapyk pyrer paw rupi nehe, peze pena'yr wanupe nehe. ⁴⁷ — Na'ikatu kwaw, peze zo a'e ze'eg pe nehe. Nan. A'e ze'eg pemuigo kar a'e. Aze peruzar a'e ze'eg nehe, pemumaw putar kwarahy tetea'u ywy na'arewahy penemipyhyk ràm Zotàw yrykawhu ikupe kutyr har rehe peneko pà nehe. ⁴⁸ A'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe.

⁴⁹ — Eho ywytyruhu heta haw Amari her ma'e ko Moaw ywy rehe har pe nehe. Ezeupir Nemo ywytyr Zeriko tawhu henataromo har rehe nehe. Ywytyr apyr nereko mehe erexak putar Kànàà ywy nehe. Amono putar a'e ywy teko Izaew izuapyapyr wanupe nehe. ⁵⁰ Neryky'yr Àràw umàno Or ywytyr rehe a'e. Nezewegatete eremàno putar Nemo ywytyr rehe ne nehe no. ⁵¹ Naperuzar katu kwaw heze'eg teko Izaew wanenataromo. Merima 'yzygwar huwake peneko mehe napeiko kwaw multe Kanez tawhu wi. Peiko Zim wyxygihu rehe a'e 'ar mehe. A'e pe a'e 'ar mehe nahemuwete kwaw pe pe. ⁵² A'e rupi xo multe wi erexak putar ywy Izaew wanupe heremimono ràm nehe. Nereixe kwaw ipupe nehe. Nereata kwaw hehe nehe.

33

Moizez omono uze'egatu Izaew ta'yr wazuapyapyr nà-nà-gatu a'e kury

¹ Umàno 'ym mehe we Moizez Tupàn hemiruze'eg omono ko ze'egatu teko Izaew wanehe. ² Nezewe i'i a'e.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur Xinaz ywytyr wi a'e.

Uzexak kar kwarahy ài Enom wa'aromo.

Pàrà ywytyr wi uhyape katu wemiaihu wanehe.

Heko haw pe har tetea'u ur hupi wà. Heta tata iawyze har rehe.

³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzamutar katu wemiaihu wà.

Uzekaiw katu wemiruze'eg wanehe.

Wapyk henataromo ize'eg rehe uzemu'e pà wà.

⁴ Moizez omono Tupàn ze'eg wanupe.

Ize'eg nuzawy kwaw temetarer tetea'u teko Izaew wanupe.

Naheta kwaw amo hekuzar wera'u ma'e wanupe.

⁵ Izaew ta'yr wazuapyapyr teko hexaexak pyrer uwihaw wanehe we wazemono'og mehe,

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko wanuwihawete romo.

⁶ Moizez uze'eg nezewe Humen izuapyapyr wanehe a'e.

Tuwe Humen wikuwe tuweharupi wà nehe.

Tuwe numàno pixik kwaw wà nehe.

Tuwe heta tetea'u tuweharupi wà nehe.

⁷ Umume'u ko ma'e Zuta izuapyapyr wanehe.

O Tupàn, einu Zuta nowe waze'eg mehe ne wà nehe.

Emono'og a'e teko amogwer neremiaihu wanehe we ne wà nehe.

Ezàmàtyry'ym waàmàtyry'y-mar ne wà nehe.

Epytywà waàmàtyry'y-mar waneityk mehe ne wà nehe.

⁸ Umume'u ko ma'e Erewi izuapyapyr wanehe.

O Tupàn, eremono Tumi Uri rehe we
Neremiruze'eg neremixamixak kwer wanupe.
Ereagaw Maxa pe ne wà.
Ereze'egahy wanupe Merima 'zygwar huwake ne wà no.
⁹ Uzemonokatu wera'u newe a'e wà.
Nuzemonokatu kwaw u wanupe wà,
 Uwywyr wanupe wà, wa'yr wanupe wà.
Weruzar neze'eg wà.
Uzapo ma'e uze'egaw nerehe we wemiapo katu kwer rupi
 katete wà no.
¹⁰ Umu'e putar teko paw neze'eg rehe wà nehe.
Wapy putar yhyk zàwenugar nerenataromo wà nehe.
Uzuka putar ma'ea'yr ma'ea'yr hapy haw nerenataromo
 har rehe wà nehe no.
¹¹ O Tupàn, emono neze'egatu Erewi izuapyapyr wanehe
 nehe.
Tuweharupi emukàg kar wiwi wera'u ne wà nehe.
Tuwe wanemiapo paw ikatu newe nehe.
Emumaw waàmàtyry'ymar ne wà nehe.
 Tuwe nuzeupir wi pixik kwaw wà nehe.

¹² Umume'u ko ma'e Mezàmi izuapyapyr wanehe.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzamutar katu Mezàmi
 izuapyapyr a'e wà.
Tuwe omonokatu 'ar nànnàn wà nehe.
Tupàn uzekaiw putar wanehe tuweharupi nehe.
Wiko katu putar wà nehe, ta'e upyro putar ikatu 'ymaw
 wi a'e wà nehe xe.

¹³ Umume'u ko ma'e Zuze izuapyapyr wanehe.
Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono uze'egatu
 Zuze waiwy rehe nehe.
Tuwe umugyr kar àmàn tetea'u hehe nehe.
Tuwe umur 'zygwar ohoete ma'e tetea'u hehe nehe no.

¹⁴ Tuwe Tupàn omono ma'e'a kwer kwarahy hemimuapyw kwer wanupe nehe.

Tuwe omono uze'egatu arozràn ipo'o haw tetea'u rehe wanupe nehe no.

¹⁵ Tuwe ywytyr kwehe arer umuezuz temi'u tetea'u wà nehe.

¹⁶ Tuwe Tupàn omono uze'egatu a'e ywy rehe nehe, hehe har nànnà nehe no.

Tuwe umur ikatu ma'e paw a'e ywy rehe nehe.

Tuwe Tupàn ka'akyr ukaz ma'e pupe uzexak kar ma'e kwer

uzapo ikatu ma'e wanupe a'e nehe.

Tuwe a'e ze'egaiw paw u'ar Zuze izuapyapyr wanehe nehe.

Ta'e Zuze wiko wyky'yr wanuwi upuner wera'u ma'e romo a'e xe.

¹⁷ Ipuràg eteahy haw nuzawy kwaw tapi'aka'yr awa ipuràg eteahy haw.

I'ak nuzawy kwaw tapi'ak awa hehaite ma'e i'ak.

Manaxe izuapyapyr heta tetea'u ma'e wiko i'ak romo wà.

Eparai izuapyapyr heta tetea'u ma'e wiko i'ak romo wà no.

Zuze uzàmàtyry'ym wàmàtyry'ymar u'ak pupe wà.

Oho wanaikweromo ywy nànnà wà.

¹⁸ Umume'u ko ma'e Zemumom izuapyapyr wanehe, Ixakar izuapyapyr wanehe no.

Tuwe Zemumom wiko hemetarer katu ma'e romo amo ywy rehe har wanupe ma'e ime'eg pà wà nehe.

Tuwe Ixakar hemetarer katu uiwy pupe wà nehe.

¹⁹ Wenz teko wamuwà ywytyr uiwy rehe har pe wà.

A'e teko uzuka putar ma'ea'yr Tupàn pe ikatu ma'e a'e pe wà nehe,

henataromo wà nehe.

Uppyhyk putar ikatu ma'e tetea'u yryhu wi wà nehe.

Upyhyk putar ikatu ma'e tetea'u ywyxig yryhu izywyw har
wi wà nehe no.

²⁰ Umume'u ko ma'e Kaz wanehe.

Ikatuahy Tupàn a'e, ta'e umuhua'u Kaz ywy a'e xe.

Teko Kaz izuapyapyr wàro ma'e zàwàruhu iriàw ài wà.

Ozo'ok wàmàtyry'ymar izywa. Ozo'ok iàkàg wà no.

²¹ Upyhyk ywy imume'u pyrer ipehegwer uhua'u wera'u
ma'e wà.

Omono pehegweruhu tuwihaw pe imono pyr zàwenugar
izupe wà.

Weruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg wà.

Weruzar hemiapo kar wà,

teko wanuwihaw wazemono'og mehe wà.

²² Moizez umume'u ko ma'e Nà izuapyapyr wanehe.

Nà nuzawy kwaw zàwàruhua'yr iriàw.

Opoopor iko Màmà ywy rehe.

²³ Moizez umume'u ko ma'e Napitari izuapyapyr wanehe.

Tupàn omono uze'egatu tetea'u Napitari wanehe.

Waiwy uzypyrog Karirez yryhu rehe.

Oho kwarahy ihemaw awyze har kutyr har pe.

²⁴ Moizez umume'u ko ma'e Azer izuapyapyr wanehe.

Tupàn omono wera'u uze'egatu tetea'u Azer wanehe
amogwer wanuwi a'e.

Tuwe Tupàn uzamutar katu wera'u

Azer amogwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wainuin-
uromo wà nehe.

Tuwe heta tetea'u uri 'yw waiwy rehe nehe.

²⁵ Tuwe ukenawhu itaper iapo pyrer umigatu tawhu
waiwy rehe har nehe.

Tuwe a'e tawhu pe wiko zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe tuwe-
harupi wà nehe.

²⁶ Teko Izaew izuapyapyr wà, naheta kwaw amo Tupàn Zanezar zàwenugar a'e wà.

Ikàg a'e. Tuwihawete zàwe hekon. Wahaw ywak.

Wapyk ywàkun rehe. Ur zanepyro pà no.

²⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko zanerehe uzekaiw ma'e romo.

Uzekaiw zanerehe tuweharupi uzywa pupe.

Zanerenatar wi Tupàn umuhem kar zaneàmàtyry'y-mar wà.

— Pemumaw pe wà nehe, i'i zanewe.

²⁸ Teko Izaew wiko katu tuweharupi wà.

Wiko zeàmàtyry'y-m 'ymaw rehe ywy ikatu ma'e rehe wà.

A'e ywy umur arozràn tetea'u wanupe.

Umur win tetea'u wanupe no.

Zuwiri tetea'u u'ar ywy rehe.

²⁹ Teko Izaew izuapyapyr wà. Penurywete tuwe peiko.

Naheta kwaw amo teko pezàwenugar wà.

Peiko teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemipyro kwer romo.

Wiko u'yw wi pezemimaw romo a'e.

Wiko petakihe puku romo no. Pezeàmim puruzuka haw wi.

Weityk peàmàtyry'y-mar penenataromo wà no.

Izaew, peàmàtyry'y-mar wapyk putar upenàràg rehe penenataromo wà nehe.

— Urepuhareko pe nehe, i'i putar peme wà nehe.

Pepyhyk putar waiwy nehe. Peiko putar waiwy izar romo nehe.

34

Moizez umàno a'e kury

¹ Moizez uhem ywytyr heta 'ymaw Moaw ywy rehe har wi Nemo ywytyr pe oho pà kury. Uzeupir Piziga

ywytyr Zeriko henataromo har apyr. A'e pe heko mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar Kànàà ywy paw izupe. Wexak Nà tawhu Zireaz ywy rehe har kwarahy heixe haw awyze har kutyr har. ² Wexak amo Izaew ta'yr wazuapyapyr waiwy kwarahy heixe haw kutyr har: Napitari, Eparai, Manaxe kwarahy heixe haw kutyr har. Wexak Zuta ywy te Mezitehàn yryhu pe kwarahy heixe haw kutyr. ³ Wexak ywy kwarahy ihemaw awyze har kutyr har. A'e ywy uzypyrog ywytyr heta 'ymaw Zoar tawhu pe. Oho Zeriko inàzàràn 'yw hereko har pe. ⁴ Uze'eg Tupàn Moizez pe. — Amono putar ko ywy nezuapyapyr wanupe nehe, a'e Àmàrààw pe Izak pe Zako pe. Aexak kar a'e ywy newe ihe kury. Erexak putar nereha pupe kury. Nereata kwaw hehe nehe.

⁵ Nezewe mehe Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiruze'eg umàno Moaw ywy rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rupi katete a'e kury. ⁶ Tupàn uzutym hetekwer a'e pe ywyàpyznaw rehe Mete-Peor tawhu henataromo. Te ko 'ar rehe ni amo nukwaw kwaw izutym awer wà. ⁷ Moizez wereko 120 kwarahy umàno mehe. Nezewe rehe we wexak katu ma'e. Ikàg no. Na'ima'eahy kwaw no. ⁸ A'e pe Moaw ywytyr heta 'ymaw rehe Izaew uzai'o Moizez imàno awer rehe wà. Umumaw 30 'ar uzai'o pà wà. Na'e umumaw wazai'o haw 'ar.

⁹ A'e 'ym mehe Moizez wexak Zuzue Nun ta'yr wekuzaromo àrà m romo. Omono opo iàkàg rehe. Nezewe mehe Zuzue tynehem ma'e kwaw katu haw pupe. Izaew weruzar Zuzue wà. Weruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Moizez hemimur kwer wà no.

¹⁰ A'e re nuzexak kar pixik kwaw Tupàn ze'eg imume'u har Moizez izàwenugar wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg izupe uwa rupi a'e. Moizez wexak huwa a'e. ¹¹ Naheta pixik kwaw amo purumupyтуhegatu kar

haw iapo har Moizez izàwenugar wà. Weruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Ezit ywy rehe wiko mehe a'e. Uzapo a'e ma'e temixak 'ym paw Ezit ywy rehe har wanuwihawete ikuty, amo tuwihaw tuwihawete rehe we har nà nà no, hemiai hu nà nà no. ¹² Naheta pixik kwaw amo Tupàn ze'eg imume'u har izàwenugar wà. Ni amo nuzapo kwaw purumupytuhegatu kar haw izàwe wà. Uzapo a'e ma'e upuner haw uhua'u ma'e rupi teko Izaew izuapyapyr wanenataromo a'e. Upaw.

Tupàn ze'eg

Bible without Deuterocanon in Guajajara (BR:gub:Guajajara)

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Guajajara

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Guajajara [gub], Brazil

Copyright Information

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9788531109713

The Bible without Deuterocanon

in Guajajara

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2020-03-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Feb 2021 from source files dated 10 Feb 2021

0aad8539-54cc-5543-91cd-25f61502645a